NICUŞOR GRAUR

ION MIHALACHE ET COMP.

EDITURA „DREPTATEA NOUĂ"
BUCUREŞTI 1946

NICUŞOR GRAUR • ION MIHALACHE ET COMP.

NICUŞOR GRAUR

ION MIHALACHE ET COMP.

EDITURA „DREPTATEA NOUĂ"
BUCUREŞTI 1946

REVELAȚIUNI POLITICE INEDITE

Amintiri.
Confidențe.
Mărturisiri politice.
Spovedanii.
Din tainele și culisele Partidului Național-Țărănesc (Maniu).
Demascarea unui șarlatan politic.
Infierarea impostorilor și a ipocriziei.
Camarila Mihalache.
Lichidarea, prăbușirea și agonia unui partid.
Sfârșitul reacțiunii.
Triumful Democrației.

CÂTEVA RÂNDURI

In ziarul „DREPTATEA“ Nr. 1, din 5 Februarie a. c., pe prima pagină, cu litere mari, găsim următorul articol:

„IN PREAJMA ALTEI LUMI“...

Când scriem despre Nicuşor Graur, figurile mari ale istoriei democratice şi libertare ne răsar în minte.

Omul evocă vigoarea justiţiară care însufleţea personalitatea lui Saint-Just. In retorismul lui generos se regăseşte ceva din pasiunea lui Ledru-Rollin, din metoda lui Garnier-Pagès, şi desigur din iluminarea lui Louis Blanc.

Iar printre ai noştri, ne-ar veni uşor să-l plasăm în climatul de caldă credinţă al fraţilor Goleşti, sau alături de C. A. Rosetti, urmărind cu fanatică speranţă realizarea visului egalitar.

Puţine figuri mai nobile a numărat vreodată vivacea noastră democraţie decât aceea a intransigentului deputat de Putna, Nicuşor Graur, adversar neînduplecat al tuturor tiranilor şi încă din 1938 simbol al rezistenţei faţă de cotropirea fascistă.

Il răsfoim memoriile, sugestiv intitulate: „In preajma altei lumi“ şi regăsim în proza lui de orator născut, oameni şi fapte care au ilustrat ultimii ani de aprigă frământare românească.

Desigur, nu elemente de precisă documentare, nici

mărturii de valoare definitivă se pot culege din acest volum. — Nicuşor Graur este atât de prieten încât dărueşte adjectivul cu aceiaşi spontaneitate cu care îşi oferă viaţa, sufletul — dar o perioadă de istorie renaşte din amintire, din patetica amintire a unui om pe care dictaturile l-au putut lovi, fără să-l încovoaie.

Autorul evocă elemente de prim plan şi detalii necunoscute de marele public la distanţă egală de platitudinea locului comun şi de cancanul care degradează acţiunea luptătorului.

Suferinţa aşează pe fruntea omului politic un nimb pe care istoria, prietena perfidă a învingătorilor, nu se osteneşte totdeauna să-l respecte.

Noi, contemporanii, însă, conştienţi de conţinutul sensibil al acelui: „never mare" pe care le-a închinat zădărniciilor, poetul, să întregim cu tot ceea ce crudele vicisitudini ale istoriei au risipit pe drum, dureroasa şi magnifica exaltare a lui Nicuşor Graur, democrat de pasionate esenţe, într'un veac închinat consimţirilor laşe sau amorfelor inerţii.

El rămâne în cronica vremii, exemplu şi remuşcare."

* * *

Iar în alt număr, în „DREPTATEA" din 7 August, a. c., găsim următoarele:

„Da! Recunoaştem.

Nicuşor Graur a fost martirul No. 1 al Partidului Naţional-Ţărănesc."

* * *

... După ani şi ani de lagăre şi închisori, m'am reîntors, la luptă.

Păstram încă credinţa în destinele partidului meu.

In curând însă nu mi-am mai recunoscut tovarăşii de altădată.

Aveam în faţă — o altă lume: un partid în descompunere, sfâşiat de intrigi, măcinat de ambiţii, dat

pradă tuturor veneticilor şi bandelor de afacerişti, în care nu mai regăseam măcar umbra palidă a vreunui ideal.

Această dramă e turnată în paginele acestei cărţi.

* * *

Această carte este expresia unei conştiinţe.

Conştiinţa unui luptător din vechea gardă a democraţiei, care a cunoscut până la fund, amarul tuturor nedreptăţilor şi al tuturor ingratitudinilor; conştiinţa unui om care nu s'a plecat nici înaintea tentativelor şi nici a terorismelor, ducând şi în adâncul celulelor de puşcării şi'n depărtările proscripţiunilor, credinţa indefectibilă într'o nouă lume de adevăr, lumină şi dreptate, şi în sfârşit, conştiinţa unui om, care va purta până la urmă, în suflet şi'n inimă, flacăra neprihănită smulsă din goana torţelor, menită să străbată eternitatea, şi ţipătul de durere asvârlit de filozoful de la Königsberg, umanităţii întregi: „De-asupra, bolta înstelată a cerului şi înlăuntrul tău, conştiinţa ta morală".

* * *

... Şi dacă în vechii mei prieteni de-altădată — şi acei cu cari laolaltă am trăit fiorii izbânzilor cucerite şi acei cu cari, în groaza prigoanelor deslănţuite, împreună, urcam calvarul tuturor muceniciilor — a mai rămas şi se găseşte încă, măcar cenuşa unui sentiment de onoare, de cinste, de onestitate, de mândrie sufletească şi oroare de sperjur, îşi vor mărturisi singuri, în adâncul conştiinţei lor, că adevărul e unul, şi acela l-am spus eu.

NICUŞOR GRAUR

BUCUREŞTI
1 Octombrie 1946

CAPITOLUL I

URAGANUL

Vara anului 1941.

O încântătoare seară de Iunie.

Satul întreg adormit; câte o mică licărire țâșnind timidă din adâncul păduricei și crângurilor; o tăcere fără sfârșit, în imensa simfonie a țârâitului de greeri; feeria de vis și taină a razelor de lună revărsându-și pulberea argintie peste noi toți; o lumină ca'n basme.

Mă găseam în Dobrești-Muscel, satul de reședință al d-lui Ion Mihalache, unde venisem de o săptămână, ca să mă odihnesc.

Intr'adevăr, am avut norocul unei reconfortări depline.

* * *

Il așteptam să sosească dela București, — de unde ne anunțase telefonic, — pe d-l Ion Mihalache, care urma să ne aducă noutăți importante, dacă nu chiar grave.

Cu două zile mai înainte fusese chemat urgent de generalul Antonescu, care — din curtoazie — îi trimisese și mașina Președinției, ca să-l ia.

Pe la orele nouă, în fine, sosește întovărășit de Nestor Badea, intimul său confident, datorită poate, nu atât încrederii de capacitate pe care o inspira, cât situațiunii și calității deosebite că i se putea încredința orice secret, fără nici o teamă de indiscrețiune sau revelațiuni periculoase, de oarece era nepotul doamnei Niculina, soția gazdei noastre.

D-l Mihalache vesel, prea vesel chiar, comunicativ, exuberant, plin de vervă; o stare de dispoziţie care mă făcea să bănuesc că ştirile cu care venea, erau excelente.

Ne-am aşezat cu toţii în jurul mesei din pridvorul casei şi cu câte un pahar de vin în faţă; iar după câteva întrebări fără importanţă, d-l Mihalache îşi începu expozeul:

— „După cum te-ai aşteptat, dragă Nicuşor, chemarea mea la Bucureşti, atât de urgentă, trebuia să aibă o importanţă deosebită.

Chiar aşa a şi fost.

Am fost chemat de general, cu care am avut o lungă, o foarte lungă discuţiune.

Discuţiunea a avut loc numai între noi doi, complectată în anumite momente şi cu prezenţa lui Ică Antonescu.

Generalul mi-a spus că suntem în preajma unor evenimente excepţionale.

Situaţia politică-militară se prezintă în modul următor: Hitler a trimis un ultimatum Uniunii Sovietice, prin care îi cere ca să-i cedeze imediat Ucraina, pe timp de 25 ani.

Ca motivare a acestei pretenţiuni, conducătorul Germaniei invocă necesităţile inexorabile impuse de războiul pe care îl are de dus împotriva Marii Britanii.

După părerea mea, continuă d-l Ion Mihalache, Uniunea Sovietică va fi nevoită să se supună acestui ultimatum, aşa că eventualitatea unui răsboi între Germania şi Rusia este cu desăvârşire exclusă".

— „Cum, d-le Mihalache, îl întrerup eu, d-ta o spui aceasta din convingere, sau, numai aşa, ca o impresiune de moment, şi o reflecţie trecătoare, asupra căreia nu ai avut timpul ca să meditezi suficient?"

— „De loc, absolut deloc; sunt sigur că Uniunea Sovietică va primi ultimatum-ul lui Hitler.

Evident, nu vreau să spun că lucrul acesta e de natură să bucure şi să încânte atât de mult pe Ruşi..."

Şi d-l Mihalache întovărăşi aceste cuvinte, — cărora, evident că dorea să le dea un accent de ironie dispreţuitoare, — de un zâmbet discret.

— „Şi, dacă mi-e permis d-le Mihalache, ce te face să crezi că Uniunea Sovietică nu are altă eşire, decât aceea a acceptării ultimatum-ului?"

— „Ehei! Dacă ar fi în stare să se bată, desigur că Uniunea Sovietică l-ar respinge; dar, după părerea mea, atât pe plan intern, cât şi pe plan extern, dar mai cu seamă din motive militare, Uniunea Sovietică este cu desăvârşire incapabilă să se angajeze într'un război.

Am discutat — după întrevederea cu generalul — cum era firesc, şi cu Maniu, şi dânsul are exact aceeaşi părere pe care o am şi eu; în cazul unui război între Germania şi Rusia, în maximum două-trei luni, Armatele Roşii vor fi zdrobite, Hitler cu formidabila lui armată care a uimit lumea cu victoriile ei, pe lângă cari izbânzile lui Napoleon par nişte jocuri pentru copii, cu diviziile lui de tancuri şi motorizate, cu aviaţia lui neîntrecută, cu mareşalii lui geniali, va ajunge dintr'un salt gigantic, peste Nistru, peste Nipru, Don şi Volga până la Urali.

Odată armata înlăturată, sau mai de grabă, odată cu primele retrageri, va izbucni contra-revoluţia, care aşteaptă de aproape un sfert de secol să izbucnească, pentru a înlocui, odată pentru totdeauna, actualul regim de teroare şi despotism asiatic al lui Stalin şi al acoliţilor lui.

Uniunea Sovietică va dispărea şi în locul ei va fi instaurat un nou regim: sau o monarhie constituţională în spirit occidental, sau mai degrabă o republică democrată.

Şi atunci, evident, Hitler va putea foarte uşor să facă pace — pacea lui, „pax Germanica", cu noua Rusie şi va putea căpăta dela ea, tot ce va dori, şi Ucraina şi petrol şi grâu...

In sfârşit, odată socotelile cu Uniunea Sovietică terminate, Hitler va porni cu toate forţele lui reîntărite şi cu

un prestigiu de comandant pe care nu l-a mai cunoscut nici o ființă omenească pe acest pământ, decând lumea este lume, ajutat de coaliția întregei Europe continentale care nu-i va putea rezista, — să doboare Marea Britanie; și, nu am nici o îndoială, așa va fi."

Cu mare, mare greutate, în tot timpul acestui expozeu, nu l-am întrerupt deloc; deabea mă stăpâneam, însă; îmi dădeam seama de ce avea să urmeze și *mă uitam înspăimântat, cum destinele țării mele erau date pe mâna unor oameni cari nu înțelegeau nimic din complexul gravelor probleme politice la ordinea zilei.*

In vremea aceasta, eminența cenușie, Nestor Badea, puncta și încuraja pe interlocutorul nostru, cu nesfârșite aplecări de cap aprobatorii; numai doamna Niculina păstra o rezervă, care mă făcea să cred că nu era în totul de acord cu previziunile etalate cu atâta prezumțiozitate și prețiozitate de soțul său.

— „Dar bine, d-le Mihalache încep eu, văd că chestiunea este cu mult mai gravă, decât mi-aș fi putut imagina. Cu atât mai mult, cu cât constat că nu este vorba numai de opiniunea d-tale, dar și de aceea a lui Maniu.

Așa dar, pot să spun, că atitudinea dvs. angajează partidul, ceea ce este de o gravitate excepțională.

D-le Mihalache iartă-mă, te rog, dar dacă d-ta susții că Uniunea Sovietică este incapabilă să se angajeze într'un război, aceasta dovedește că nu cunoști nimic, dar absolut nimic de ce înseamnă vecina noastră dela Răsărit.

Și timp de o oră, cu toate datele serioase și precise pe care le aveam în minte, i-am demonstrat interlocutorului meu, cât de profund se înșală asupra tuturor prevederilor pe cari mi le expusese.

I-am arătat, urmărindu-l metodic și ordonat în expunerea sa, cum: Uniunea Sovietică va fi, într'un timp record cea mai puternică forță armată a continentului nostru.

Cum este cea mai periculoasă dintre iluzii, de a crede în iminența unei contra-revoluții într'un stat consolidat.

Cum odată războiul deslănțuit între Germania și Rusia, în mod automat, Marea Britanie se va alia cu Uniunea Sovietică, pentru distrugerea definitivă a hitlerismului și fascismului.

Vorbeam, vorbeam, vorbeam... și mă uitam disperat cum toată elocința mea, în care pusesem, ca niciodată, poate, cele mai puternice accente și cele mai adânci rezonanțe de convingere, se izbeau de lipsa de comprehensiune a unui om politic, a unui om de stat, conducător al unui partid asupra căruia erau ațintite privirile îngrijorate ale unui neam întreg.

După care, i-am pus întrebarea:

— „Domnule Mihalache pentru mine este evidența însăși că războiul este de neînlăturat.

Era fatal ca să ajungem aici.

Dealtfel, de mult am această convingere, decând am văzut că binecunoscuta vizită a lui Molotov, la Berlin, la Hitler, dela sfârșitul lui Noembrie a anului trecut, nu a dus la rezultatul atât de mult dorit de gazdă.

Incercarea temerară a lui Hitler de a convinge Rusia să devină complice a politicei lui de dominație a lumii a eșuat, așa că, mai curând sau mai târziu, războiul devenea inevitabil.

Și momentul a sosit.

Acum, problema cea mare, cea gravă, hotărîtoare pentru soarta țării noastre și a neamului nostru: ce facem noi? ce-a hotărît generalul?"

— „Evident, răspunse d-l Mihalache, am discutat cu generalul, după cum era și normal, toate ipotezele.

Generalul crede că războiul va izbucni, în câteva zile, maximum o săptămână.

Hotărîrea lui e luată: România va merge cu toate forțele ei armate, alături de Hitler, împotriva Uniunii Sovietice.

Toate pregătirile sunt făcute, totul este pus la punct, statele majore germane şi române lucrează şi colaborează zi de zi, aşa că nu se aşteaptă altceva decât ordinul generalului pentru a începe ofensiva".

— „Bine şi părerea d-tale, personală, care este, d-le Mihalache?

Eşti de acord cu generalul?

Eşti şi d-ta de părere că trebue să ne alăturăm lui Hitler, împotriva Rusiei?"

— „Dar de sigur; absolut de aceeaşi părere cu generalul; i-am spus-o, de altfel, deschis, în convorbirea avută; mai mult, i-am declarat că-i stau la dispoziţie, sub orice formă va socoti de cuviinţă şi-ţi declar, dragă Nicuşor, că aceasta trebue să fie singura atitudine a oricărui bun român.

Iar Maniu, la fel, e de părerea mea, fapt pe care dealtfel i l-am comunicat şi generalului.

In ce priveşte latura politică internă, generalul mi-a dat să înţeleg că pentru a da războiului lui acea înaltă semnificaţie naţională, va face apel la mai multe personalităţi politice, din toate partidele, rezervându-mi mie rolul de frunte, de căpetenie în acest guvern.

După câte văd privirile generalului sunt aţintite mai mult asupra mea şi a lui George Brătianu".

— „D-le Mihalache... d-le Mihalache...

Iartă-mi cuvântul, dar suntem prea vechi prieteni şi-ţi sunt prea devotat, pentru a nu-ţi spune în faţă un adevăr, oricât de crud ţi s'ar părea: suntem prea mici, prea mărunţi, prea meschini pentru epoca istorică pe care o trăim.

Stau şi rămân îngrozit: dar cum e posibil aceasta, ca, cu conştiinţă, cu totală voinţă, din propria noastră hotărîre şi iniţiativă, să pornim să aruncăm casa noastră, — după veacuri şi veacuri de blestem şi sânge, de urgii cumplite şi prăbuşiri fără nume, ajungând să facem România Mare, — în prăpastie, la catastrofă ineluctabilă?"

Şi iarăşi, timp de jumătate de oră, i-am arătat d-lui Mihalache:

— imposibilitatea de a câştiga războiul împotriva Uniunii Sovietice;

— marea şi grava răspundere pe care şi-o ia partidul nostru, devenind complicele lui Antonescu în războiul de agresiune pe care-l porneşte;

— consecinţele îngrozitoare cari vor urma;

— despărţirea noastră de marile democraţii occidentale, în frunte cu Marea Britanie şi Statele-Unite.

Vorbeam... vorbeam... vorbeam... şi trăiam cumplita tragedie de a vedea cum cuvintele mele, erau cuvintele omului care predică în deşert.

Se făcuse târziu...

Cerul, mereu senin; aceeaşi tăcere inefabilă; din când în când, câte un lătrat de câine singuratic; parfumul teiului bătrân care umbrea pridvorul; de departe, din depărtări, de dincolo de pădurici şi crânguri, în vraja nopţii înstelate, începu să adie un vânt dulce, împrospătător, care aducea cu dânsul zvonuri neînţelese şi nedesluşite.

D-l Mihalache reîncepu.

Se ridică depe scaun şi, violent, ridicând glasul, sacadând cuvintele cu acea metodă de pedagog atât de des utilizată de el, privindu-mă oarecum revoltat reluă:

— „Apoi nu... apoi nu... d-le Nicuşor Graur, apoi nu... Aceasta nu mai merge.

S'a terminat, s'a isprăvit, a venit marea zi a răfuelilor noastre cu Rusia".

Iartă-mă, d-le Mihalache, D-ta nu eşti oricine; d-ta eşti om politic, om de stat, un factor principal cu răspundere politică în această ţară.

Nu am nevoe să-ţi amintesc că politica este arta posibilităţii".

— „Dar pentru mine este clar, dragă Nicuşor, am spus-o, o spun şi o voi spune, până la urmă:

Axa va fi biruitoare.

Germania lui Hitler va cuceri și va domina lumea și pământul..."

* * *

Îmi dădeam seama că trăiam unul din cele mai tragice momente pe cari le trăisem vre-o dată, îl priveam pe conducătorul și șeful meu, de care mă lega o prietenie nedezmințită de aproape trei decenii, îl ascultam în expunerea lui, cu sentimentul prăbușirilor sângeroase prin cari aveam să trecem cu toții și țara noastră și noi toți.

— „Atunci, d-le Mihalache, totul s'a sfârșit.

Nu mai văd nici o scăpare.

Totuși, mai sper încă, până la urmă, că nu este acesta ultimul d-tale cuvânt și că, în orice caz, conducerea superioară a partidului nostru nu-și va putea iscăli, ea însăși, singură, cu propriile ei mâini, sentința de moarte.

Aceasta înseamnă că d-ta te-ai lepădat peste noapte de politica noastră tradițională alături de democrațiile occidentale, înseamnă că trădezi cu seninătate politica lui Titulescu; înseamnă că ai devenit cel mai devotat și fanatic partizan al gărzii..."

— „Da! Da!

Da! d-le Graur, ai dreptate; acum am devenit mai legionar decât Căpitanul, o recunosc.

Pe latura externă, nu am ce-ți face, dar stau hotărît și categoric alături de Axă, și împotriva Rusiei.

Și, fii atent, dragă Nicușor, *eu susțin că datoria noastră, ca țară de margine în fața tuturor năvălirilor barbare, noi, cari suntem așezați aici, ca printr'o poruncă dumnezeească, să facem zid de apărare împotriva păgânilor și asiaticilor, este ca să luptăm până la unul, să ne apărăm nu numai țara și „moșia" noastră din străbuni, ci creștinătatea și civilizația.*

Nu vezi? Toată Europa e la pământ; e adevărat, cum spuneai d-ta adineaori, că până acum, am urmat o altă politică.

Dar când am văzut că și Franța a căzut în câteva zile, nu mai am nici o îndoială asupra sfârșitului.

Trebue, trebue să zdrobim Rusia; trebue pusă și aruncată la pământ; acum e singurul moment, și dacă îl pierdem acum, îl pierdem pentru totdeauna.

Bolșevismul: iată marele dușman.

Și dacă n'am fi avut norocul să avem formidabila armată a lui Hitler, și noi și Europa și lumea toată am fi căzut pradă comunismului.

Ar fi fost peirea lumii.

— „Bine; dar dacă totuși, prin absurd, Rușii nu vor putea fi bătuți?"

— „Aceasta este imposibil, nu se poate.

Ce armată poate să aibă Rusia? Ce armament? Ce pregătire? Ce avioane, ce tunuri, ce tancuri, ce...? A! nu! aceasta este de neconceput. Mintea mea refuză să conceapă aceasta.

D-ta ești singurul om pe care l-am auzit până acum, care să creadă în utopia unei armate rusești..."

— „D-le Mihalache..., d-le Mihalache..."

— „Degeaba, degeaba te emoționezi, d-le Graur; va fi așa cum îți spun eu...

Dar în afară de aceasta, te întreb: cine să lupte în Rusia? Eu cred că astăzi, acolo, fierbe un imens cazan, care va exploada la primul șoc, la'ntâia izbitură.

Părerea mea este, că se va întâmpla acum, exact ceeace s'a întâmplat în răsboiul trecut: regimul a fost măturat tocmai de armatele azvârlite în bătălii și lupte ca să-l apere; cu o singură deosebire; Romanovii au căzut la sfârșitul răsboiului lor, dar acum, regimul lui Stalin va cădea chiar dela început.

Și odată cu armatele, se vor ridica și vor porni contra revoluția, satele, țăranii, orașele, burghezii și'n câteva zile nu va mai rămâne decât praf și pulbere din toată dominația bolșevică"...

„D-le Mihalache..., d-le Mihalache..., dragă Nestore..."

— „Nu plânge, dragă Nicușor, așa va fi; cine oare se mai sperie de gogorița rusească și de Armatele Roșii?...

Ai văzut ce-a păţit Rusia în Finlanda?

Ai văzut? atunci, ce dovadă mai vrei de halul de putreziciune, de descompunere şi mizerie în care se află Rusia şi armata ei?...

Nu face doi bani.

A! ştiu, ştiu ce vrei să spui, de filmele sovietice cu paradele dela 1 Mai şi 25 Octombrie.

Nu te uita la astea, dragă Nicuşor.

Aceste toate sunt fabricate de comunişti pentru scopuri de propagandă, ca să ne ia ochii şi să impresioneze pe cei naivi, ignoranţi şi creduli.

Ştii ce sunt aceste exhibiţii? „potemkiniade"; atât; nimic mai mult.

După cum catastrofa dela Port-Arthur a relevat lumii întregi, toată putreziciunea unei dinastii care trebuia să piară, tot astfel răsboiul din Finlanda a făcut dovada evidentă a nemerniciei regimului bolşevic".

— „Oh! d-le Mihalache, d-le Mihalache, dacă a-i şti şi dacă a-i fi convins, cum ştiu şi sunt absolut convins eu, nu ai mai avea puterea să vorbeşti.

D-le Mihalache, d-le Mihalache,"...

— „Ce tot spui şi te văicăreşti, d-le Graur.

Nu te lua după cărţile, jurnalele şi broşurile lor...

Totul, totul e minciună.

Ştii ce este Rusia, astăzi?

Imensa farsă a lumii.

Asta e.

Dealtfel, ai să vezi: cu două mitraliere, în două zile, i-am măturat.

Laşi, fricoşi, trândavi, incapabili să ţină o puşcă, vor fugi ca puii de potârniche când vor năvăli peste ei armatele noastre şi mai cu seamă acele hitleriste.

Morţi de foame, fără haine şi echipament, fără arme, proşti şi inculţi, dece şi pentruce să lupte?

Am atât dispreţ pentru ei şi armata lor, d-le Graur, încât eu, nu dau cel mai păcătos plutonier-major al nostru,

pe cel mai strălucit general al lor".

— „Oh! d-le Mihalache..., d-le Mihalache nu mai am puterea să vorbesc.

Dacă ai şti, dacă ai şti ce înseamnă Rusia....

Rusia şi astăzi, e cu mult mai mult decât Rusia de altă dată, depe timpurile de legendă ale dinastiei Rurik, sau depe vremurile de slavă ale Romanovilor.

Totuşi, să-mi dai voie să vin cu două momente din strălucita istorie a tuturor Ruşilor:

... Era în 1812.

Armatele lui Napoleon pătrunseseră în Rusia.

Pătrunseseră mult, adânc, se apropiau de Moscova; dar marea bătălie dela Borodino nu se dăduse încă.

Instinctul genial al lui Napoleon, îl făcea să trimită oferte de pace; presimţea dezastrul ce-l aştepta.

In Rusia erau două partide: unii cari sfătuiau pe Ţar să primească pacea; alţii, ca s'o respingă.

Alexandru Pavlovici ezita; cuprins de evlavie, colinda toate bisericile din Petersburg.

Atunci, celebrul Rostopchin, guvernatorul Moscovei căreia i-a dat foc, îi trimite ţarului o lungă scrisoare conjurându-l să nu încheie sub nici un cuvânt pacea cu duşmanul care năvălise pe pământul rusesc.

Şi încheia scrisoarea prin următoarele cuvinte:

„...Căci Majestatea Voastră trebue să înţeleagă că e tare la Moscova, dar mai tare la Kazan şi imbatabilă la Tobolsk".

Iată puterea de rezistenţă a Rusiei.

Şi să nu se uite că atunci erau armate ţariste; acum, sunt armate revoluţionare, cari îşi vor apăra nu numai ţara, dar şi cuceririle revoluţiei lor."

* * *

Alt moment.

Acel minunat Victor Hugo al Franţei, turnând în versuri epopeea napoleoniană, ajunge la catastrofa retragerii depe Berezina.

Şi în versuri evocatoare, dă tabloul: întinderi nesfârşite de stepă, zăpada care cade necontenit, cadavre de soldaţi şi de cai; deasupra, un cer de moarte şi corbi, în rânduri, pierduţi în zări.

Un bivuac; grenadierii din vechea gardă, trişti, abătuţi, sfârşiţi, împrejurul unui foc; şi la un moment dat unul din ei, — ca şi cum ar fi vrut să smulgă destinului tainele sale — vorbeşte: Sortirons-nous-jamais de ce funeste empire?"

„Vom mai eşi vreodată din acest funest imperiu?".

Iată ce nu înţeleg, ce nu vor să înţeleagă, nici Antonescu, nici Hitler.

— „Zadarnic încerci să mă convingi; e imposibil; tot ce mi-ai spus adineaori e frumos, mişcător chiar, dar numai li-te-ra-tu-ră.

Atât şi nimic mai mult.

Rusia trebue sdrobită şi va fi; iar noi, Românii, avem datoria supremă să aducem toată contribuţia noastră pentru a birui".

— „Nu te supăra, d-le Mihalache, dar insist. Vorbim despre Rusia.

E de presupus că dacă vorbim despre ea, trebuie s'o cunoaştem.

Merg mai departe: dacă omului de pe stradă nu-i pot pretinde mai multe cunoştinţe istorice şi politice decât acele pe cari le obţine prin canalul „Universului", apoi unui om cu mare şi înaltă şi grea răspundere politică ca d-ta, am dreptul să-l întreb: ce ştii şi ce cunoşti d-ta despre Rusia de eri, de alaltăeri, de astăzi?"

— „Cunosc puţin; din manualele noastre; ceva din Xenopol, Iorga"...

— „Adică, nimic. Şi-ţi fac dovada pe loc.

Dă-mi, te rog, d-le Mihalache, câteva nume de generali ai istoriei ruseşti!"...

...„Da! Ai dreptate. Uite, mă'ntreb eu însu-mi: afară de Potemkin...

— „...cunoscut mai mult prin latura galanteriilor

erotice şi legăturilor sale intime cu Ecaterina Alexeievna".

— ...„Aşa e..."

— „Iată dovada, d-le Mihalache".

* * *

Poate datorită acestui examen neprevăzut şi brutal la care îl supusesem pe dl. Mihalache, se datoreşte faptul că mai târziu, cu mult mai târziu, de abea în 1944, am găsit pe masa de lucru dela Dobreşti, volumul de istorie al lui Brian-Chaninov „Histoire de Russie", împrumutat dela d-rul N. Lupu, şi astăzi în posesiunea mea; desigur că dl. Mihalache nu numai că a citit în întregime volumul, dar l-a studiat cu multă răbdare, cu multă grijă şi cu foarte multă pasiune.

Aceasta am dedus-o din aceea că volumul are nenumărate note marginale cu creionul, scrise de dl. Mihalache, cum şi din aceea că, de câte ori, mai târziu, discutam despre Rusia, cunoştinţele d-sale nu se limitau la cunoaşterea vieţii celebrului favorit al marei ţarine glorioase.

Şi nu mă pot opri de a releva că autorul ales de dl. Mihalache pentru a-l iniţia în tainele istoriei ruseşti, se arată, — cum o dovedeşte în ultimele pagini, — ca unul din cei mai înverşunaţi duşmani ai actualului regim din Uniunea Sovietică, atât de detestat şi de interlocutorul meu.

Nu ştiu, nu vreau, mă feresc cu deosebită luare aminte să cad în imprecaţiuni de revoltă şi'n exagerări.

Dar, socot, că nu este lipsit de semnificaţie şi merită să fie relevat, ca o caracterizare tragică şi sângeroasă a nivelului intelectual şi probitatea profesională, — dacă se poate spune — a bărbaţilor de stat dela noi, că a trebuit unui fruntaş politic din blagoslovita noastră ţară să depăşească şease decenii de viaţă şi să ne găsim în plinul marelui război, pentru ca să pună mâna pe o carte a istoriei unui stat vecin, cu care ne luptam şi de rezultatul

luptei. căreia atârna soarta neamului său pentru deapururi, poate.

* * *

— „Toate încercările d-tale, reluă dl. Mihalache cu mai multă vivacitate şi cu o vădită contrarietate în plus, sunt şi vor rămâne infructuoase.

Nu pot să cred în Uniunea Sovietică şi nici nu vreau: sunt şi rămân duşmanul ei implacabil.

Nu pot crede într'o ţară în care libertăţile publice sunt suprimate, în care nu există parlament şi alegeri, în care trăeşte cea mai detestabilă şi coruptă administraţie din lume; în care ţărănimea se zbate în chinurile foametei; în care bisericile sunt prefăcute în grajduri şi preoţii ucişi ca nişte vite; în care cine crede în Dumnezeu, e pedepsit cu moartea sau trimis în adâncurile Siberiei; în care mizeria a devenit o regulă endemică; în care armata e condusă de analfabeţi şi bună numai pentru parăzi şi acrobaţii cu paraşute; în care familia e desfiinţată, copilul luat de stat şi asvârlit în coteţe pentru porci, iar în fiecare femeie găseşti o prostituată, încât toată Rusia a devenit un imens bordel; în care generalii, mareşalii, scriitorii şi vechii luptători ai cauzei comuniste au fost ucişi până la unul fără nici o vină; în care...

— „D-le Mihalache, e cu mult sub demnitatea noastră să perseverăm într'o discuţiune oţioasă...

Crede-mă însă, sufăr cumplit; nu mi-am închipuit niciodată că literatura cotidiană a lui Stelian Popescu a putut face atâtea ravagii...

Să trecem...

Să trecem şi peste Rusia...

Să presupunem că şi până aici ai dreptate.

Dar te'ntreb, cum rămâne cu Marea Britanie, care desigur, a doua zi după declararea ofensivei hitleriste în Răsărit, va deveni automat aliata Rusiei?

— „D-le Graur, îţi răspund şi d-tale după cum le-am spus tuturora, până acum: mai scutiţi-mă odată cu

Anglia d-voastră şi cu această Mare Britanie.

Am intrat într'o epocă nouă a Istoriei mondiale.

Lumea veche se prăbuşeşte; a bătut ceasul naţiunilor tinere, dinamice; expansive; acesta va fi secolul de ridicare, de măreţie şi de glorie al popoarelor sortite să domine lumea, prin curajul şi setea lor de putere.

Marea Britanie?

O naţiune putredă, păcătoasă, îmbătrânită...

S'a terminat cu ea...

O naţie de ipocriţi. care cu Biblia în mână, sugrumă libertatea a milioane de Indieni, de Musulmani, de Buri...

Anglia se erijează în campioană a libertăţii naţiunilor popoarelor şi cetăţenilor, dar dânsa duce şi poartă dealungul lumilor pe cari le stăpâneşte şi le spoliază fără ruşine şi cu utilizarea celor mai cumplite orori, politica de dominaţie tirană a celor mai cruzi cuceritori.

Iată: priveşte ce se petrece în India, în Egipt, în Palestina, pretutindeni unde fâlfâe drapelul britanic; în curând popoarele subjugate se vor răzvrăti şi din marele imperiu colonial nu va mai rămâne decât o amintire...

Anglia? Dar ce mai înseamnă Anglia astăzi? Ai văzut dezastrul dela Dunkerque, fuga ruşinoasă depe câmpiile Franţei, imposibilitatea de a distruge flota submarină germană, încât în curând, foarte curând insula Marii Britanii va fi complect înconjurată, izolată de coloniile ei şi redusă la foamete.

Această rasă egoistă, brutală şi ipocrită, care s'a erijat în arbitru al continentului european fără niciun drept şi care şi-a menţinut supremaţia numai prin intrigile ei, făcând şi desfăcând coaliţii pentru ca nicio altă putere să nu-i pericliteze dominaţia, a trecut în faza de descompunere; întrevăd sfârşitul ei foarte apropiat".

* * *

Se făcuse târziu..

Erau ceasurile 2 din noapte.

Am luat inițiativa despărțirii, sub pretextul oboselii și după cuvintele obișnuite schimbate și urările de „noapte bună", m'am retras în camera mea.

Zdrobit sufletește, literalmente copleșit de tot ceeace auzisem, îngrozit, înspăimântat de neașteptata și subita conversiune a marelui prieten, nu mai știam ce să cred.

Mă întrebam: cari erau motivele reale, cauzele adevărate, mobilele adânci, tainice, necunoscute, din sufletul interlocutorului meu de o noapte întreagă care-l făcea să arunce deodată, brusc, peste bord, nu numai convingerile sale personale de o viață întreagă și cari, mai mult, constituiau temeliile însăși ale partidului nostru, în domeniul politicei externe și în sfera raporturilor internaționale.

...Și atunci, în noaptea aceea de pomină, retras în camera mea, în pat, luptându-mă cu somnul care mă cuprindea din ce în ce mai adânc, am avut pentru prima oară, revelațiunea adevăratului Ion Mihalache.

Desigur, în trecut, în atâtea și atâtea împrejurări, din multe și nenumărate fapte și atitudini mi se insinuase în suflet bănuiala că nimbul de frumusețe, de măreție, și mai cu seamă de puritate cu care îmi idealizasem până atunci prietenul, era o naivitate de adolescent.

Dar bănuiam numai, nu aveam certitudinea.

Atunci, însă, după noaptea aceea pasionată de discuții aprinse, mi-am dat seama pentru prima oară, că acel Mihalache, de altă dată, dela începuturile romantice ale țărănismului nostru, cu figura lui de tânăr apostol iluminat venind din tranșeele victoriei ca să aducă, în fine, izbăvirea pentru robii tăcuți și oropsiți ai pământului cari de veacuri și veacuri așteaptă resurecțiunea, cu acea elocință zguduitoare de vijelii și trăznete care cutremura mulțimile, cu acele priviri scăldate parcă în lacrimi, cu acel zâmbet cuceritor, cu acea modestie insinuantă, nu era, în fond, decât un biet om, pe cari împrejurări anumite și revoltătoarea lipsă de luptători politici din aceasă țară, l-au

ridicat, chiar fără voia lui în situațiuni înalte cari depășeau cu mult posibilitățile lui, atât de reduse și limitate.

In noaptea aceea am avut revelațiunea: după șapte ani de opoziție, părăsit de cele mai strălucite elemente tinere cari îi erau atât de apropiate mai înainte, pentru a se alătura politicii regelui Carol al-II-lea, umilit de acesta sângeros când a avut nenorocita inspirație să se îmbrace în uniforma F.R.N.-ului și să pretindă Consilieratul Regal, incapabil să înțeleagă ceva din complexul atât de delicat al problemelor mondiale și neștiind singur cari sunt cu adevărat atât interesele țării, cât și ale lui, n'a mai avut tăria să reziste și la perspectivele ademenitoare ale generalului care-i oferea vice-președinția, s'a plecat supus și a schimbat, într'o noapte, toată politica *pentru putere*.

Timp de câteva ceasuri încă, m'am zvârcolit în așternut.

M'a apucat zorile.

Și'n clipele de dinainte de somn, murmurai parcă zguduit de-o înfiorare: „Bolta înstelată a cerului și conștiința ta morală"...

CAPITOLUL II

BANCHETUL DELA „MODERN"

Tineretul ardelean al Partidului Național-Țărănesc, folosindu-se de nu știu ce pretext, dă un banchet în onoarea d-lui Iuliu Maniu.

Toamna anului 1945.

Sala de sus a restaurantului „Modern" plină: un tineret, trecut de mult de minunata epocă a tinereții, afară de cazul când cu enorme sforțări vom fi fost nevoiți să-i categorisim în rândul tinerilor pe vechii mei prieteni, mai în etate decât mine, cum erau de pildă Ionel Pop, Ilie Lazăr, Aurel Leucuția, Zachy Boilă.

Deabea la fundul mesei, departe de locul unde se găseau personagiile enumărate, puteai zări câteva chipuri de tineri autentici, a căror vârstă fericită n'o constatai numai din expresia fiziologică, ci mai cu seamă din timiditatea și stângăcia gesturilor, din rezerva în care erau cantonați, din respectul exagerat pe care-l manifestau față de „colegii" lor când erau întâmplător interpelați de aceștia din împrejurarea că cu toții, adevărații tineri se așezaseră la masă în grup, ca nu cumva să se piardă și să se rătăcească pe acolo, ca să se încurajeze reciproc, în deosebi atunci când la o privire poruncitoare sau la un semn căruia i se spune de obicei, „discret", dar era cu totul departe de a fi, al permanentului organizator de banchete și alte asemeni manifestațiuni, Ilie Lazăr, — se ridicau

automat, ca să aplaude sau să strige consacratul: „să trăiască".

In capul mesei, Iuliu Maniu, sărbătoritul.

Cu paltonul pe el, ca'n totdeauna (un vechiu obicei provocat de o sciatică rebelă care l-a chinuit şi-l chinuieşte neînchipuit de dureros pe omul care a trecut de mult de vârsta de 70 de ani), într'o dispoziţie excelentă, surâzând în dreapta, discutând în stânga, provocând şi răspunzând la glume sau uşoare înţepături familiare cu apropiaţii săi de totdeauna, prinzând un moment favorabil ca să-şi plaseze degajat una din nenumăratele sale amintiri din timpul furtunoaselor desbateri în Parlamentul din Budapesta, unde deşi duşmani neînduplecaţi, de sânge, de fier şi de moarte dar toţii parlamentarii, indiferent de naţionalitate, îşi spuneau „tu", chiar dacă ar fi fost un Tisza, un Karoly, un Appony, sorbind cu poftă din cafeaua cu frişcă, pe care o amestecа neîntrerupt cu linguriţa, cu ochii de oţel până în fundul sălii, „domnul preşedinte" trona cu o rară virtuozitate manifestaţia tineretului ardelean al partidului său.

Odată masa terminată, au început toasturile, aceleaşi ca în orice loc, ca'n totdeauna, ca pretutindeni, ca'n orice ţară, cu singura deosebire a mentalităţii specifice fiecărui neam, după gradul de latitudine sau longitudine.

Cum era şi firesc, atunci, în seara aceea toate cuvântările se terminau cu, „trăiască Iuliu Maniu", sau: „trăiască tineretul Ardealului" sau: „trăiască Partidul Naţional Ţărănesc".

Vorbiseră deja vreo 8—10 oratori; din cei „autentici" tineri însă, nici unul; lipsă de curaj, de talent, o exagerată modestie sau circumspecţie, poate, sunt multe ipoteze...

In fine, s'a ridicat să răspundă sărbătoritul: Iuliu Maniu.

***

Incontestabil, Iuliu Maniu, nu este un orator, adică,

Casa unde s'a născut şi unde a locuit d-l Mihalache, până a nu fi fost deputat.
(Satul Goleştii — Badi, Comuna Topoloveni, Jud. Muscel).

Proprietăţile d-lui Ion Mihalache. *Conacul de la Dobreşti (Muscel).* Intinderea proprietăţii înconjurătoare: *120 de pogoane.* 1) 50% = livezi de pomi, fâneaţă, cultură; 2) 50% = pădure.

un mare orator; şi o ştie, are conştiinţa acestei inferiorităţi faţă nu numai de adversarii politici, dar chiar faţă de partizanii săi.

Iuliu Maniu nu zguduie, nu înflăcărează, nu entuziasmează, nu mişcă; vorbitor eminent, cu fluiditate spontană şi uşoară, cu metodă, cu o demonstraţie sistematică, urmându-şi planul fixat în prealabil, mintal, al discursului, cu argumentaţia rece şi strânsă, exploatând la maximum poziţiile favorabile şi — fără să se descopere — neglijând să amintească de situaţiunile slabe sau delicate, fără să urmărească efecte oratorice şi aplauze, fără să ridice glasul aproape niciodată, fără gesturile largi şi nervoase ale oratorilor de mulţimi şi meetinguri, punctându-şi anumite pasagii cu izbirea creionului permanent în mână când vorbeşte, de masă, nu poate fermeca pe nimeni, nu este un adevărat orator, dar aş putea să-l caracterizez ca unul din marii „expozitori", din câţi am cunoscut şi auzit, de pretutindeni.

Vorbind, Iuliu Maniu place ; place şi impune ; însă numai plăcerea aparţine elocinţii sale specifice, pe când impunând, aceasta izvorăşte spontan din marea şi incontenstabila autoritate a omului, care de tânăr, a ştiut să facă să fie ascultat, ca „spiritus rector". Şi încă ceva; Iuliu Maniu e acelaş oriunde, ca vorbitor, fie în parlament fie la „Arene" sau „Aro", fie la Cluj sau Vinţul de jos, fie la banchete sau înmormântări,

Elocinţa lui Iuliu Maniu e numai echilibru şi măsură; armonie fără lirism, fără poezie, fără acele accente ţâşnind din adâncuri care au făcut la noi, faima lui Alexandru Lahovary, Barbu Delavrancea şi, îndeosebi, a neîntrecutului Constantin Stere, care în acest gen, al patetismului răscolitor, împletit din fulgere, din uragan, din vijelii cutremurătoare, n'a fost egalat de nimeni şi mai cu seamă într'o ţară, care, dacă, pentru blestemul ei de osândă a fost atâta de săracă în caractere, în schimb însă nu se poate plânge, ba chiar mândri, a avut şi are exem-

plare de elită, care pot să facă fala oricărui parlament sau meeting din lume.

Sărbătoritul, Iuliu Maniu vorbea deja de aproape jumătate de oră, când, deodată își face apariția în sală d-l Ion Mihalache.

Se pare că — deși invitat — nu se aștepta nimeni să-l vadă venind

Așa se explică cum au trebuit să treacă mai multe momente de jenă, aproape penibile, până când, la comanda lui Ilie Lazăr: „Trăiască Ion Mihalache" întreaga sală, în picioare, a izbucnit, în aplauze zgomotoase.

Până atunci, din ce motive nu știu, fie că sărbătoritul era Iuliu Maniu, fie că asistența era aproape cxclusiv compusă din ardeleni numai, fie că acea manifestație avea alte rosturi necunoscute, fapt est că numele d-lui Ion Mihalache nu fusese nici măcar pomenit, din neglijență din uitare sau inadvertență.

Invitat să ia loc la dreapta „domnului președinte", d-l Iuliu Maniu își reluă cuvântarea și cu cea mai degajată dezinvoltură, cu aerul cel mai natural din lume, cu o nevinovăție deconcentrată, a început să spună, aproximativ, următoarele:

„Domnilor și dragilor, nu vă puteți imagina cât de mult mă bucură că-l avem pe iubitul nostru fruntaș d-l Ion Mihalache în mijlocul nostru și a binevoit să ne onoreze cu prezența sa. Il cunosc pe d-l Mihalache de multă vreme. Mi-aduc aminte, era în 1919 și ne adunasem cu toții, biruitorii din alegerile parlamentare din toamna acelui an, în sala Ateneului.

Atunci l-am văzut și cunoscut pentru prima oară.

Dela început chiar, mi-am dat seama imediat de calitățile eminente pe cari le posedă, de caracterul său demn și nešovăitor în împrejurările cele mai grele, de inima sa bună și înțelegătoare pregătită să ajute pe oricine, în vreme de necaz și supărare, de sufletul său ales, cum puține mi-a fost dat să întâlnesc în viață, în sfârșit, de toate acele

virtuți cari fac ca d-sa să figureze în politica noastră, ca cea mai strălucită personalitate.

Nu mai amintesc de marele orator care este d-sa; l-ați auzit de atâtea ori în împrejurări diferite, și v'ați convins cu toții că nu este un altul care să-l depășească sau măcar să-l egaleze.

In ce mă privește, pentru mine este o desfătare de câte ori îl aud vorbind, așa că să ne mândrim că cel mai iubit și popular orator al acestei țări ne aparține nouă și se găsește, alături de noi, la conducerea partidului pe care am cinstea să-l prezidez.

Dar nu despre aceasta doream să vorbesc. Nu, ci de un fapt, de mult mai multă importanță politică.

Domnilor și iubiți prieteni, am fost de mai multe ori întrebat de colegi din ai noștri, dacă m'am gândit vreodată la succesiunea la prezidenția partidului nostru.

La toate aceste întrebări, răspundeam invariabil: nu.

Pentruce?

Pentrucă, Domnilor, este dela sine înțeles că, în cazul când, dintr'o cauză sau alta, fie o boală grea care mă va pune în imposibilitate să mai activez, fie, dispariția mea din lumea celor vii, nu este și nu poate să fie și nu trebue să fie un alt succesor al meu, decât d-l Mihalache.

Și nici nu-mi închipui că a putut să treacă prin mintea cuiva, altă soluție, decât aceea a președenției d-lui Mihalache.

Domnilor, aceasta este, însă, numai partea formală.

Eu vroiam însă să spun cu mult mai mult și mă adresez ardelenilor, spunându-le: „să-l urmați pe d-l Mihalache fără șovăire, fără rezerve mintale, fără ascunzișuri sufletești, să-l iubiți așa cum îl iubesc și l-am iubit eu, să fiți disciplinați, să faceți zid de apărare în jurul lui, să aveți încredere desăvârșită în judecata și înțelepciunea lui, numai și numai așa veți da și partidului și țării, acea siguranță că destinele lor sunt pe mâini sănătoase, hotărîte, puternice.

Acesta este testamentul meu politic. Un altul, nu am.

Intreg testamentul, dealtfel, poate fi sintetizat într'o singură formulă politică: credinţă neşovăitoare, dragoste cinstită şi devotament hotărît pentru Ion Mihalache.

Ca încheere, să-mi daţi voe să închin în sănătatea d-lui Mihalache şi vă rog să vă alăturaţi din toată inima, urărilor mele fierbinţi pe cari le înalţ către cel Atotputernic pentru fruntaşul nostru, ca să aibă parte de cât mai multe zile de viaţă fericită, pentru a putea ajuta neamul şi ţara în greutăţile de aşteptat prin cari vom avea încă să trecem".

Ultimele cuvinte ale d-lui Maniu au fost acoperite de aplauzele prelungite ale unei săli entuziaste, care vroia prin aceasta să confirme solidarizarea totală a tineretului ardelean la politica sa şi la testamentul lăsat posterităţii.

* * *

După cum era normal, d-l Ion Mihalache s'a simţit dator să răspundă.

Evident, d-l Mihalache e unul din marii oratori ai ţării.

Discursurile sale pot împodobi orice antologie mondială de elocinţă, oricât de pretenţioasă ar fi.

Insă trebue să remarcăm că d-l Mihalache este oratorul ţărănimii; aceasta, nu în înţelesul că discursurile sale sunt gustate mai ales de ţărani şi că elocinţa lui se potriveşte mai cu seamă ţărănimii.

Nu. Mihalache ca orator este gustat în special de burghezie.

* * *

Stăteam — e mult de atunci — de vorbă odată cu regretatul I. G. Duca, cu care prin coridoarele Adunării Deputaţilor, luasem obiceiul să ne întâlnim aproape zilnic, câte o oră-două chiar, pentru a discuta nu numai politică, ci despre toate manifestările de gândire şi de artă, la ordinea zilei.

Discutam cu Duca — el însuşi un adevărat debatter parlamentar, care recoltase nenumărate succese în luptele politice dela tribună, dublat de un simţ critic de o rară fineţe şi savoare — despre oratorii noştri.

In ţara care dăduse pe tărâmul elocinţei, exemplare atât de strălucite, ca: M. Kogălniceanu, Barbu Catargiu, P. P. Carp, Alex. Lahovary, Tache Ionescu, Barbu Delavrancea, Alex. Marghiloman, Vasile Lascăr, E. Djuvara, Titu Maiorescu, Nicu Filipescu, N. Iorga, N. Titulescu, Grigore Iunian (pe care, personal, îl socot ca cel mai strălucit orator parlamentar pe care l-am avut), Virgil Madgearu, Vasile Pârvan, M. Ghelmegeanu, M. Ralea, Petre Andrei, Gh. Tătărescu şi atâţia alţii încă; eram la largul nostru pentru a discuta în voe.

Venind vorba despre Mihalache, I. G. Duca, mă opreşte:

„Iartă-mă, tinere Graur, dar cum este posibil, ca tocmai d-ta, care pui atâta fineţe, subtilitate şi eleganţă în manifestările d-tale de elocinţă, să-mi vorbeşti atât de elogios despre Ion Mihalache şi să-l enumeri printre cei mai străluciţi oratori ai noştri?

Uite, nu-l vezi, nu-l auzi mereu, aici în Parlament?

Acesta, se poate numi un orator?

Ar fi, să ucidem cuvântul.

Ştiu că d-ta eşti unul din familiarii lui preferaţi, dar nu cred că ai să mergi cu idolatrizarea şefului d-tale, până acolo, încât să-ţi falsifice judecata, în asemenea măsură încât să faci din Mihalache un orator de clasă mare, din rasa acelora sortiţi să rămână.

Aceasta nu o cred!"

— „D-le Duca, şi totuşi eu sunt acela care am dreptate.

In aparenţă, dar în aparenţă numai, d-ta ai dreptate, în fond, însă nu.

După cum ştii, în clasificarea genurilor de elocinţă, trebue să fim foarte atenţi.

Avem o elocință de bară, a advocaților; avem una, de catedră, a profesorilor universitari; una, a conferențiarilor; una, de amvon, a preoților; una, parlamentară, una, a maselor populare; a întrunirilor publice, a meetingurilor, etc...

Așa că, cineva poate să fie un strălucit orator de masse, dar un slab sau mediocru orator parlamentar.

Tocmai acesta e cazul cu d-l Mihalache.

Ca să-l poți urmări și admira pe Ion Mihalache ca orator, trebue să-l cauți în mediul lui; discursurile d-lui Mihalache la congresele anuale ale partidului nostru, sunt, fără exagerare, desprinzându-mi din suflet orice preocupare egoistă de prieten, fermecătoare.

Ori, d-ta, d-le Duca, n'ai cum să iei parte la un congres al nostru, nici măcar ca un spectator liniștit și cuminte de sus, dela galerie.

Așa fiind, forțamente n'ai avut ocaziunea să-l asculți pe Mihalache decât aici, în parlament, unde, — fiind de aceeași părere cu d-ta, — șeful meu nu excelează.

Neîndoelnic, sunt și excepții: de pildă, marele discurs ținut de Ion Mihalache în Martie 1920, când a provocat căderea guvernului Federației Naționale."

— „Dà! ai dreptate amice Graur, l-am auzit atunci și într'adevăr, a fost bine.

Iar în ceeace privește distincțiunea pe care o' faci la Mihalaehe între oratorul de congrese și masse și acel, parlamentar, iar îți dau dreptate.

Regret că nu-l pot savura în prima ipoteză și'n consecință nu mă pot hazarda să fac și să formulez o judecată de valoare, dar, prin comparație și anumite elemente de analogie, înclin să cred, că admirația d-tale este îndreptățită".

Ion Mihalache, nu este un improvizator,

Nu are spontaneitatea creației, care constituie, în ultima analiză, cheia de boltă a marilor oratori.

Evident, marile sale discursuri erau toate pregătite cu

îngrijire de mai înainte: planul, documentele necesare convingerii auditorului, sistematizarea scrupuloasă pe capitole, cum și câteva formule sintetice, rezumative, cari prin originalitatea și plasticitatea lor amintesc ușor talentul aristocratului Petrache Carp.

La această deficiență atât de dăunătoare se mai adaogă una: lipsa unei serioase și temeinice culturi de bază.

Așa că, lipsindu-i atât spontaneitatea creației, ușurința de a improviza, cât și rezervele de cunoștinți din cari să poată extrage necontenit și pe loc noui perioade de elocință, Ion Mihalache nu a putut ajunge un strălucit orator parlamentar; căci numai acolo, la tribuna și incinta parlamentară se dau adevăratele lupte de elocință, când elementul ripostei, al intreruperii, al atacului brusc, brutal, neprevăzut, predomină și cu care jonglau Grigore Iunian, N. Iorga....

De aceea, din bogata activitate parlamentară a lui Ion Mihalache de aproape două decenii, nu vom reuși să reținem decât puțin și fragmentar.

* * *

Răspunzând d-lui Iuliu Maniu, dl. Ion Mihalache s'a simțit obligat, la rândul său, să facă elogiul președintelui său, retranșându-se în carapacea sa de modestie, că oricâte calități i s'ar atribui, nu va putea niciodată să se ridice la nivelul marilor personalități creatoare și diriguitoare ale unui neam, cum e cazul cu excepționalul și marele tovarăș ardelean.

Dacă nu mă'nșel, atunci, la masa aceasta, dl. Mihalache a pronunțat fericita comparație a licărirei unei candele, față de oceanul de lumini a unui astru.

Căldura discursului său, frumusețea acelor cascade înspumate de fraze vibrante, la cari se adaogă elogiile adresate „domnului președinte" a făcut, ca, după d-l Ion Mihalache banchetul să nu ia sfârșit, cum era de așteptat, ci să se prelungească.

Ca printr'o concertare conspirativă, s'au ridicat să vorbească, unii din ei, pentru a doua oară, Mihai Popovici, Ionel Pop, Ilie Lazăr, Ghiță Pop, Virgil Solomon...

Mi-a fost dat să ascult în acea seară, torente de laudă, asigurări de devotament, jurăminte de jertfă până la sacrificiu suprem, mărturisiri solemne și tragice de fidelitate fanatică, o orgie de idolatrizare a d-lui Ion Mihalache din partea partizanilor și prietenilor „maniști" care-și pierdu-se caracterul de pământesc, demonstrând până și celui din urmă dintre refractarii încăpățânați, armonia profundă, temeinică, ideală a partidului Național Țărănesc și totuși...

CAPITOLUL III

MESELE DELA „CAPȘA"

Intrebat ce este istoria și cum trebue definită, Voltaire a dat următorul răspuns: Istoria omenirii este istoria crimelor genului uman.

Partidul Țărănesc întemeiat de d-l Ion Mihalache în 5 Decembrie 1918, fuzionează în 1922, cu celălalt partid Țărănesc în care „spiritus rector" era profesorul Const. Stere, sub impulsiunea căruia, luptătorii democrați au fost determinați să pornească la întărirea forțelor de stânga din România.

In 1926, toamna, după infinite pertractări, contopiri pasagere, reveniri, aprigi campanii de presă deslănțuite de ziarele de dreapta din trustul lui Stelian Popescu...

De atunci încoace, din Octombrie 1926 și până astăzi, istoria partidului Național-Țărănesc poate fi definită ca istoria luptelor intestine dinlăuntrul acestui partid.

De altfel, Stere avea să plătească scump imensa greșeală făcută de a fi determinat fuziunea cu partidul național ardelean al d-lui Maniu în care intrase mai de mult, în Februarie 1923, rămășitele bizantine ale partidului lui Tache Ionescu.

Nu mai târziu decât peste patru ani, în Martie 1930, după cunoscutul incident cu generalii, dela „Operă", profesorul Stere, avea să fie azvârlit ca o zdreanță din partidul a cărui ideologie, doctrină, program, toate, i se datorau lui, iar peste șase ani, la înmormântarea lui, ca un suprem omagiu postum pe care partidul ținea să-l

aducă aceluia care în ultimii ani devenise „patriarhul dela Bucov", nu ne-am găsit decât patru inşi.

* * *

Peste câteva zile dela banchetul dela „Modern", mă găseam la restaurantul „Capşa"; acolo, în cabinetul particular, din dreapta intrării, la Nr. 2, o vetustă cameră intimă, într'un decor de jalnice mobile învechite, cu canapele şi draperii uitate de vreme, cu oglinzi perimate, c'o atmosferă din alt veac, îşi lua cotidian dejunul, dl. Ion Mihalache împreună cu intimii şi familiarii lui, camarila, celebra camarilă manistă.

O masă lungă, în capul căreia se aşeza invariabil d-l Maniu; la stânga lui, (probabil, din cauza sentimentelor mele democratice cunoscute) mi se fixase locul meu; la dreapta Aurel Leucuţia, sau când se întâmpla să fie la Bucureşti, Ionel Pop, şi apoi, într'o ordine, care se schimba mereu, ceilalţi: doctorul Emil Ghilezan, Zachy Boilă, Corneliu Coposu, Romulus Pop, contele Venetu de Garterburg, Aurel Popa (fratele lui Augustin), Anton Ionel Mureşanu, Boşca-Mălin, iar la sfârşitul mesei, la cafea, soseau rând pe rând, Ilie Lazăr, Virgil Solomon, Ghiţă Pop şi dintre regăţeni Cezar Simionescu, Romulus Georoceanu, inteligentul Beilis, un adevărat căpitan al marei finanţe, M. Răutu şi ziariştii: N. Carandino, Em. Serghie.

Acolo era marele sanhedrin al partidului.

Acolo se făceau şi se desfăceau complicatele combinaţiuni şi manevre politice interne.

Acolo, la sfârşitul meselor prelungite, de multe ori, până la orele 5-6-7 din seară, în acea ambianţă entuziastă cu sticle de vin şi şampanie, evadaţi din protocolul banchetelor unde trebuia să se respecte acel minimum de ritual necesar manifestărilor solemne, se putea vorbi şi discuta în voe, în toată libertatea şi cu siguranţa că nimic din cele dezbătute înăuntrul acestor patru pereţi, nu va putea să străbată în public.

La aceste mese nu erau admişi nechemaţi; când discuţiunile se referau la un caz grav, atunci uşile se închideau cu cheia şi totul se petrecea în siguranţă.

In ziua aceea, atât dl. Iuliu Maniu, cât şi comesenii ceilalţi, fuseseră într'o dispoziţie excelentă, dar pe la orele 3 „dl. preşedinte" fu nevoit să plece, şi după el, îl urmară cei mai mulţi.

Rămăseseră Ilie Lazăr, Ionel Pop, Zachy Boilă, Aurel Leucuţia, Emil Ghilezan, Anton Ionel Mureşanu şi N. Carandino, acesta din urmă, rugat de mine să rămână având să-i comunic câteva lucruri...

Simţeam parcă prin aer, că se pregăteşte ceva, dar nu-mi dădeam seama complect.

A trebuit ca un inoportun să deschidă uşa cabinetului nostru, pentruca atunci, văzându-l pe Ilie Lazăr că se repede s'o închidă, am înţeles două lucruri: că plecarea lui Maniu nu fusese cu totul întâmplătoare, ci, într'adins provocată pentru a-şi lăsa numai camarila acolo, înlăturând elegant pe ceilalţi cari nu trebuiau să asiste la o asemenea discuţiune şi, al doilea, că discuţiunea comporta o importanţă excepţională, dat fiind măsurile speciale de precauţiune luate şi discreţia desăvârşită care trebuia să fie asigurată.

* * *

— „Dar ce sunt toate pregătirele aceste, dragă Ilie, ce-i cu misterul acesta de aici?..."

— „Ah! avem lucruri importante de discutat, dragă Nicuşor, interveni Leucuţia.

Evenimentele se precipită, mai cu seamă pe plan extern, tensiunea dintre aliaţi creşte necontenit, se poate ca războiul să izbucnească deodată, în câteva ore; regimul de la noi de abea se ţine, aşa că trebuie să fim pregătiţi în orice moment pentru preluarea puterii ca să nu fim surprinşi.

Aşa fiind ne-am sfătuit, noi între noi că trebuie să

avem neapărat o discuţiune totalmente serioasă cu tine, deoarece tu eşti cel mai apropiat şi mai intim prieten şi colaborator al lui Mihalache şi apoi tu să-i comunici lui cele discutate cu noi, pentru a ajunge la o soluţiune care să satisfacă ambele poziţiuni şi să salvgardeze, în acelaş timp, şi interesele partidului nostru".

— „Bine, dragă Puffy (diminutivul familiar al lui Aurel Leucuţia) eu vă stau la dispoziţie cu toată dragostea, însă am de făcut în prealabil o observaţiune prietenească.

Vă pretind absolută discreţie, de oare ce am avut mai multe dezagramente acum de curând, datorită indiscreţiunii unor prieteni, cari mi-au dat aceleaşi asigurări pe cari mi le daţi şi voi, dar nu s'au ţinut de cuvânt".

Intr'adevăr, cu câteva zile mai înainte, comunicasem unor prieteni o discuţiune violentă pe care o avusesem cu unul din fruntaşii partidului, care îi aducea lui Ion Mihalache acuzaţiuni de-o gravitate deosebită.

Am căutat să-i ascund lui Mihalache discuţiunea avută, dar nu pusesem aceeaşi precauţiune în ceea ce priveşte pe prietenii mei, cari n'au întârziat să-i comunice revelaţiunile mele.

Chemat imediat de dl. Mihalache — după ce îmi reproşează discuţiunea mea — par'că îl aud, spunându-mi:

— „Da! Desigur! Trebue să fii discret. Aceasta e prima condiţiune a omului politic. Dar, dragă Nicuşor, nu faţă de mine".

I-am ripostat pe loc, că nu din discreţie îi ascunsesem discuţiunea, ci numai din menajament.

Şi, într'adevăr, aşa era.

Il cunoşteam prea bine şi-i cunoşteam, în special, susceptibilitatea, pentru ca să fi avut imprudenţa de a-i comunica lucruri atât de neplăcute, acuzaţiuni atât de grave, insinuări atât de periculoase, aprecieri atât de tari şi concluzii atât de zdrobitoare.

Temperament nenorocit, de o impresionabilitate maladivă, nervozitatea şi iritabilitatea lui erau atât de imposibile încât preferam de nenumărate ori să tac şi să-i ascund anumite indiscreţiuni, numai şi numai să nu-l mai văd în prada unor crize dureroase, cari căpătau proporţii de catastrofă, atunci când chestiunile în joc aveau o valoare excepţională.

Un lucru de nimic, spus la o cafenea sau la o ţuică de cine ştie ce fleac, căpăta în ochii lui Mihalache caracterul unei cabale; o insultă, o injurie, o calomnie prostească auzită de Mihalache dela un prieten, care la rândul lui o auzise dela alţii, cari nici aceia nu fuseseră de faţă ajungeau ca dânsul să creadă că s'a pus la cale împotrivă-i, cine ştie ce conspiraţie cu obiective tenebroase şi alarmante, iar dacă se întâmpla să fi avut loc realmente o consfătuire între mai mulţi prieteni politici unde numele lui fusese pronunţat şi dânsul criticat, sub o formă mai mult sau mai puţin aspră, şi nu-i comunicai aceasta, atunci, în câteva clipe numai, dl. Ion Mihalache te şi număra printre cei mai implacabili duşmani ai lui, pentru care nu mai găseai ertare, în vecii vecilor.

La această inadmisibilă trăsătură psihologică se mai adăuga aceea că după ce îi comunicai cele auzite dela un răuvoitor, interlocutorul se simţea dator să se explice şi să se justifice în faţa ta, deşi lucrul nu te interesa aproape deloc.

Datorită legăturilor mele şi numeroaselor discuţiuni ce le aveam cu atâta lume, cu privire la el, pe cari, trebuia neapărat să i le aduc la cunoştinţă, pentru a nu mai fi nevoit să-i ascult explicaţiile necerute de mine, cari mă torturau neînchipuit, nedându-şi seama, sau mai bine zis, păsându-i atât de puţin de chinurile prin cari treceam ascultându-l cu o resemnare demnă de tragediile antice, luasem minunatul obiceiu, de a aşterne pe hârtie cele auzite şi a le preda sub formă de „memorii confidenţiale".

Aşa că, datorită acestui procedeu ingenios, am scăpat în fine, de coşmarul explicaţiunilor postume.

In cazul expus mai sus, d-l Mihalache ne mai putând să-şi reţină revolta izbucni:

— „*Iată, dragă Nicuşor, iată ce face canalia de Maniu; iată toată ipocrizia lui, toată minciuna şi ipocrizia lui; totul în omul acesta e numai falsitate, duplicitate, rea credinţă, murdărie.*

Incapabil să iubească pe cineva, incapabil de orice simţământ de duioşie şi bunătate, mă întreb sincer, dacă ţine la familia lui, aşa după cum lasă să se creadă că ţine şi că are cultul familiei.

Bunăoară, când îţi povesteşte Iuliu Maniu despre nepotul lui drag, fiul surorii lui, şi fratele lui Ionel Pop, căruia i-a fost dat să se piardă departe de Ardealul lui scump, şi departe de nucul bătrân din minunata livadă dela Bădăcinul străbunilor lui, — unde Dumnezeirea turnase par'că toată gingăşia şi toată majestatea naturii în polenul florilor; în aroma fânului de curând cosit, în zumzetul roilor de albine, în gunguritul de porumbei şi'n ciripitul de păsări — ca ofiţer de artilerie în armata habsburgică, în războiul mondial, pe frontul din Italia, în ofensiva de pe Isonzo, îţi dau lacrimile.

Dar cine poate spune dacă este teatru, sau, realmente, îi plânge inima şi i se sfâşie sufletul, când pomeneşte despre el, când acelaş om, nu mai departe decât acum câteva zile, dela banchetul de la „Modern", unde mi-a adus cele mai mari laude cari mi-au fost aduse vreodată, îşi pune prietenii din camarila lui să mă înjure la mesele dela „Capşa" şi să mă discrediteze atât în faţa partidului, cât şi în faţa marelui public?

Aceasta, e ceva ce nu mai pot înţelege.

Şi tragedia este că numai şi numai eu sunt de vină.

Aşa că avea dreptate Mişu Ralea, când îţi spunea ca să-mi spui: „Mihalache îl detestă pe Maniu de 27 de ani, dar totuşi îl urmează":

Aşa că, dragă Nicuşor, totodată va trebui să îndeplineşti însărcinarea pe care chiar acum ţi-o dau: te vei duce imediat la Maniu, îi vei comunica toate acuzaţiunile pe cari le-ai auzit din gura lui G. P. şi îi vei spune că mi le-ai comunicat şi mie.

Vei aştepta răspunsul şi reacţiunea lui, după care d-ta vei replica tot ce vei socoti că trebue de replicat şi apoi, după ce-mi vei fi referit, o să mă duc să am cu Maniu răfuiala cea mare şi hotărîrea ultimă, care poate să meargă până la despărţirea definitivă de Maniu şi toată camarila lui.

Oh! d-le Graur, camarila asta a lui Maniu..., i-am spus, nu odată, ci, de multe, multe ori, lui Maniu, — „Domnule Maniu eu nu pot să suport camarila mea, dar mi-te camarila altora.

Şi totuşi, Maniu nu a reacţionat cu nimic.

Dacă se poate, dragă Nicuşor, cât mai urgent posibil; aşi dori ca să am mâine răspunsul, ca până mâine seară să pot vorbi cu Maniu.

A doua zi, am avut o lungă convorbire cu d-l Maniu de pe urma căreia am fost nevoit să-i dau complecta dreptate d-lui Mihalache, evident, nu în ceea ce privea fondul acuzaţiunilor, ci maniera, procedura, eternele manevre politicianiste de cea mai respingătoare speţă, totala lipsă de prietenie faţă de omul care îi fusese când instrument, când jucărie, timp de aproape trei decenii.

Pentru cine se găsea în mijlocul acestor evenimente şi care cunoştea toate tainele dela conducerea superioară a partidului şi tot ce se petrecea în culisele poleite cu jurăminte de dragoste şi fidelitate şi ornamentate cu cele mai înduioşătoare mărturisiri de devotament, nu e un secret faptul că *sursa tuturor acuzaţiunilor aruncate în public împotriva lui Ion Mihalache, amplificate şi agravate cu toate fanteziile de rigoare, o aflăm în apartamentele tăcute şi grave, din preajma Cişmigiului, din blocul lui Puffy Leucuţia.*

Aşa că aveam tot dreptul să savurez cu o voluptate indicibilă, momentele de suprem deliciu, ascultând pe membrii camarilei, cari cu: „Scânteia" sau „România Liberă"

sau „Libertatea“, sau „Frontul Plugarilor“ în mâinile lor, protestau indignaţi împotriva, „infamiilor“ şi „calomniilor“ şi „josniciilor“, publicate în aceste ziare cu privire la Ion Mihalache.

Fapt este că în tot acest timp, în această perioadă de permanente frământări, şi zbucium din partid, a trebuit să fiu mesagerul d-lui Ion Mihalache la d-l Iuliu Maniu pentru a-i netezi celui dintâi calea pentru discuţiunile ce urmau să aibă loc numai între patru ochi, între ei doi.

* * *

Odată toate măsurile de siguranţă terminate, ca nici să nu fim turburaţi de cineva şi să fim şi puşi la adăpostul eventualităţii indiscreţiunilor, Leucuţia reluă:

— „Dragă Nicuşor, după părerea noastră, d-l Ion Mihalache duce faţă de noi, ardelenii, şi mai cu seamă faţă de aşa zisa „camarilă“ o politică greşită, care trebuie neapărat corectată şi amendată.

Ion Mihalache se fereşte de noi, „maniştii“, ne evită sistematic, refuză să lucreze şi să colaboreze cu noi, mai mult, se coboară la nivelul celor mai inconştienţi şi fără răspundere calomniatori şi ne ponegreşte, ne atacă pretutindeni; ori, lucrurile acestea trebuiau odată limpezite, pentruca să se termine cu scandalul acesta, inadmisibil, ca ţara să vadă cum vice-preşedintele partidului şi adevăratul şef al organizaţiilor din Vechiul-Regat îşi improşcă cu cele mai spurcate insulte şi calomnii pe foştii miniştrii din ultimul cabinet ministerial General Rădescu, membri ai aceluiaş partid împreună cu d-l Ion Mihalache“.

— „Vă mai amintesc chiar ceva, intervin eu; după cum ştiţi foarte bine, dl Ion Mihalache, pe vremea când tu şi cu Ghilezan eraţi în minister, a avut o lungă şi furtunoasă discuţie cu dl Iuliu Maniu, care s'a terminat cu lacrimi şi în cursul căreia a cerut celui din urmă, sub formă de somaţie ca să fiţi înlocuiţi, pe motiv de incorectitudine, venalitate, afaceri suspecte, dubioase, într'un cuvânt, că sunteţi oameni politici compromişi.

Aşa că, conflictul Ion Mihalache-Aurel Leucuţia şi Emil Ghilezan, este cu mult mai vechiu.

Toate acestea le ştiu direct şi personal din gura d-lui Ion Mihalache.

Chiar pot să vă dau un detaliu de atmosferă, extrem de caracteristică.

Ion Mihalache, povestindu-mi scena care a avut loc între el şi Maniu, a ţinut ca la urmă să-mi accentueze cu intenţia vădită de a mă impresiona, — dându-mi să înţeleg, că pe cât va fi posibil să o aduc la cunoştinţa generală — că, făcând rechizitoriul nostru pentru a vă scoate din minister, utilizând cunoscuta lui truculenţă de calitate minoră, acompaniată de accente profunde debitate cu faconda impresionantă a marilor improvizatori, şi chemându-l la răspundere pentru neertata temeritate de a fi oficializat corupţia şi traficul în viaţa de stat, dând astfel o primă de încurajare tuturor prevaricatorilor, i-a vorbit lui Maniu de o asemenea manieră că acesta a început să plângă.

Vă închipuiţi grotescul de neconceput al scenei: „domnul preşedinte” plângând.

Şi d-l Ion Mihalache mi-o relata, cu o satisfacţie evidentă, considerând-o ca una din cele mai mari izbânzi din vasta lui carieră politică.

Insă eu, lipsit de cele mai elementare precepte evanghelice cari propagă mila şi compasiunea printre creştini, am avut cruzimea să nu-l las pe Mihalache să soarbă până la urmă din nectarul paradisiac al satisfacţiilor stupide şi i-am replicat prompt: — „Şi care a fost sfârşitul”, d-le Mihalache? — „Care sfârşit?”

— „Cum, care sfârşit?” I-a scos Maniu, pe Leucuţia şi Ghilezan din cabinet?” — „Aş! de unde, răspunse Mihalache; te-ai găsit ca Maniu să se ţină de cuvânt! dar asta nu mai are importanţă, vorba e, l-am făcut pe Maniu să plângă? L-am făcut”...

— „Da”. Aşa este! reluă Leucuţia, Cunosc scena. Şi

mie mi-a povestit-o Maniu, dar în cu totul altă versiune: cu această ocaziune, d-l Maniu a dezvoltat o întreagă teorie ca să-mi arate şi să-mi dovedească cât de relativă este noţiunea de imoralitate".

„E adevărat, îmi spunea Maniu, că la început, d-l Mihalache mi-a cerut izgonirea din cabinet a dvs., a d-tale şi a iubitului nostru coleg, d-l doctor Emil Ghilezan, motivând-o cu imoralitatea dvs; dar aceasta la început numai, căci spre sfârşit, d-l Mihalache mi-a dat să înţeleg că şi-ar retrage pretenţiunile, dacă în locul altor doi din lotul nostru din minister, ar primi să fie înlocuiţi cu d-l Nestor Badea de pildă, ca ministru plin şi d-l Popescu-Mehedinţi, ca subsecretar de stat; a rămas să mai meditez...

Iar în ceea ce priveşte lacrimile, cu cari se tot laudă d-l Mihalache în toate părţile, explicaţia e cu mult mai puţin complicată, chiar prozaică.

De două săptămâni nu pot să scap de o indispoziţie extrem de jenantă: am gripă".

Iată la ce se reduce, îşi continuă Leucuţia povestirea, toată această legendă a lacrimelor.

Dar, să revenim.....

D-l Ion Mihalache, dragă Nicuşor, a umplut Bucureştii cu lamentaţiunile lui împotriva noastră, a „maniştilor".

Şi ceeace este mai grav e faptul că în furia atacurilor sale, începe prin a vorbi de „bogăţiile" noastre, insinuând că la originea acestor averi „fantastice" se află toate mijloacele imorale pe cari le utilizează cineva pentru a deveni bogat; şi eu şi Ionel Pop, şi Ghilezan şi Roxin şi Aurel Dobrescu şi Virgil Solomon suntem „bogaţi" deci „şperţari", iată logica ireproşabilă a scumpului d-tale prieten, d-l Mihalache.

Nu era acesta obiectivul reuniunii noastre de astăzi, dar fiindcă astfel a alunecat discuţiunea, ca să vorbim de averile noastre şi bogăţia noastră, pentru a ne justifica înaintea d-lui Mihalache, atunci să începem prin a-l judeca pe el mai întâiu.

D-l Ion Mihalache vorbeşte mereu de bogăţia altora, dar nu vorbeşte niciodată de a lui.

D-ta ştii ce avere are Mihalache?

— „Nu m'am gândit niciodată la asta"...

— „Atunci, ascultă-mă, te rog; averea lui Mihalache se compune din următoarele terenuri:

1) Orezăria de 25 de hectare, dela Mătăsaru (jud. Dâmboviţa).

Pe aceste 25 de hectare, seamănă orez; ca să înţelegi ce înseamnă orezul, e destul să-ţi spun că anul acesta (şi în acest an, recolta de orez deabea a atins media de producţie obişnuită la hectar) d-l Mihalache a încasat pe producţia sa, o sumă enormă.

Şi tot în anul acesta a zidit o magazie, construită de arhitectul Max Popovici (tot acela care a ridicat cu planurile sale satul model dela Topoloveni) a cărei valoare se ridică astăzi, la aproape un miliard.

Dealtfel trebue să recunosc că orezăria d-lui Mihalache e o frumuseţe, un model de cultură, prevăzută cu canaluri, cu şanţuri, cu sisteme de irigaţie, după ultimele cerinţi moderne.

2) Mihalache are apoi, două vii.

Prima vie, la Inuri-Călineşti, cu varietăţi selecte; la dânsa are construită o vilă, conacul viei, mobilată complect.

3) A doua vie, la Eforie, denumită astfel, deoarece a fost cumpărată de d-nii Mihalache şi Ion Răducanu, de mult, prin licitaţie, dela Eforia Spitalelor Civile.

D-l Mihalache pretinde că a vrut să cumpere dela Răducanu partea sa de vie, evident, plătindu-i, dar Răducanu ar fi refuzat.

Părerea mea, însă, este că d-l Mihalache s'a descotorosit de mult de Răducanu şi a rămas singurul proprietar al viei, dar, din ce motive nu ştiu, o ascunde. Şi la această vie, se află altă vilă.

Aceste proprietăţi, orezăria şi viile, sunt proprietatea

d-lui Mihalache, singur, cu excepţia celei din urmă.

Casa dela Dobreşti, livezile de acolo, o pădure de lângă via dela Inuri-Călineşti, nişte loc de arătură, aparţin d-nei Niculina.

* *

Cu privire la orezărie însă, am de făcut două observaţiuni:

a) primo: această orezărie, are legături directe cu omul politic Ion Mihalache.

Şi iată dece: după cum se ştie, dl Ion Mihalache în calitatea sa de cavaler al ordinului „Mihai Viteazul", avea dreptul la un lot de 25 de hectare.

Acest lot, dl Mihalache îl avea, în timpul din urmă, în Banat, în judeţul Timiş-Torontal.

Neputându-se ocupa singur de acest lot, dl Mihalache l-a dat în administrarea unui colonel pensionar, care deţinea şi funcţiunea de pretor.

Dl Mihalache pretinde că acest colonel l-a furat cu sume enorme, aşa că mulţi ani, la şir, n'a încasat mai nimic din lotul său.

Venind la putere regimul Antonescu, la Agricultură şi Domenii a fost numit generalul D. Sichitiu, care, câteva zile, a fost membru şi în partidul nostru; nu se făcuse o săptămână şi generalul şi trecuse la Armand Călinescu, care, dealtfel, îl adusese în partid.

Atunci a luat fiinţă orezăria d-lui Mihalache de la Mătăsaru-Dâmboviţa.

Ce s'a petrecut, cum s'a petrecut, cine şi cum i-a indicat locul, cui aparţinea mai înainte acest pământ, nu ştiu; *fapt este însă că, sub guvernarea generalului Antonescu şi prin generalul D. Sichitiu, cu care se afla în excelente relaţiuni de prietenie, după cum reese din aceea că, fiind în pericol ca să fie trimis în judecată, ca criminal de răsboi, l-a propus în apărarea sa, ca martor principal, pe dl Mihalache,*

acesta din urmă a făcut un schimb, care, nu am cercetat dacă a făcut vreo pagubă statului, dar ştiu însă precis, că a adus imense câştiguri d-lui Mihalache şi l-a îmbogăţit în timp scurt.

In locul lotului „Mihai Viteazul" din Banat, dl Ion Mihalache a căpătat lotul în comuna Mătăsaru, jud. Dâmboviţa.

Dealtfel, nu se putea un lot mai ideal: la jumătatea drumului dintre Bucureşti—Dobreşti, la km. 64, cu cel mai bun şi fertil pământ care se putea găsi pentru orezărie; „fiecare bulgăre de pământ e aur" spun ţăranii de acolo.

Nu ştiu dacă ceilalţi cavaleri ai ordinului „Mihai Viteazul" s'au bucurat de aceeaşi favoare de a-şi schimba loturile, unde şi când doresc, dar văd că dl Mihalache a avut acest noroc excepţional de a-l fi făcut bogat.

b) secundo: după cum se ştie, legea de reformă agrară, prevede la articolul 3, aliniatul h, că: vor fi expropriate în folosul statului, averea acelora cari s'au înscris ca voluntari în răsboiul împotriva Naţiunilor Unite.

Ştiu că se făcuseră toate formele la Ministerul de Agricultură, ca dl Ion Mihalache să fie expropriat de lotul dela Mătăsaru.

Ce s'a îmtâmplat, dacă şi unde s'a intervenit, ce lămuriri s'au dat, ce explicaţiuni s'au cerut, de către cine şi când şi cum, nu ştiu, dar, iarăşi este fapt că dl Mihalache a rămas cu lotul de la Mătăsaru, ceeace, dealtfel, nu este drept: dl George Brătianu a fost expropriat, pe când Mihalache nu, nu-i drept.

„Revin, continuă Leucuţia, revin şi spun: iată în ce constă averea d-lui Ion Mihalache.

Proprietăţi de o valoare enormă, proprietăţi dătătoare de venituri enorme.

Dl Mihalache ţipă sus şi tare că suntem bogaţi, se poate, dar n'a dovedit-o; pe când noi am dovedit că, într'adevăr, d-l Ion Mihalache este un om cu adevărat

bogat, posesor de averi obţinute în condiţiunile mai sus expuse.

Nu vreau să fac discuţia oţioasă, dar nici nu vreau ca să trecem drept nişte naivi.

Nu putem avea naivitatea să credem că între faptul că Mihalache se găsea în cele mai excelente raporturi cu regimul Antonescu, şi acela că, tocmai sub guvernarea lui, a făcut acel schimb atât de avantajos pentru dânsul, de l-a îmbogăţit în câţiva ani, n'ar fi nici o legătură.

Şi mai cu seamă că la Ministerul de Agricultură se găsea prietenul său, generalul D. Sichitiu"...

* * *

Urmă o pauză, toţi prietenii „manişti" satisfăcuţi de expunerea limpede a colegului lor, se găseau într'o dispoziţie excelentă, cu atât mai mult, cu cât, în tot acest timp, paharele se umpleau cu regularitate.

— „Nu intru în discuţiunea fondului problemei puse de Leucuţia, intervin eu, atât însă vă pot spune, că întrebat de mine, d-l Mihalache mi-a răspuns că a luat hotărîrea ca orezăria şi viile să le lase moştenire statului, pentru a face pe ele şcoli de experimentare!"

Un hohot de râs prelungit zgudui masa.

— „Mai cunoaştem noi, unul, dragă Nicuşor, interveni Ilie Lazăr, cu glasul lui de bariton, care, la fel ca şi Mihalache al d-tale, în anumite momente îşi lasă toată averea statului, iar la prima supărare sub nu ştiu ce pretext, anula donaţia făcută şi-şi lua averea înapoi.

Dacă realmente, d-l Mihalache este onest şi de bună credinţă, să facă donaţia acum şi să-şi rezerve, cum e drept, uzufructul pe timpul vieţii sau s'o anunţe public măcar; dar aşa n'a făcut nici una, nici alta şi a luat calea perfidă a şoaptelor la urechile intimilor, pentru ca aceştia la rândul lor, să o popularizeze"...

— „Problema însă, mai are un aspect, strict politic, cu mult mai grav, începu Ghilezan.

Mă rog, care este justificarea prezenţei lui Mihalache în viaţa politică românească?

Costumul lui pitoresc, pe care cu multă artă şi pe nesimţite şi l-a adaptat exigenţelor vestimentare moderne, pentru ca astăzi să nu mai ghicim din el, ţărănesc, cu adevărat, decât iţarii şi impresiunea masselor că dânsul a rămas şi este singurul şi autenticul exponent şi reprezentant ideologic şi politic al ţărănimei noastre.

Dar întreb: al cărei ţărănimi?

Ţărănimea, astăzi, este o clasă diferenţiată: avem ţărani bogaţi, avem ţărani mijlocaşi şi pe cei săraci.

Pe cine reprezintă, d-l Mihalache?

— „Nu o singură dată, ci de mai multe ori şi în special în timpul din urmă, am discutat cu Mihalache această chestiune, intervenii eu.

Răspunsul d-lui Mihalace, a fost categoric „eu sunt şi mă consider exponentul ţărănimii sărace".

Textual, răspunsul lui".

— „Imi vine greu, foarte greu, să cred, intrând în discuţiune şi Zachy Boilă, că un miliardar, cum este astăzi Mihalache, se mai poate număra printre apărătorii ţărănimii sărace, paupere, proletare, cum vreţi s'o denumiţi.

Da! o fi fost acum un sfert de secol, când nu avea altă avere, decât leafa de învăţător în concediu nelimitat, fiind mereu parlamentar; trăia foarte modest într'o casă care nu avea încă atenansele de azi, nici instalaţii electrice, nici radio, nici telefon şi nici una din comodităţile luxoase ale oricărui boier din Bucureşti.

Miliardarul Mihalache, *cu o magazie care ea singură constitue un palat, — o sfidare aruncată bieţilor ţărani din satul Mătăsaru, cu atât de umile case şi'n care vei găsi încă sute de suflete ducând o viaţă de nenorocită promiscuitate în cocioabe de lut şi de pământ, nevoiţi să lucreze la orezăria lui pe preţurile fixate de boier,* — **nu este, nu poate**

fi şi'n nici un caz nu se poate considera exponentul ţărănimii sărace".

* * *

Urmă o pauză de destindere, întretăiată de glume, de ironii, de înţepături reciproce amicale, o nouă comandă de băuturi după care Leucuţia reluă:

— „Revenim la discuţiunea noastă iniţială, dragă Nicuşor.

Spuneam că raporturile dintre d l Mihalache şi noi, „maniştii", „ardelenii", trebuesc odată limpezite şi lămurite.

Mă rog, de ce se teme Mihalache de noi?

Vechiul Regat e cu dânsul, e al lui; deci, ce-i mai trebue ca să-şi aibă asigurată şefia?

Evident, şefia viitoare, după Maniu.

Nimic altceva, decât concursul şi sprijinul nostru al ardelenilor şi în special al „maniştilor".

Atunci, în loc să caute să ne apropiem de el, în loc să se sforţeze să ne devină drag, Mihalache face tocmai contrariul: face tot posibilul ca să ne departeze de el, să ne izoleze şi să ajungem, până la urmă, să-l urîm.

— Recunoaştem, suntem primii ca să recunoaştem că Mihalache are anumite calităţi, dar aceste calităţi, cari în fond se reduce la una, că este mare orator care ştie să entuziasmeze massele, are aşa de multe defecte, încât toate calităţile lui, dispar în umbră. In special, două sunt acuzaţiunile cari i le aducem:

a) complexul de inferioritate;

b) camarila şi familia lui.

* * *

Uite-te la Mihalache; după 30 de ani de viaţă politică în care a jucat unul din cele mai mari roluri, Mihalache e încă stăpânit de acel numit complex de inferioritate, caracteristică evidentă a oamenilor de duzină, în care nimeni nu va putea recunoaşte pe omul politic cu

adevărat superior, care merită să fie trecut în galeria conducătorilor de popoare.

In el a trăit şi trăieşte cu o intensitate telurică clăcaşul dispreţuit, batjocorit, ţinut la scări şi la poartă, dat pe uşă afară şi'n sufletul căruia, ca reacţiune, nu izbucneşte revolta şi dorul de răzbunare, ca la alţii.

Singura lui reacţiune e dorinţa de a fi primit de clasa care l-a năpăstuit şi desconsiderat, pe el şi pe toţi din generaţiile succesive de clăcaşi, cari veacuri dearândul au trudit din greu pe moşiile latifundiarilor din ţinuturile Muscelului. Nu numai eu, dar foarte mulţi din tot grupul nostru de prieteni ar putea să povestească atâtea şi atâtea acte şi atitudini din viaţa lui Mihalache, cu caracter anecdotic, cari fac de minune dovada acestui complex de inferioritate, pe care nu-l mai găsim la nici unul din fruntaşii noştri politici, intraţi în viaţă cu aceeaşi obârşie umilă şi sărmană cum a intrat şi Mihalache.

Aici nu-i vorba de acele anecdote minore, mai mult sau mai puţin apreciabile din punct de vedere estetic, ci de acele cari, prin conţinutul lor de situaţii, de umor, de plasticizare, capătă o înaltă semnificaţie documentară, prin importanţa ei psihologică, cari de cele mai multe ori fixează şi caracterizează un individ mai mult, mai bine, mai exact, decât zeci şi sute de pagini de analiză pedantă, rece şi greoaie.

Ei bine! viaţa lui Mihalache ne furnizează un material enorm, în domeniul acesta"...

Prietenul meu, Leucuţia, vorbea şi gândul mi se ducea, departe, departe, la o noapte tristă, în timpul ploilor fără sfârşit, şi vânturi de toamnă reci, cu vijelii, cu acea dureroasă melancolie a tuturor sfârşiturilor.

...Mă găseam cu Mihalace la via dela „Eforie", numai noi amândoi, singuri, cu paharele de must în faţă.

O noapte de confidenţe, de mărturisiri, de spovedanii...

Timp îndelungat, se vorbea în toată lumea politică,

de o aventură sentimentală pe care d-l Mihalache ar fi avut-o cu o anumită doamnă, din înalta societate...

In noaptea aceea, printre altele, d-l Mihalache mă întrebă, rugându-mă să i vorbesc cu totală sinceritate, ce spunea şi ce spune opinia publică despre acea aventură.

Şi eu, i-am spus adevărul: adică toată lumea credea şi crede că, într'adevăr, d-l Mihalache a avut acele legături.

Timp de peste o oră, după aceasta, a încercat să mă convingă că totul nu-i decât o calomnie murdară lansată de adversari, aducându-mi o serie nesfârşită de argumente şi dovezi pe cari nu i le ceruse nimeni.

Terminând, deodată, brusc, Mihalache mă întrebă:

— „Dar, d-ta, d-le Graur, ce crezi?"

— „Eu?" rămânând surprins.

— „Da! D-ta! Parcă te-am văzut zâmbind de mai multe ori şi dând din cap neîncrezător; parcă nu m'ai crede" şi Mihalache adăogă cuvintelor acel râs şiret de provocare, atât de cunoscut.

— „Nu d-le Mihalache. Te înşeli; îţi dau cuvântul meu de onoare, că te înşeli; te cred dela prima silabă, până la ultimul cuvânt. Te cred. Apoi, nici nu făcea pentru d-ta...

— „Cum adică nu făcea...?
Nu te'nţeleg".

— „Nici frumoasă, nici prea tânără"...

— „A! Şi frumoasă şi tânără; iartă mă, dar nu-s de părerea d-tale.

Tot Bucureştii se uitau la ea, ca la Aspazia"...

— „Da! Se poate! Chestiune de gust"...

Mihalache n'a mai insistat, dar în tot restul discuţiunii noastre, fu de-o indispoziţie vădită.

...Adevărul era că Mihalache suferea cumplit, l-ar fi măgulit peste măsură, dacă i-aş fi spus că nu-l cred, că mă minte, că într'adevăr sunt absolut convins că au fost legături vinovate, între el şi doamna voalată.

Mai târziu mi-am dat seama că făcusem o enormă greşeală.

Mihalache ar fi dorit să-i spun că nu-l cred, dorea să cred că m'a minţit; faptul de a fi avut legături intime cu acea doamnă, l-ar fi ridicat în ochii săi proprii pe culmi nebănuite.

Şi ca o răzbunare târzie, înainte de a ne culca, la despărţire, Mihalache ţinu neapărat să adaoge:

— „Ce să faci, dragă Nicuşor, aşa e lumea, nu te crede; ori ce-aş spune eu, tot nu mă crede.

A trebuit să treacă mai multe zile, pentruca relaţiunile dintre noi, să redevină cordiale.

* * *

Om bătrân, Mihalache a rămas sufleteşte la acel stadiu al copilăriei, când fugeam după muzica regimentului şi priveam extaziaţi pe tamburul-major care învârtea nu ştiu ce misterios instrument, pe care-l manipula cu o dexteritate impresionantă.

In special, complexul său de inferioritate faţă de militari, capătă proporţii de tragedie; cu deosebire faţă de ofiţerii superiori; iar faţă de generali, devine de o umilinţă revoltătoare. Intâmplarea a făcut ca să mă găsesc alături de dl Mihalache, la prezentarea mai multor ofiţeri; îl observam; odată cu salutul militar la pălărie, îşi pocnea călcâile, spontan, sgomotos, ca cel mai autentic ofiţer de cavalerie.

Slăbiciunea pentru generali e proverbială.

In perioada dela 1933—1937, cât a deţinut preşedinţia partidului, partidul fusese pur şi simplu invadat de generali, cari — este inutil să mai accentuez — la prima zguduitură ne-au părăsit, pentru alte limanuri mai liniştite şi senine şi bine înţeles, mai fructuoase.

L-am surprins odată la clubul central, prezidând o comisiune de studii, compusă numai din generali; feri-

cirea, mulţumirea, satisfacţia care-i scălda faţa erau deneuitat.

* * *

Când a izbucnit răsboiul, în 22 Iunie 1941, primul lucru pe care l-a făcut Mihalache a fost de a se duce imediat în cea mai ireproşabilă şi strălucitoare uniformă de maior, la fotograf.

In salonul de primire dela Dobreşti, cum intri, pe prima măsuţă din dreapta, dai peste această fotografie.

Cu faţa gravă, într'o poză marţială, cu ochii visători, poate că în acele clipe se ducea cu mintea, la ţărmurile înflorite ale Crimeiei, se şi vedea pe malurile Volgei sau pe înălţimile dela Kremlin, cine ştie? poate că fantezia lui bogată îl asvârlea dincolo de Urali, în infinitul Siberiei.

Se'mbrăcase pentru prima oară în uniforma de maior şi trebuia să lase acasă, alor săi, ultima imagine.

Il ştiusem numai căpitan de rezervă, şi la întrebarea mea cum şi când a fost înaintat, mi-a răspuns foarte serios: — „Eu n'am cerut înaintarea. Dar deoarece pe Tătărescu l-au făcut colonel, pe semne că cei dela Statul Major s'au simţit obligaţi să mă înainteze şi pe mine".

* * *

Când în 1937 cu prilejul unei parăzi, urma să defileze în faţa regelui şi grupul cavalerilor „Mihai Viteazul", nimănui din partid nu-i trecuse prin minte că şi dl Mihalache va defila. Aflând că o va face, prietenii lui l-au sfătuit, pentru prestigiul lui şi mai cu seamă al partidului pe care-l prezida, să renunţe la proectul acesta.

Zădarnic!

Toate argumentele aduse, delicateţea situaţiei, menţinerea raporturilor de demnitate faţă de regele care râdea satisfăcut numai atunci când vedea capete plecate şi spinări încovoiate, necesitatea imperioasă de a nu arăta Coroanei atitudini greţoase de slugărnicie, au fost zădarnice; prestigiul mantalei albe a fost mai puternic în sufletul lui Mihalache, decât orice altă consideraţiune, şi parcă *şi astăzi mi se crispează inima când îl revăd cu ochii minţii, înghesuit şi împins de şirul de cavaleri, în clipa când trecea în pas solemn de defilare, prin faţa regelui, salutând cu mâna la chipiu.*

...Iar când mai târziu, peste câteva luni, regele refuza să-i dea însărcinarea de a forma guvernul şi a-l face preşedinte al consiliului, trist, abătut, nedesmeticit încă de grozava lovitură primită, la care nu se aşteptase, cu glasul stins, îmi spunea:

— „Şi câte şi câte n'am făcut pentru omul ăsta". *Am suportat toate umilinţile în tăcere, m'am plecat la toate fanteziile lui, am avut de dus o luptă înverşunată timp de patru ani şi înlăuntrul partidului şi'n afară de partid, am fost complicele lui de fiecare zi, degeaba toate... degeaba...*

Şi la paradă i-am defilat ca cel din urmă soldat, ca să-i măgulesc vanitatea... zădarnic toate; de acum nu mai pun uniforma de „Mihai Viteazul" pe mine, s'a terminat, n'o mai pun câte zile mi-or fi date ca să mai trăiesc, n'o mai pun".

Dintre toate umilinţele şi înjosirile la cari fusese supus de regele-dictator, nici una nu i se păruse mai crudă şi mai gravă, ca aceea a defilării în uniformă; pe toate le-ar fi ertat; aceasta, niciodată.

* * *

...După demisia răsunătoare din guvern în Ianuarie 1933, pe chestiunea conflictului constituţional cu generalii Gavrilă Marinescu şi Dumitrescu, Nicolae Titulescu l-a luat pe Mihalache la o seziune a Ligii Naţiunilor, ca... delegat.

Reîntorcându-se, primeşte dela Chestura Camerei, un plic cu câteva sute de mii de lei, care reprezenta diurna ce i se datora ca deputat.

Corect, n'ar fi trebuit s'o primească, deoarece conform regulamentului, în zilele absente, nu se plăteşte diurna; cum este şi normal.

Intrebându-mă ce să fac cu banii, i-am spus părerea mea: să nu-i primească: n'a prestat muncă, nu poate fi plătit.

Răspunsul lui, m'a împietrit.

— ,,Dar dece să-i dau înapoi? nu dau nimic; şi Dinu Brătianu lipseşte dela Cameră şi totuşi încasează diurna; nu dau nimic; şi Brătianu e multi-milionar, nu ca mine".

Şi aşa a şi făcut; a iscălit de primire şi ...şi-a păstrat plicul.

Desigur n'a fost la mijloc o lăcomie de bani, sau n'a fost aceasta cauza determinantă a primirii banilor; complexul de inferioritate însă, îl împiedica pe Mihalache să se arate mai prejos de dinastia Brătienilor.

* * *

Opinia publică a luat cunoştinţă de mult despre faptul că d-l Mihalache ştie franceza, germana, engleza.

Incă una din legendele cari sunt atât de uşor acceptate de lumea dela noi.

Că a încercat să înveţe aceste limbi, da, este exact; dar a învăţa e una, şi a şti, e cu totul altceva,

Tocmai cazul cu d-l Mihalache. Şi nu i se poate contesta că a pus toată râvna, tot zelul, toată strădania, să înveţe aceste limbi; fără cunoştinţa măcar a uneia din ele un om nu se poate numi cult.

Eu însu-mi aduc dovada imenselor sforţări depuse de d-l Mihalache pentru a învăţa aceste limbi.

Aflându-mă la Dobreşti şi apucându-mă să-i aranjez biblioteca, am dat peste zeci şi zeci de caete groase, umplute până la refuz, toate scrise de mâna proprie a d-lui Mihalache; cuvinte, conjugări, declinări, etc...

Am rămas uluit; câtă muncă inutilă, câtă pierdere

Proprietățile D-lui Ion Mihalache. Conacul de la Dobrești (Muscel).

Proprietățile d-lui Ion Mihalache. Vila de la via din Inuri-Călinești (Muscel). Intinderea proprietății : 1). 7 pogoane vie; 2). 3 pogoane pomi și pădure.

de timp; și cât ar fi fost mai folositor ca această energie să fi fost întrebuințată altfel.

Căci adevărul care este? d-l Mihalache n'a parvenit nici până astăzi, deși se trudește de vreo 25 de ani, ca să învețe, nu bine, nu perfect, dar măcar acceptabil, una din limbile amintite mai sus.

Ori, d-l Mihalache nu poate susține o conversație cu cineva, nici măcar în franțuzește, limba pe care o stăpânește mai bine din cele trei; fără interpret alături interlocutorul d-lui Mihalache nu va înțelege nimic, iar Mihalache cu atât mai puțin.

Iar de citit, deși ar putea, cu sforțări, cu dicționarul în față, să descifreze o carte, totuși viața politică pe care a dus-o, febrilă, acaparatoare, l-a împiedicat să poată citi.

Cred că nu exagerez, dar mai mult de 10-20 de volume franțuzești n'a citit d-l Mihalache în toată viața lui.

Așa dar, te'ntrebi: la ce bun? căci eternul complex de inferioritate îl făcea ca atunci când unul din prietenii români, în circumstanțe date, să-l interpeleze în franțuzește, conversația se desfășura ca la Opera Română, interlocutorul pe franțuzește și Mihalache pe limba lui dulce și frumoasă, cântată de Văcărescu și Matveievici.

Partea nostimă este că în această complexitate, a fost antrenată, poate, fără voia ei, și doamna Niculina.

Mai dezastros; și când am încercat să-i fac mai multe corecturi, m'a privit c'o asemenea furie încât am renunțat pentru totdeauna la alte tentative similare

* * *

Acelaș blestemat complex l-a dus pe d-l Mihalache ca să învețe, în 1932, să conducă automobilul. In timp ce eu îl căutam cu telefonul în tot Bucureștii pentru a-l chema la ședințele sfatului parlamentar, d-l Mihalache se găsea fie la garajurile Mihăescu, fie prin câmpiile din jurul Capitalei, învățând conducerea mașinei.

Cu ce folos? Nici mașină nu și-a cumpărat ca să dea

măcar o aparenţă de justificare nouei îndeletniciri; atunci? pentru ca să poată spune tuturor că este posesorul unui permis de conducere.

* * *

Poate că în adâncul necunoscut al organismului său, ar trebui să căutăm explicaţia acestui permanent neastâmpăr, a acelei febrilităţi nervoase, care îl poartă şi-l duce pe d-l Mihalache să se chinuiască şi pe el şi să chinuiască şi pe alţii, pentru a şti şi a cunoaşte tot, nedându-şi seama că ştiind de toate, niciodată nu va şti nimic serios.

Câte nu ne-ar fi fost dat să mai vedem, dacă viaţa politică ar fi decurs conform tuturor fanteziilor d-lui Mihalache et comp.

Odată, în timpul guvernărilor noastre, la o vacanţă la Ministerul de Finanţe, care nu mi-a fost surprinderea ca să o văd pe d-na Niculina, spunându-mi foarte serios:

— „N'ar fi rău ca Ionică să treacă şi pe la Finanţe: în definitiv, e bine ca să cunoşti toate ministerele"...

Aşa dar, în concepţia familiei Mihalache, d-l Mihalache ar fi trebuit să ia la rând, toate ministerele, pentru ca să înveţe la fiecare departament câte ceva; ar mai fi lipsit să ceară şi externele şi tabloul ar fi fost complect.

* * *

In broşura: „Partidul Naţional-Ţărănesc şi cazul C. Stere — Lămuriri şi documentări istorice", Stere povesteşte cu mult umor şi cu multă cruzime, cum acela care s'a ridicat în biroul partidului cu mai multă vehemenţă, — mergând până a ameninţa că se va urca la tribună şi va combate proectul, — împotriva dispoziţiunilor din noua lege administrativă care prevedeau acordarea dreptului de vot femeilor cu mai multe studii decât clasele primare a fost Mihalache.

Cauza? simplă.

Nici justificări ideologice, nici consideraţiuni doctrinare, nici măcar interese oportuniste de tactică politică sau de partid.

Nimic; nimic din toate acestea...

Cu mult mai prozaic.

Din nenorocire, doamna Niculina nu este posesoarea decât a unei diplome de absolventă a cinci clase primare rurale.

Ei bine! familia Mihalache nu putea să suporte această umilinţă; sub nici un cuvânt, nu putea doamna Niculina să accepte ca să vadă cum moaşa din sat şi domnişoarele învăţătoare se duc la vot, iar d-sa să fie nevoită să şadă acasă.

Intâmplarea a făcut ca să fiu martorul unei scene de revoltă provocată de amărăciunea lăuntrică a doamnei Niculina, care în exasperarea situaţiei ei nu înceta să protesteze: — „Uite ce i-a mai trecut prin cap lui Stere şi la toţi bolşevicii ăştia: să dea drept de vot la toate muierile; ba să mă mai scutească; să şadă acasă, să se ocupe de gospodărie, să-şi îngrijească de bărbat, nu să le văd toată ziua cât e de mare, tot umblând, fără rost, pe la întruniri, banchete, chiolhanuri, făcând propagandă"...

Şi noi, participanţii nedoriţi ai acestei scene, eram nevoiţi din acea laşitate nativă, să facem semne de aprobare, adăogând protestul nostru surd, la lamentaţiunile familiei Mihalache.

* * *

„La complexul de inferioritate, continuă Leucuţia se adăogă influenţa nenorocită pe care o exercită familia şi „camarila" asupra d-lui Mihalache.

D-l Mihalache se plânge mereu, şi fără să păstreze măcar acea notă de discreţie necesară, de „camarila" lui Maniu, adică de noi. Să presupunem că este aşa, că într'adevăr d-l Maniu îşi are „camarila" lui, dar întreb: se poate oare compara? priveşte din cine este compusă

„camarila“ lui Maniu şi din cine este formată „camarila“ lui Mihalache.

Oameni ca Nestor Badea, Popescu-Mehedinţi, inginerul N. Vasilescu, inginerul N. Bunescu, Popescu-Botoşani, finul lui George A. Cuza, Jean Marinache, care a ajuns şef de culoare, pe baza exploatării unor anumite legături de rudenie necontrolate de nimeni, etc.... iată, „camarila“ lui Mihalache, care îl sfătuieşte, îl conduce, îl influenţează şi-i determină, în ultimă analiză, toate acţiunile politice.

Vine apoi şi familia — acea infinitate de rude, dela nepoţii cei mai apropiaţi până la ultimul cumătru — cu nevoile şi interesele lor; şi iată cum a ajuns să fie condus partidul de toţi nechemaţii, în mâna cărora Mihalache a ajuns o jucărie. Iată, în concluzie, drama partidului nostru, dragă Nicuşor, şi dacă Mihalache nu va rupe imediat şi definitiv cu această politică, prevăd foarte sumbru viitorul.

Când Maniu nu va mai fi, noi, ardelenii, sub nici un cuvânt şi cu nici un preţ, nu-l vom accepta pe Mihalache ca şef al partidului nostru.

Mihalache va avea Vechiul-Regat, dar numai într'o măsură redusă, fiindcă Maniu a avut destulă inteligenţă şi prevedere, ca în toate organizaţiile judeţene să pună la locurile de frunte, partizanii lui devotaţi până la moarte.

Aşa că, de fapt, astăzi, în toate judeţele, sunt două organizaţii paralele: ale lui Maniu şi ale lui Mihalache.

Şi în momentul sciziunii, Mihalache nu va avea Ardealul de loc şi numai o parte numai, din Vechiul-Regat.

Iată ce-l aşteaptă pe Mihalache“..

Odată expunerea lui Leucuţia terminată, toţi comesenii au trecut la aprecieri fugare, cu privire la Mihalache, însoţite toate de o multitudine de expresii şi caracterizări, cu toată gama nesfârşită a insultelor celor mai triviale şi injuriilor cele mai grosolane, începând cu „ţăran“, „dobitoc“ „agramat“, „imbecil“, „stupid“, şi sfârşind cu „prostul dela Dobreşti“ şi „savantul dela Topoloveni“.

Căci adevărul, acesta este: în conştiinţa lor, a ardelenilor, şi a „manişştilor“ în special, faptul că sunt nevoiţi să facă politică cu Mihalache şi să-i cedeze de multe ori, în atâtea împrejurări, constitue o umilinţă de neiertat.

Odată cu infinitul dispreţ, pe care îl au pentru Mihalache, se adaogă o ură indicibilă.

Iată dar, în ce constă adevărata armonie din acest partid, cu pretenţiunea că reprezintă masele populare ale ţării şi cu pretenţiunea de a lua conducerea ei...

CAPITOLUL IV

TRĂDĂRILE D-LUI MIHALACHE

Trădări față de țară.
Trădări față de țărănime.
Trădări față de democrație.
Toată viața politică a d-lui Mihalache e un șir nesfârșit de abdicări, de compromisuri, de cedări, de renunțări, cari — cum era fatal să se întâmple — au culminat prin situația tragică de azi în care se găsește, de a nu mai însemna nimic în partid.
In 1940, în primăvară, în luna Aprilie, d-l Mihalache eșea dela Palatul Regal și cobora scările în uniforma F. R. N.-ului.
In țara întreagă, o stupefacție generală.
Cu două zile mai înainte, însoțit de eminența cenușie, Nestor Badea, venise să mă vadă.
După o lungă introducere, fără să bănuiesc nimic din obiectivul vizitei sale, după aprecieri și impresii comune asupra situațiunii generale politice, externe și interne, deodată, brusc, d-l Mihalache mi se adresează:
— „Știi, dragă Nicușor, că m'am hotărît: am primit să colaborez cu regele și poimâine, mă duc să depun jurământul, la Palat, ca consilier regal".
Am tăcut, într'adins.
Au urmat câteva minute de pauză, penibile; ne priveam unii pe alții, fără să ne spunem un cuvânt.
Și d-l Mihalache, reluă:
— „Nu ai de spus nimic"?

— „Ce să mai spun? Un singur lucru, doar; că de azi, din clipa când vorbim şi până poimâine, mai este timp suficient ca să meditezi mai mult, mai serios, şi să ţi dai seama de imensa greşeală pe care o săvârşeşti, atât faţă de ţară, atât faţă de democraţie, dar mai cu seamă faţă de neamul, de neamul de ţărani cari au crezut în d-ta, te-au urmat şi mai cred încă.

Dar, mă rog, un lucru: cu Maniu ai vorbit, ai discutat, te-ai înţeles cu dânsul? E de acord cu hotărîrea d-tale?..."

— „Nu numai că este de acord, dar dânsul mai cu seamă susţine această formulă, cu toată căldura.

Nu mi-a spus textual, atunci când i-am comunicat pentru prima oară, hotărîrea mea?" „Trebuie să-l captăm pe rege, pe două căi; şi din afară şi dinăuntru; D-ta, domnule Mihalache vei lucra înlăuntru, iar eu, Maniu, de din afară; aşa fiind, nu se poate ca politica noastră să nu reuşească".

„Iată ce mi-a spus Maniu".

— „Dacă e aşa, atunci sunt lămurit, domnule Mihalache; Maniu a vrut să te compromită şi a reuşit; căci este aici ceva, ce nu înţeleg de loc.

Pe de-oparte Maniu să ţină discursuri fulgurante împotriva d-nei Lupescu et comp. de-alungul şi de-alatul Ardealului, iar pe de altă parte, vice-preşedintele partidului, d-ta, Ioan Mihalache, să fii primul sfetnic al coroanei atacată cu atâta violenţă de preşedintele partidului, al cărui fruntaş eşti d-ta.

Orice, dar aceasta n'o pot pricepe.

Şi încă ceva; hotărîrea d-tale, mi se pare atât de gravă, încât să-mi dai voie să te întreb: ai consultat partidul, Comitetul Executiv Central, Delegaţia Permanentă, Biroul Politic, în această chestiune?"

— „Nu! Numai cu Maniu; atât. De altfel, nici nu mai e timp; chestiunea e urgentă"...

— „Bine; dar d-ta nu te-ai întrebat, domnule Mihalache: ce va spune ţara? cum te vei justifica în faţa ei?"

— „A! Ţara!"

— „Nu, domnule Mihalache, îmi dai voie; e o chestiune şi de înaltă moralitate politică; în conştiinţa mea, făcând acest gest, eşti un trădător al aspiraţiilor ţărănimii.

Şi fiindcă nimeni nu te poate chema la răspundere ca să-ţi ceară socoteală şi să reclame sancţiuni de la partid, îţi permiţi orice. Dar dacă un advocat din cine ştie ce judeţ sau un profesor, doctor, inginer, fruntaş al unei organizaţii judeţene, ar părăsi partidul şi s'ar înscrie la F. R. N., ar fi declarat trădător şi eliminat public; dar fiindcă lucrul acesta, — şi cu mult mai grav, — îl faci d-ta, eşti acoperit de impunitate şi nesancţionat de nimeni.

Aceasta e morala politică pe care o profesezi?"

— „Nu, dragă Nicuşor; dar eu nu înţeleg să părăsesc partidul şi nici nu-l părăsesc; cine ţi-a spus asta? eu nu fac altceva decât că primesc să fiu consilier regal..."

— „Bine, dar aceasta nu înseamnă oare şi nu implică adeziunea la noul regim?"

— „De loc! Din contra!"

— „Mă mai întreb un lucru, domnule Mihalache: cum se poate să mai ai încredere în regele acesta? Cum mai este posibil?"

— „A! Nu! Aici nu sunt de părerea ta, de loc; am încredere în el, mai mult ca oricând. Am stat de vorbă cu dânsul îndelung; şi în problemele de politică externă mi-a declarat cuvânt cu cuvânt:

— „Nu voi lăsa să pierd un milimetru din moştenirea lăsată mie de strămoşii mei".

— „Nu mi-e permis să cred că regele n'ar fi bun Român şi nu-şi iubeşte ţara şi neamul".

— „Se poate! Dar mai mult decât orice, se iubeşte pe sine şi-şi iubeşte tronul. Nu ştiu, — dacă ar fi în dilemă, — pe cari ar alege mai întâi: ţara sau tronul?"

— „Fii liniştit, îmi spuse ca încheiere, d-l Mihalache: am intrat în luptă; voi învinge".

După cum era uşor de prevăzut, intuiţia politică a d-lui Mihalache a dat din nou faliment.

Ce-a urmat, se ştie...

Timp de două luni cât a figurat consilier regal, d-l Mihalache nu a fost chemat măcar o singură dată de rege, ca să-i dea sfaturi.

Parcă regele, care, în intimitate nu-şi ascundea de loc dispreţul infinit pe care-l nutrea pentru Mihalache, avea nevoie de sfaturile lui...

Şi d-l Mihalache care îl anunţase pe rege că pentru a-şi exercita înaltele atribuţiuni de consilier, părăseşte Dobreştii şi-şi ia reşedinţa în Bucureşti, pentru a fi în orice clipă din zi şi noapte la dispoziţia Majestăţii Sale, pentru a-l ajuta cu preţioasele sale lămuriri...

Singurul contact pe care-l avea Mihalache cu Palatul, era cu mareşalul Urdarianu, omul nefast al acestei ţări.

De altfel, regele îl descalificase pe Mihalache încă dela început; chiar a doua zi după jurământul pe care-l depusese, regele numeşte consilier regal şi pe Victor Antonescu; cu aceasta, importanţa politică excepţională pe care opinia publică era dispusă s'o acorde gestului regal faţă de Mihalache era anulată complect; avertismentul era prea clar, pentru ca să nu-l înţeleagă oricine: singurul care n'a înţeles nimic, a fost d-l Mihalache.

In ziua de 27 Iunie, după nu mai puţin decât două luni de aşa zisa „funcţionare" de consilier regal, d-l Mihalache îşi înaintează demisia: regele nervos, i-o primeşte imediat („uite, ţărănoiul ăsta s'a obrăznicit; Urdarianu, imediat să fie trimisă nota la „Monitorul Oficial" că i-am primit demisia imediat).

Norocul d-lui Mihalache a fost că ziarele au publicat ştirea demisiei mai înainte de apariţia ei în „Monitorul Oficial", aşa că a putut invoca scuza că n'are nici o răspundere asupra evenimentelor întâmplate.

D-l Maniu, însă, mi-a repetat de nenumărate ori şi

înclin să-l cred pe dânsul, că numai datorită insistenţelor desperate ale d-sale, care ştia sau prevedea ce se va întâmpla, l-a convins după scene violente şi discuţii aprige, pe Mihalache, ca să-şi dea demisia imediat.

Altfel, Mihalache ar fi fost pentru totdeauna compromis. D-l Mihalache însă, căruia i-am comunicat cuvintele de mai sus, a contestat, fără să mă poată convinge, — rolul d-lui Maniu în această hotărîre de a demisiona.

In concluzie, episodul consilieratului regal al d-lui Mihalache, a făcut încă odată dovada eminentelor calităţi de bărbat politic şi om de stat a actualului vice-preşedinte al partidului Naţional-Ţărănesc.

Mai târziu, cu mult mai târziu, cu faţa transfigurată, obosit, trudit, amărât, cu masca omului care îndură în tăcere şi cu o nobilă resemnare suferinţi neînchipuite, d-l Mihalache îmi făcea confidenţe înmărmuritoare, conjurându-mă să păstrez cea mai desăvârşită discreţie:

— „Dacă ar şti lumea, dragă Nicuşor, cât sufăr în tăcere, numai şi numai din cauza marelui devotament şi dragostei cinstite pe care am purtat-o şi o port, prietenilor mei.

Mi se aduce mereu acuzaţiunea că am primit să fiu consilier regal.

Poate am greşit; nu ştiu.

Dar iată ce-a uitat lumea şi mai cu seamă prietenii noştri.

Au uitat un lucru, cu care n'au făcut nici o legătură şi anume: cu o săptămână mai înainte de a depune jurământul, fusese arestat Virgil Madgearu şi trimis cu domiciliul forţat la o mânăstire din Vâlcea.

Tu cunoşti, nu numai legăturile mele de intim prieten cu Madgearu dar şi legăturile dintre familiile noastre.

Nu vreau să-ţi spun mai mult; dar cred c'ai înţeles totul..

Nu-ţi mai adaog faptul că atunci când am primit consilieratul, am pus condiţia expresă ca Madgearu să fie imediat eliberat; Palatul Regal nu s'a ţinut de cuvânt

însă; şi-a trebuit să ameninţ cu demisia, pentru ca de-abea după zece zile de la depunerea jurământului meu, prietenul Madgearu să fie eliberat.

Din nenorocire, nu pot vorbi..."

In inconştienţa lui, dl. Mihalache îşi închipuia, că cu această spovedanie, mi-a făcut dovada unei imense jertfe închinată pe altarul adevăratei prietenii.

Nu mă îndoesc o clipă, că dacă Madgearu ar fi aflat de adevărata cauză care l-a determinat pe Mihalache să primească înalta demnitate regală, primul care l-ar fi dezavuat, ar fi fost el.

Căci nu este admisibil ca un partid să-şi părăsească obiectivele şi direcţia politică fixată şi să arunce peste bord tot şi să dea drum liber tuturor abdicărilor şi tranzacţiunilor cu scopul de a scăpa din lagăr, cu o lună sau două mai repede pe un fruntaş, ori care ar fi fost el.

Din fericire, adevărul adevărat e cu totul altul; dl. Mihalache s'a servit ca de un pretext, de necesitatea eliberării lui Madgearu, ca la adăpostul ei să şi satisfacă vanitatea, având ocazia să îmbrace o nouă uniformă şi mai cu seamă să aranjeze marile şi micile afaceri şi interese ale onoratei familii.

...Şi totuşi, ţărănimea continua să creadă în omul pe care în mintea ei şi-l închipuia acelaş curat, acelaş dârz, acelaş neînduplecat luptător din epoca glorioasă a începuturilor ţărănismului...

In timpul dictaturii regale, dl. Mihalache n'a schiţat măcar un gest de luptă, de revoltă, de protest; nimic; aproape doi ani de zile, Mihalache a stat retras în satul lui, venind din când în când, în Capitală, mai mult pentru chestiuni personale, (tuburi şi ţevi de cumpărat, dinamuri electrice de transportat, vin sau prune de vândut etc.) decât pentru chestiuni politice.

A fost trădarea tăcerii.

Insă Mihalache păstra în adâncul calculelor lui oportuniste gestul fatal din Aprilie 1940, când spera că odată

consilieratul regal obţinut, nu va întârzia să vină ocaziunea atât de mult dorită de a lua preşedinţia consiliului de miniştri.

Pe cât de mari au fost speranţele, pe atât de crudă a fost dezamăgirea

Şi am profunda convingere, o totală şi absolută convingere, formată şi întărită din nenumăratele discuţiuni avute cu dânsul, că la primul gest regal, Mihalache ar fi părăsit partidul, partizanii, prietenii, pe toţi şi toate, pentru a deveni sluga supusă şi plecată a ordinelor Majestăţii Sale.

Politica dusă de dl. Mihalache atunci, în perioada dictaturii carliste este şi va rămâne în istorie, o politică de ruşine.

Politica de compromisuri, de acomodări, de aranjamente, de promiscuitate în partidul Naţional-Ţărănesc, e opera lui, inaugurată de el...

După formarea guvernului dictatorial, din Martie 1938, în care ca subsecretar de stat la Educaţia Naţională, fusese numit vechiul său prieten şi coleg D. V. Ţoni, primul care s'a dus să-l felicite, să-i strângă mâna şi cu care bine înţeles să stabilească viitoarele aranjamente în corpul atât de important al învăţătorilor, — domeniul permanent de exploatare politică a d-lui Mihalache — a fost el.

Pe ceilalţi miniştri, cari nu-l interesau atât de mult, îi taxa de „lichele", „trădători", „fleacuri", „ticăloşi", dar pe unul din cei mai buni prieteni ai lui, faţă de care cum era şi firesc, ca expresie de reacţiune sufletească, ar fi trebuit să aibă cea mai cumplită revoltă, exprimată prin ruperea definitivă a tuturor legăturilor, nu numai că nu l-a dezavuat public, dar s'a grăbit să se ducă să-i dea prima îmbrăţişare şi binecuvântarea indispensabilă.

Ceeace însă, nu-l împiedica ca a doua zi să iscălească comunicatul clandestin prin care erau declaraţi excluşi din partid mai mulţi fruntaşi intraţi în acelaş cabinet,

alături de D. V. Țoni, care, — în treacăt amintesc, — a fost reprimit ca să ocupe chiar un loc în delegația permanentă național-țărănistă, nu cu mult prea târziu după prăbușirea dictaturii carliste.

Dar, nu numai atât.

Că dictatura carlistă avea tot interesul să facă apel și să capteze cât mai multe elemente de elită național-țărăniste, era foarte firesc; dar acela care s'a transformat în agentul propulsor al acestor dezerțiuni, a fost tocmai dl. Ion Mihalache.

Dl. Mihalache, foarte senin, — ca și Dl. Maniu, de altfel, care în timpul regimului Antonescu, a dat aprobarea scrisă d-lor inginer Ștefan Mihăescu, profesorului D. Gerotta și căpitanului Popescu de a ocupa înalte demnități, — a găsit formula ingenioasă, că dacă anumitor elemente din partid li se face propunerea de a primi posturi administrative, pe baza calității lor de funcționari (profesori, de pildă) să accepte; atât a fost de ajuns și degringolada caracterelor a început, provocată, susținută, inaugurată chiar de dl. Mihalache. Apoi n'a întârziat mult ca să ajungem să vedem cum doi foști parlamentari, profesorul Ghiță Vișoiu ocupă postul de director general al învățământului profesional, iar părintele Ștefan Cercel postul de inspector general pe lângă Ministerul Cultelor.

Socot că nu merg cu indiscrețiunea prea departe, când voi aminti, că primul, din întâmplare originar din Muscel, făcea parte din clanul intim al lui Nestor Badea, iar secundul, tot din întâmplare, era vărul primar al d-nei Niculina.

...Și țărănimea care continua, încă, să creadă în Ion Mihalache...

Iar autorul, adevăratul vinovat, nu era altul, decât Ion Mihalache...

* * *

Urmează dictatura gărzii de fier...

Peste aceasta, trecem.

Nu putem cere eroism, decât figurilor excepționale.

De abea, după izgonirea legionarilor și sfârșitul dinarhiei politice, la începutul anului 1941, Ion Mihalache se regăsește în elementul său și aici, cu atât mai mult, cu cât se afla în cea mai dulce și senină dintre armonii cu d-l Maniu.

Niciodată colaborarea Mihalache-Maniu n'a fost mai complectă și mai sinceră ca'n timpul regimului Antonescu.

Și evenimentele n'au întârziat să vină, pentru ca d-l Mihalache să dea și să aducă dovada patentă a adeziunii și devotamentului său total față de regimul Antonescu.

Generalul Antonescu era atotputernicul stăpân, dictator și despot al țării întregi.

Coroana disprețuită, nesocotită, desconsiderată; guvernul de personalități, slugi nemernice, târându-se la picioarele dictatorului; țara fără parlament; dar totuși generalul simțea nevoia unei acoperiri, serioasă sau ridicolă, nu importa.

Și așa au venit cele două plebiscite, făcute sub regimul Antonescu.

Primul plebiscit a avut loc în primăvara anului 1941.

Când s'a pus problema atitudinii partidului față de plebiscit, au avut loc ședințe furtunoase în sânul delegației permanente.

Problema pusă era: ce face partidul? ce poziție ia față de regim? ce ordine și ce dispoziții urmează să dea conducerea superioară a partidului organizațiilor județene?

Din fericire, se mai găseau în partid câteva conștiințe, cari au cerut ca partidul să se prezinte la vot și să voteze „contra".

Cine credeți că s'a ridicat impetuos, năvalnic, furtunos, cu o violență extremă, ca să combată pe îndrăzneții recalcitranți cari contracarau planurile sale? Dl. Mihalache.

Erau trei soluții: sau votul „contra", sau „pentru", sau „abținerea".

Ei bine, dl Mihalache nu numai că a combătut vo-

tarea: „contra", dar s'a ridicat hotărît şi împotriva „abţinerii" pe motivul laşităţii de atitudine şi înalte scrupule morale şi a cerut categoric, votarea „pentru".

De altfel, exact aceiaşi atitudine a avut o dl Mihalache şi la discuţiunea înlăuntrul forurilor statutare ale partidului, cu ocaziunea celui de al doilea plebiscit din iarna anului 1941, când a fost chemată ţara să-şi dea public, deschis, adeziunea la politica de agresiune militară, inaugurată în 22 Iunie, împotriva Uniunii Sovietice.

Evident, la ambele plebiscite, părerea d-lui Mihalache a fost identică ca aceea a d-lui Maniu.

Şi iată cum, pretinşii exponenţi ai democraţiei integrale din această ţară, au aprobat două plebiscite pe faţă, în dispreţul flagrant al celor mai elementare dispoziţiuni electorale şi constituţionale şi, în al doilea rând, au angajat un partid ca să voteze şi să-şi dea adeziunea pentru susţinerea unui regim şi guvern de dictatură şi despotism, şi, în fine, să aprobe politica de agresiuni, de cotropiri şi de imperialism, al unui regim iresponsabil.

In fapt, partidul a votat după inspiraţiunea sa proprie; fiecare organizaţie şi fiecare membru sau partizan, a votat după cum a socotit mai bine, ceeace a avut, drept rezultat, instaurarea spiritului de anarhie.

VOLUNTARUL I. MIHALACHE

S'a discutat, s'a dezbătut, s'a făcut atâta zgomot asupra acestei chestiuni, s'a scris şi s'a polemizat cu atâta patimă, c'a dat loc la o vie şi răsunătoare luptă de presă, luând caracterul unei campanii înverşunate politice, şi cu toate acestea am impresiunea că opinia publică nu e complect şi definitiv lămurită.

Dar adevărul trebue să biruiască; nu este putere pe lume, nu este coaliţie a minciunii şi sperjurului oricât de organizată ar fi ea, nu este incendiu sau altă catastrofă care ar putea să l împiedice în marşul său triumfător spre lumină şi biruinţă.

* * *

Evident, aceasta e marea trădare a d-lui Mihalache.

Şi toate tentativele făcute, toate metodele utilizate, toate subterfugiile şi şmecheriile întrebuinţate de dl. Mihalache de a se apăra şi desvinovăţi, nu numai că nu-l ajută cu nimic în susţinerea penibilă a unei cauze pierdute dinainte, dar proiectează asupra personalităţii sale o umbră uriaşă de imensă laşitate, desgustătoare, chinuită şi amară, în cea mai largă şi cuprinzătoare expresie a acestui cuvânt.

Din prima clipă când am fost rugat de dl. Mihalache să aduc contribuţia competinţei şi prieteniei mele întru apărarea sa, i-am mărturisit-o, franc şi hotărît: „D-le Mihalache

singura cale este: adevărul; singura metodă: tot adevărul; singurul mijloc: numai şi numai adevărul".

Nu m'a ascultat, cum, dealtfel, nu mi-a urmat niciodată sfaturile sau opiniile pe care mi le cerea.

Spiritul diabolic, omul nefast al d-lui Mihalache şi al ţării, eterna eminenţă cenuşie, Nestor Badea, au fost mai puternice decât convingerile cinstite, meditate îndelung, al unui adevărat, — dezinteresat total, — prieten din atâtea zile grele.

Ticăloşia a învins; Mihalache şi-a urmat destinul implacabil care-l ţinea prins în ghiarele lui de blestem şi acum, până la sfârşitul zilelor lui, va trebui să-şi ducă ispăşirea...

* * *

Sfârşitul anului 1945: eram la Dobreşti de mult, încă din 14 August; venisem să-mi petrec toamna acolo; îmi erau dragi toate; şi locurile şi oamenii şi minunatul răsărit de soare pe care-l priveam din patul camerei mele şi nopţile înstelate şi păduricea de pe deal şi crângurile care se pierdeau în depărtări de basm, învăluite în farmecul de negrăit al tainelor nebănuite şi livezile de pomi şi cântecul de păsări; toată frumuseţea revărsată din plin asupra unui colţ de viaţă, de poezie, de lumină.

Era într'o epocă de aprigi frământări politice, care au turburat adânc sfârşitul anului trecut.

Dl. Mihalache, într'o permanentă febrilitate; din două în două zile, era chemat la Bucureşti; de abea sosea, pentru ca un telefon alarmant şi urgent să-l recheme iarăşi în Capitală.

Intr'o seară de Septemvrie, de abea sosit, după o masă rapidă, Mihalache mă roagă să mă duc să-l aştept în camera mea având de vorbit mai mult.

Mi-am închipuit că vrea să discute cu mine, ultimile noutăţi şi evenimente politice, pentru a le examina şi analiza împreună, — aşa cum făceam de obicei.

Intr'adevăr, peste vreo zece minute, intră la mine D-l Mihalache aducând cu dânsul un vraf de documente, hârtii, planuri.

Mi-am dat seama, privindu-l, că era ceva foarte grav, extrem de serios.

Palid la faţă, extenuat de oboseala insomniilor grozave cari-l torturau de câteva zile, de o nervozitate excepţională, cu vocea stinsă, surdă, răguşită, cu tremurături şi gângăviri în glas, cu gesturi spasmodice, chinuindu-se să-şi amintească fapte uitate, aveam în faţă un Mihalache descompus, livid, sfârşit. Şi aceasta era numai începutul...

Urma ca încă aproape o lună, Mihalache să trăiască cele mai cumplite zile din viaţa lui şi să ducă, copleşit de spaimă şi teroare, cel mai cumplit coşmar încercat vreodată.

Această lună făcuse din Mihalache, aproape o epavă: anturajul sau prietenii cari veniau să-l vadă, nu-şi dădeau seama de ceeace se întâmpla cu Mihalache; nu-i ştiau şi nici nu-i bănuiau chinurile, aşa că n'au putut să observe nimic din cruda tragedie lăuntrică, care îi frământa sufletul.

Şi astăzi, când amintindu-mi, aştern pe hârtie întâmplările de atunci, încerc un sentiment de milă...

* * *

— „Dragă Nicuşor, uite, am venit aici la tine ca să mă adresez şi unui prieten şi unui specialist.

Am adus cu mine şi toate documentele necesare lămuririi chestiunii pe care ţi-o voi pune-o acum.

S'au pus ăştia pe capul meu; vor cu tot dinadinsul să mă exproprieze şi să-mi ia tot.

Acuzaţiunea care mi se aduce e aceea, că deoarece am fost voluntar la izbucnirea războiului nostru împotriva Uniunii Sovietice, intru în prevederile articolului 3, din decretul-lege de reformă agrară.

Te rog citeşte articolul şi vezi D-ta; eşti jurist, aşa

că îţi vei da seama imediat despre ce este vorba".

Citii articolul al cărui cuprins şi-ale cărui obective justificau pe de-a'ntregul toate aprehensiunile D-lui Mihalache.

— „Da! ai dreptate, D-le Mihalache; teama d-tale este îndreptăţită; cazul d-tale intră în prevederile articolului 3; urmează deci să fii expropiat; nu-i nici o eşire pentru d-ta, nu văd..."

— „In ceeace priveşte viile, nu sunt atât de îndurerat; însă, ceeace mă doare neînchipuit de mult, este orezăria, mai cu seamă că nu mai am mult şi o să termin magazia pe care am început-o din primăvară şi acum sunt aproape de sfârşit".

— „Dar, mă rog, d-le Mihalache, când şi cum a izbucnit chestiunea, fiindcă, rândul trecut când te-ai întors dela Bucureşti nu mi-ai comunicat nimic sau, poate... te-ai ferit să-mi spui"...

— Ba nu! ştiam ceva; dar, prea puţin; acum, însă, am căpătat toate informaţiile precise şi cunosc în amănunte, cum s'au desfăşurat lucrurile.

Ultima oară când am fost în capitală, prietenul nostru, inginerul V. S. cu legături la Ministerul de Agricultură şi Domenii, m'a căutat alarmat şi mi-a comunicat următoarele: un funcţionar superior de acolo l-a chemat urgent să vină să se întâlnească, pentru a-l încunoştiinţa că a sosit la acel minister o reclamaţie scrisă cu mâna şi iscălită de un anume Rădulescu din comuna Dobreşti-Muscel, care se plânge şi reclamă: cum se face că d-l Mihalache nu este încă expropiat, mai cu seamă că dânsul a fost voluntar în războiul împotriva Uniunii Sovietice. Această reclamaţiune, pentru a i se da, poate mai multă veracitate şi a i se acorda mai mult credit şi importanţă, e scrisă rudimentar, cu o caligrafie imposibilă, cu o ortografie detestabilă, ca să lase impresiunea că e scrisă din proprie iniţiativă, de un ţăran cu vreo două clase primare.

Ministerul, întrucât se vorbea de voluntariat, s'a

adresat Marelui Stat Major al Armatei şi Ministerului de Războiu pentru a le cere relaţiuni oficiale cu privire la situaţia militară a maiorului în rezervă Ion Mihalache, aparţinând regimentului 30 Infanterie din Câmpulung; tot odată s'au cerut relaţiuni directe şi dela comandamentul acestui regiment, cât şi dela Cercul de Recrutare.

Răspunsurile primite nu aduceau nicio lămurire nouă asupra cazului, deoarece nu pomeneau nimic despre voluntariat; foaia matricolă a ofiţerului Mihalache nu cuprindea nicio indicaţiune în acest sens.

Se găseşte ceva acolo dar nu tot, nu complect.

— „Şi acuma chestiunea, în ce stadiu se află?

Ce demersuri ai făcut d-ta?"

— „Până acum, nimic; de aceea am venit la D-ta, pentru a mă sfătui.

Eu, în definitiv, aş putea să comunic Marelui Stat Major, numai ce-mi convine; cine şi ce mă împiedică pe mine? şi la ce sunt dator, eu, ca să furnizez instituţiunilor din stat, referinţe şi informaţii, care să ducă la concluzia să-mi ia averea şi să lovească în existenţa mea?...

Mă rog, de unde au ei dovada că am fost voluntar? de unde? aşa că, eu pot foarte bine să contest lucrul acesta şi să mă pun la adăpostul lipsei de dovezi împotriva mea, pentru a susţine că n'am fost voluntar; din moment ce se caută să mi se ia averea, am dreptul să mă apăr, cu orice mijloace socot de cuviinţă..."

— „Nu, d-le Mihalache, aceasta nu se poate, nu-i cu putinţă, nu-i admisibil; inversând maxima latină, ţi se poate aplica: „Quod licet bovis, non licet Jovis".

Ceeace e permis altora, nu-ţi este permis d-tale.

D-ta, d-le Mihalache, nu eşti oricine, eşti Mihalache, un nume, o autoritate, o personalitate politică de primul rang, al acestei ţări.

Părerea mea, şi acesta e sfatul categoric care ţi-l dau, este că singura cale, metodă, atitudine pe care trebue

să o adopţi în această chestiune, este adevărul şi numai adevărul; nu-ţi este permis, nici faţă de conştiinţa d-tale şi nici pentru respectul pe care îl datorezi acestei ţări, să te acoperi cu mantia minciunii şi a înşelăciunii"...

Il priveam şi vedeam cum Mihalache nu era mulţumit: nu accepta, nu vroia să primească sfaturile şi indicaţiunile mele; ar fi fost infinit mai încântat dacă ar fi văzut că mă las şi eu târît să accept metoda pe care vroia s'o utilizeze pentru a scăpa de expropiere.

— „Atunci, ce-mi rămâne de făcut, Dle Graur?".

— „Sfatul meu şi părerea mea; să te duci la Bucureşti, să redactezi un memoriu, către Marele Stat Major al Armatei, în care să expui toată chestiunea, cu respectul adevărului total.

Apoi, oricare ar fi consecinţele, să aştepţi deciziunea ce se va lua; şi dacă te vei socoti nedreptăţit, atunci vei avea tot dreptul să utilizezi toate căile de atac, prevăzute de lege, pentru a ţi se face recunoscută dreptatea D-tale...

* * *

A doua zi, ne aflam împreună la Bucureşti unde chiar imediat după sosire am avut o consfătuire intimă, în casele lui Popescu-Mehedinţi, la care au participat: inginerul V. S., acela care-l avertizase pe Mihalache cel dintâi asupra reclamaţiunii de la Ministerul de Agricultură, Nicu Penescu, Nestor Badea, Popescu-Mehedinţi, un colonel adus de V. S. — care, prin legăturile sale dela Statul Major, avea posibilitatea să afle ce anume dovezi se găsesc acolo, la arhivă, împotriva D-sale — Mihalache şi eu.

A fost o desbatere înfrigurată, în care s'au pus mai multe probleme, mai cu seamă, de natură juridică.

Unul din specialişti, Nicu Penescu, susţinea, pur şi simplu, că articolul 3, din legea de reformă agrară, atunci când a fost redactat, viza să lovească pe saşii din Ardeal cari se înscriseseră voluntari împotriva Uniunii Sovietice; deci, nu-şi avea aplicaţiunea în cazul lui Mihalache.

In al doilea rând, susţinea că, chiar dacă ar fi să vizeze pe voluntarii români, nu putea să aibă aplicaţiune în cazul D-lui Mihalache, deoarece articolul vorbeşte de acei cari au ridicat armele împotriva armatelor Naţiunilor Unite.

Ori, susţinea juristul Penescu, acest articol nu-i poate fi aplicat D-lui Mihalache, deoarece se înscrisese voluntar numai împotriva Uniunii Sovietice, nu şi împotriva Angliei căreia nu-i declarasem război încă şi nici împotriva Statelor Unite, cari au început războiul de abea în 7 Decemvrie, acelaş an.

In concluzie, îl sfătuia pe Mihalache să nu se dea bătut, să reziste, să lupte, asigurându-l că la Casaţie va câştiga neapărat procesul.

După multe şi variate controverse, susţinute cu argumente „pentru" şi „contra" de cei prezenţi, a rămas hotărît, ca după ce în prealabil se va fi cercetat, în cel mai strict secret, dacă în arhiva Marelui Stat Major se mai găseşte vreo piesă doveditoare împotriva sa, D-l Mihalache să facă un memoriu către Primul Ministru, către Statul Major al Armatei şi către Ministerul de Agricultură şi Domenii.

La fiecare din întrebările cari mi se puneau, eu răspundeam invariabil: această chestiune nu are caracter juridic; nu este de demnitatea omului politic Mihalache să se pună la adăpostul controverselor juridice şi arguţiilor de drept cari pot căpăta interpretări infinite; nu aprob acest sistem de a face spionaj în dosarele şi documentele secrete ale Marelui Stat Major, pentru a şti cum să ne fixăm atitudinea; eu rămân pe punctul de vedere, clar şi categoric exprimat D-lui Mihalache chiar de la început că singura atitudine pe care trebuie să o adoptăm, este numai adevărul.

Şi astăzi păstrez în amintirile mele, imaginea tristă, dureroasă, amară, a scenei petrecute, în dimineaţa aceea de început de toamnă, în sufrageria lui Popescu-Mehedinţi.

Un şef de partid, fost ministru de atâtea ori şi una din cele mai înalte personalităţi politice consacrate; un fost ministru de interne şi secretarul general al unui mare partid; mai mulţi foşti parlamentari; un înalt demnitar în stat; un colonel din armata română; parcă era o bandă de răufăcători, cari, cu uşile închise, în cea mai mare taină, constituiţi în conspiraţie, ne trudeam să punem mâna pe documentele secrete din birourile sacrosancte ale celei mai înalte instituţii militare din această ţară.

Iată până unde se cobora un om şi odată cu el îşi antrena şi prietenii politici, ca să facă spionaj de cea mai josnică speţă, pentru a acoperi turpitudinele de cari era acuzat.

O întreagă comunitate de oameni cu înalte situaţii în ţară, transformată în bandă de spioni.

După ce colonelul a adus informaţiunile cerute, cu utilizarea mijloacelor sordide de cari am pomenit, Dl. Mihalache a redactat memoriul în chestiune, pe care l-a înaintat persoanelor şi instituţiunilor enumerate mai sus.

Totodată s'a dus în audienţă la generalul Ionaşcu, Şeful Statului Major; nu ştiu de ce a fost nevoie, ce motive l-au determinat, dar fapt este că atunci când am plecat cu maşina, ca să-l întovărăşesc pe Dl. Mihalache acolo, D-sa s'a înconjurat de cel mai strict secret, ca să nu fie urmărit unde se duce, dând telefoane unor prieteni că-i aşteaptă acasă, altora că pleacă la Maniu şi aşa mai departe; maşinile ne-au aşteptat într'un colţ, am luat-o pe străzi lăturalnice, pentru ca, în fine să ajungem în Ştirbei Vodă, la Statul Major.

* * *

Şi acum, care e apărarea d-lui Mihalache?

Cum se apără el?

Dl. Mihalache susţine că:

A doua zi după declararea războiului, adică în ziua

de 23 Iunie 1941, se adresează telegrafic Marelui Stat-Major al Armatei, cerând ca să fie mobilizat în una din unităţile combatante.

Pentru motivarea acestei cereri aduce informaţiunea că, atunci când şi-a dat demisia din consilieratul regal, şi-a luat faţă de fostul rege Carol al II lea angajamentul de onoare ca să se ducă să se lupte în cazul unui războiu.

La această cerere, generalul Mazarini, subşeful Statului Major, îi răspunde telegrafic că cererea d-sale va fi luată în considerare atunci când se vor mobiliza toate rezervele naţiunii, când i se va comunica şi destinaţia primită.

După două trei săptămâni, în care timp nu a mai făcut nici o nouă intervenţie în acest sens, fie petiţie, fie telegramă, fie telefonic, fie verbal, maiorul în rezervă Ion Mihalache primeşte telegrafic ordinul dela Marele Stat Major al armatei că este mobilizat pe lângă Cartierul General al Căpeteniei Armatei, generalul Antonescu.

In conformitate cu ordinul primit, maiorul Mihalache pleacă spre Cartierul General. După vreo două săptămâni, îl găseşte pe general la Chişinău, îl însoţeşte până la Nistru, are cu acesta o discuţiune politică, cerându-i să nu treacă cu armatele dincolo şi neputând să-l convingă, îi solicită demobilizarea, pe motiv că şi-a îndeplinit angajamentul de onoare. Generalul îi admite cererea şi în consecinţă maiorul Mihalache este demobilizat.

Aceasta este tot.

Aceasta e apărarea d-lui Mihalache; prima apărare; vom reveni însă.

* * *

Dar pentru a fi bine edificaţi trebue să reproducem piesele doveditoare în cauză.

Avem trei piese:

1. Prima intervenţie telegrafică, a d-lui Mihalache adresată Marelui Stat Major al Armatei;

Luni, 23 Iunie 1941

DOMNULUI COMANDANT
AL MARELUI STAT MAJOR AL ARMATEI
BUCUREŞTI

„Ţinând a-mi face datoria faţă de ţară şi în acest al doilea război... Am onoare a vă ruga să binevoiţi a dispune mobilizarea subsemnatului destinându-mă la una din unităţile combatante".

I. Mihalache — Dobreşti-Muscel

(Punctele în suspensie cuprind motivarea angajamentului de onoare luat faţă de Regele Carol al II-lea.

Să se reţină faptul, că d-l Mihalache nu invocă decât un singur motiv).

* * *

2. Răspunsul generalului N. Mazarini, Şeful Marelui Cartier General, (adresa No. 100254 din 27 Iunie 1941).

„Marele Cartier General a luat act de faptul că aţi vrut să fiţi mobilizat şi repartizat pe front... deocamdată nu putem rezolva favorabil edificatoarea dvs. cerere. De îndată însă ce va fi necesar să se mobilizeze toate rezervele naţiunii vă vom comunica destinaţia ce o veţi primi în rândurile armatei luptătoare".

(Punctele în suspensie cuprind câteva cuvinte de laudă la adresa d-lui Mihalache).

* * *

3. Prin ordinul de zi No. 28 din 27 Iulie 1941 al Marelui Cartier General maiorul în rezervă Ion Mihalache este chemat sub arme.

* * *

Dela început ţinem să spunem că nu ni s'a întâmplat să vedem vreo dată (şi o bogată experienţă

căpătată în cariera mea de specialist în dreptul criminal m'ar îndritui să fiu lipsit de modestie de data aceasta, afirmând că am pretenţiunea să fiu unul din bunii penalişti ai ţării) o apărare mai jalnică, mai penibilă, mai lamentabilă, mai lipsită de logică, mai întortochiată şi mai zăpăcită decât aceasta.

De altfel faptul se explică extrem de uşor.

Odată ce a intrat pe panta minciunii şi a înşelăciunii, d-l Mihalache a fost nevoit să treacă şi să lunece din fals în fals, din mistificare în mistificare, din cinism în cinism, din prostie în prostie, pentru a ascunde realitatea şi escamota adevărul eclatant: acela de a fi—fără putinţă de tăgadă—cerut să fie înscris ca voluntar în războiul împotriva Uniunii Sovietice.

* * *

Pentru a răspunde, să procedăm sistematic, urmărindu-l pe d-l Mihalache în expunerea şi apărarea sa.

1. Telegrama d-lui Mihalache către Marele Stat Major al Armatei e adresată chiar a doua zi după începerea războiului împotriva Uniunii Sovietice.

Intrebăm: pentru ce această grabă? de ce această nevoe imperioasă şi urgentă; pentru ce? de ce această înfrigurare intempestivă?

De teamă poate că o altă personalitate politică să nu i-o ia înainte (şi aprehensiunile d-sale au fost justificate dacă aflăm ce s'a întâmplat cu d-l Gheorghe Brătianu) şi astfel să-i răpească gloria şi meritul de a fi fost primul voluntar din galeria oamenilor politici ai acestei ţări.

Cum s'a şi întâmplat.

D-l Mihalache e primul şi singurul—pe vremea aceea—voluntar al acestei ţări; primul, în înţelesul că nu a fost altul înscris înaintea d-sale şi singurul, în înţelesul că în afară de el, chiar mult timp după aceasta, nu s'a mai înscris nimeni.

Presupunând însă că d-l Mihalache a făcut cererea aşa cum spune d-sa, adică să fie încadrat în unităţile combatante, întrebăm: dar bine? cum se face că dl Mihalache a fost singurul om din această ţară care să facă o cerere în sensul făcut de d-sa? cum se face că nu s'a mai găsit un altul?

Răspunsul e simplu: tocmai că nu era logic să facă ceeace spune că a făcut d-sa şi nefiind logic, nici n'a făcut cum spune.

Dacă ar fi fost logic, este evident că s'ar fi găsit şi alţii; dar nefiind, d-l Mihalache s'a găsit izolat.

In concluzie: d-l Mihalache escamotează adevărul; sfruntat, grosolan.

Adevărul e unul: d-l Mihalache a făcut cererea de înscriere ca voluntar; singurul adevăr care explică şi urgenţa şi faptul că s'a adresat celui mai înalt for militar din această ţară.

* * *

2) Argumentul suprem invocat de d-l. Mihalache este acela că a făcut cererea în cauză, pentru ca să-şi îndeplinească angajamentul de onoare, luat faţă de fostul rege.

In primul rând: tocmai acest argument care i se pare d-lui Mihalache ca cel mai strălucit în apărarea sa, este în fapt, împotriva d-sale.

Căci, întrebăm: dacă d-l Mihalache şi-a luat şi a invocat angajamentul de onoare pentru a-şi motiva cererea înseamnă că ştia foarte bine că nu va fi mobilizat din cauza vârstei şi atunci a făcut cererea de voluntariat, tocmai pentru a-şi îndeplini angajamentul de onoare.

Căci, din două, una;

a) Sau d-l Mihalache era mobilizabil şi mobilizat fiind, fie cu angajamentul de onoare, fie fără, era dator să execute ordinul;

b) Sau nu era mobilizabil, şi atunci pentru a-şi respecta angajamentul de onoare nu avea altă cale decât aceea a voluntariatului.

Altă ipoteză, este cu desăvârşire exclusă; nu o vedem.

In al doilea rând: din moment ce era mobilizabil, întrebăm: cum şi-a luat d-l Mihalache un angajament de onoare, a cărei executare, nu aparţinea voinţei d sale?

Ceeace însă nu era cazul cu voluntariatul, care atârna de voinţa exclusivă a acelui interesat în cauză, adică d-l Mihalache.

* * *

Apoi, este extrem de curios cum principalele argumente de apărare ale d-lui Mihalache se bazează pe documente, cari se află numai în posesia d-sale şi fără posibilitate de a fi controlate.

Numai d-l Mihalache singur este în posesiunea acelui document cu angajamentul de onoare; dar oare aceasta, e o dovadă?

Să-l credem pe d-l Mihalache pe cuvânt?

Aceasta am fi putut o face acum două şi trei decenii. Astăzi însă, când am văzut coborându-se până acolo ca să facă spionaj în birourile şi camerele şi dosarele secrete ale celei mai importante şi înalte instituţiuni militare din această ţară, când în conştiinţa mea, omul acesta nu merită cel mai mic credit moral, capabil de orice turpitudine, de orice fals, orice mistificare a adevărului nimic nu-l împiedică ca să ascundă realitatea, întrebuinţând toate mijloacele nepermise pentru a-şi salva sutele de milioane de venit anual din orezării şi vii şi livezi şi moşii, n'am dreptul ca să-l cred pe cuvânt.

Şi apoi, ce este toată această poveste, acest basm pentru copii cu angajamentul de onoare pe care d-l Mihalache şi l-a luat faţă de fostul rege?

Dar de cine îşi bate joc d-l Mihalache?

E departe de a avea autoritatea, prestigiul şi puterea morală de a-şi bate joc de semenii săi.

Mă rog, cine a cerut acest angajament de onoare d-lui Mihalache?

Nimeni.

D-l Mihalache şi l-a luat de unul singur, căci nici d-sa nu spune altfel; i l-a cerut regele? De loc; pe rege nu-l mai văzuse de două luni, dela jurământ şi nici nu s'a mai întâlnit cu dânsul.

Desigur, a trebuit să se nască un Mihalache pentru ca să ni se ofere cel mai bizar angajament de onoare pe care l-a cunoscut lumea.

Şi apoi, chiar în ipoteza unui angajament de onoare de unul singur, întreb: dece de „onoare"? Pentruce să fie amestecată onoarea şi toate virtuţile sublime cari înobilează fiinţa omenească în asemenea chestiuni? Adică, întrebăm: dacă ar fi fost vorba numai de un angajament pur şi simplu, nu s'ar fi putut? S'ar fi supărat cineva? Ar fi adus vreo jignire cuiva?

Şi mai departe încă, dacă ar fi fost numai un angajament obişnuit, s'ar mai fi simţit dator d-l Mihalache să-şi ceară trimiterea pe fronturile de luptă?

In concepţia sa rudimentară, d-l Mihalache nu se simte obligat să respecte decât angajamentele de onoare; de această expresie însă, avea nevoe d-l Mihalache ca să explice lumii ce anume mobile l-au determinat să se înscrie ca voluntar în „Războiul Crucii".

Şi încă ceva: cine mai avea cunoştinţă de acest angajament, afară de d-sa şi fostul rege? bine înţeles, nimeni... sau, poate, se temea d-l Mihalache că va fi denunţat de fostul rege către toate popoarele lumii, că nu şi-a ţinut cuvântul? Sau că va fi tras la răspundere de Majestatea Sa?

Aşa dar, vedem că ne aflam în faţa unei cereri de voluntariat, determinată de luarea unui angajament de unul singur, necerut de nimeni, neinvocat de nimeni, neştiut de nimeni...

Dar, mergem mai departe: dece d-l Mihalache se apără numai pe chestiunea voluntariatului?

Proprietățile D-lui Ion Mihalache. Cele 2 vile de la via de la: „Eforie“ (Muscel). Intinderea proprietății: 76 de pogoane. 1) 20 de pogoane de vie și pomi; 2) 56 de pogoane de pădure și islaz.

Proprietățile d-lui Ion Mihalache. Țesătoria de la Dobrești - Muscel.

Noi, nu ne mărginim numai la voluntariat, şi îl acuzăm şi de altceva: dece nu şi-a respectat d-l Mihalache angajamentul de onoare, ceeace din punctul de vedere al adevăratei morale, al moralei superioare, ni se pare infinit mai grav?

Dece?

D-l Mihalache a prevăzut această obiecţiune şi ne răspunde senin: angajamentul de onoare privea numai apărarea frontierelor; atât! (a frontierelor României după concepţia falsă a d-lui Mihalache şi a Regelui-dictator) ori, armatele noastre trecuseră Nistrul.

Da! este adevărat; dar aceasta, numai pentru momentul *de atunci*, din vara anului 1941.

Dar, după?

Când Armatele Roşii ajunseră din nou la malurile Nistrului în primăvara anului 1944 în plină ofensivă glorioasă, ne permitem să întrebăm: unde oare se afla d-l Mihalache?

Nu era şi nu se simţea dator d-l Mihalache ca să-şi ţină şi **atunci** *angajamentul de onoare?*

Şi acest angajament de onoare, oare nu-l obliga să plece din nou pe front făcând o nouă cerere de voluntariat, — căci nu-mi închipui că „mareşalul" i-ar fi refuzat-o — pentru ca să se ducă acolo pe câmpiile de luptă, când era cu adevărat război şi cu pericol serios de moarte pentru unităţile combatante?

Dece nu a făcut aceasta d-l Mihalache? Pentruce?

Mai este oare nevoe ca să mai insist?

Fapt este că dl. Mihalache şi-a călcat angajamentul de onoare şi l-a spurcat.

Dar de aceasta puţin îi pasă d-sale.

Dl. Mihalache ştia foarte bine că opinia publică şi politică nu sancţionează; iar onoarea, nu-i orezărie, ca dl. Mihalache să aibe ceva de pierdut.

De aceea dl. Mihalache se ocupă numai de voluntariat şi nu insistă asupra chestiunii angajamentului de onoare:

a) Faptul de a fi cerut să fie voluntar, îl plăteşte cu pierderea averii;

b) Faptul de a fi călcat angajamentul de onoare nu implică decât pierderea onoarei, adică nimic.

* * *

3) Chiar dl. Mihalache însuşi afirmă că în angajamentul luat faţă de rege a precizat că va porni la luptă, *pentru apărarea graniţelor ţării.*

Ori, atunci, nu ne atacase nimeni; nicio armată nu năvălise pe pământul ţării noastre, ca să ne cotropească ceva şi ca atare, să fie nevoe să fie apărate.

Aşa că, angajamentul de onoare limitat numai la apărarea patriei, nu mai era, cum se spune în drept „operant" sub nici o formă; dl. Mihalache nu s'a ţinut să-l respecte; ce vreţi, însă? maiorul Ion Mihalache ţinea neapărat să se ducă să lupte...

4) Odată mobilizat, maiorul Ion Mihalache trebuia ca să se prezinte la cartierul general; urmează goana cu peripeţii dramatice, ca într'un film american de gangsteri; îl găseşte pe general, discută împreună, afirmă că n'a fost mulţumit cu răspunsul dat şi, demobilizat, se reîntoarce acasă.

Intrebăm: dar bine, cum rămâne cu angajamentul luat şi încă de onoare? De ce nu l-a respectat „ad litteram", aşa după cum se angajase? La aceasta s'a limitat tot angajamentul? a fost de a şi-l îndeplini total, aşa după cum îşi angajase onoarea?

Şi în al doilea rând, dacă ne amintim bine: n'a spus şi n'a susţinut însuşi dl. Mihalache că petiţia de voluntariat a făcut-o de teama de a nu fi trimis la partea sedentară?

Ori, noi ce-am constatat?

Că toată ofensiva militară a d-lui Mihalache s'a redus la o plimbare până la Chişinău...

Şi nu numai că nu şi-a respectat nici angajamentul şi nici condiţia formală de a nu fi ţinut în spatele frontului, ci a făcut tocmai contrariul: a cerut el însuşi demobilizarea, după ce ceruse, tot el însuşi mobilizarea şi s'a înapoiat la căminul drag, în liniştea poetică din văile copilăriei sale.

5) Adevărul e altul: plecând la cartierul general ca să-l întâlnească pe general, dl. Mihalache se aştepta la cine ştie ce oferte de situaţiuni sau demnităţi, pe cari, acum generalul, nu înţelegea să le mai propună; dl. Mihalache şi-a dat seama că intrase într'o aventură, în care se încurcase penibil, până la ridicol; şi sub pretextele cunoscute, a căutat să se scape de uniforma de abia îmbrăcată, fugind din rândurile unei armate care nu-i acorda atenţiunea şi onorurile la cari se aştepta atunci când luase hotărîrea funestă.

Concepută din demagogie, executată cu prostie, cererea de voluntar a D lui Mihalache s'a prăbuşit în ridicol...

6) Prezentându-şi cererea de demobilizare generalului Antonescu, D-l Mihalache şi-a motivat-o pe consideraţiunile că odată datoria de onoare îndeplinită (şi am văzut, cu lux de argumente, cum,) d-sa se putea întoarce „la vatră" la Dobreşti.

Aici, dăm, în primul rând peste acelaş vechiu şi perimat „sistem Mihalache" de a produce dovezi necontrolabile.

De exemplu: nu credem un singur cuvânt din toată povestea d-lui Mihalache, că ar fi încercat să-l convingă pe general să nu treacă dincolo de Nistru; şi d-l Mihalache nu a mai avut norocul să fie confruntat cu „mareşalul" Antonescu, la procesul acestuia; chemat ca martor, a sosit prea târziu...

Nu ştiu, dar parcă este un blestem care-l urmăreşte pe d-l Mihalache în toate vicisitudinele vieţii lui; intră consilier regal şi-şi dă demisia după două luni; se înscrie voluntar să lupte şi se reîntoarce acasă

peste o lună; e chemat la proces să depună (şi aceea, da! era o datorie de onoare) şi întârzie...

Dar din cuvintele D-lui Mihalache... „nu aveam ce căuta peste Nistru", s'ar părea, sau se lasă să se înţeleagă de către d-l Mihalache, că n'a trecut dincolo, niciodată.

Ori, faptul nu este exact; D-l Mihalache sau, mai bine zis, maiorul Mihalache, a trecut în Transnistria şi a petrecut acolo nu ştiu cât timp ca ataşat în nu ştiu ce calitate, pe lângă statul major al generalului Epure.

„N'avea ce căuta", dar totuşi a trecut Nistrul.

* * *

Totul, dar absolut totul, din manifestările anterioare ale d-lui Mihalache, înainte de a formula cererea de voluntariat, cum şi toate actele, faptele şi atitudinele d-sale posterioare cererii, fac dovada evidentă că, într'adevăr, d-l Mihalache s'a înscris să fie voluntar în războiul lui Antonescu împotriva Uniunii Sovietice.

Astăzi neagă, sau vrea să-i dea o altă interpretare, dar faptele sunt şi rămân fapte, ori cât ar încerca d-l Mihalache să le mistifice şi să le camufleze.

De altfel, până la apariţia decretului-lege de reformă agrară care prevede sancţionarea acelor cari s'au înscris ca voluntari împotriva Naţiunilor Unite, nici o clipă nu s'a gândit d-l Mihalache să conteste că ar fi fost voluntar; de loc; mai mult chiar, îşi făcea un titlu de glorie din aceasta, atât în public cât şi în intimitate, pretutindeni...

A rămas în amintirea multora, masa dela popota ofiţerilor din Chişinău, unde la câteva zile după ocuparea oraşului, în Iulie 1941, **maiorul Ion Mihalache exalta în cuvinte vibrante şi cu puternice accente de cald naţionalism, genialitatea omului de stat şi a militarului general Antonescu.**

Şi totuşi, astăzi susţine că n'a fost voluntar...

Parcă aud şi astăzi, exploziile de revoltă ale d-lui Mihalache împotriva barbarilor asiatici porniţi să cucerească pământul, să ucidă Crucea şi să domine lumea cu comunismul lor...

Şi totuşi, n'a fost voluntar.

Nu pot să uit atâtea şi atâtea discuţiuni şi convorbiri, când reclama vijelios distrugerea Uniunii Sovietice, condiţie indispensabilă pentru salvarea umanităţii şi Creştinităţii.

Şi totuşi a cerut ca să ne oprim la Nistru...

Avea convingerea profundă că în câteva luni Armatele Roşii vor fi sdrobite, contrarevoluţia va izbucni şi Hitler va dicta pacea la Moscova....

Iar astăzi afirmă că politica lui era să ne oprim la Nistru.....

Să ne reamintim politica d-lui Mihalache înainte de cererea blestemată cum şi după înaintarea ei, şi nu va rămâne conştiinţă cinstită, cu sentimentul profund religios al unei justiţii oneste, care să nu recunoască evidenţa însăşi, că d-l Mihalache s'a înscris voluntar, pentru definitiva nimicire a Uniunii Sovietice...

Chiar şi astăzi afirmă, că n'a fost nici voluntar şi nici nu s'a gândit la distrugerea „marelui şi puternicului vecin de la Răsărit".....

* * *

Şi dacă mai era nevoie — o ultimă dovadă.

Atunci când am scos volumul „In preajma altei lumi" stabilisem cu d-l Mihalache să-mi scrie el însuşi capitolul referitor la apărarea d-sale în chestiunea în care era cu mai multă înverşunare atacat, acea a voluntariatului; ceeace a şi făcut.

După ce le-am transcris, paginele în cauză au intrat sub tipar.

Tocmai în acel moment, — după acordul dela Moscova, cu prezenţa în ţară la noi a delegaţilor Naţiunilor Unite: Vâşinski, Kerr şi Hariman, — se dădea ca sigur

intrarea d-lui Mihalache în guvern, ca reprezentant al partidului Național-Țărănesc......

Coala cu capitolul d-lui Ion Mihalache fusese deja trasă în cinci mii de exemplare; Mihalache o vede, o examinează și nu este mulțumit cu dânsa; avea nevoe să se justifice atâta vreme cât era atacat, dar acum, când urma să intre în guvern, nu mai socotea necesară apărarea, așa că, — fără să știu măcar de aruncarea la coș a coalei în cauză — d-l Mihalache a și compus un alt pasagiu, de auto-laudă delicioasă (pag. 120, 121, 122 din lucrarea „In preajma altei lumi"...)

In prima versiune însă, d-l Mihalache mai mult se acuză, decât se apără; am avut prudența și am păstrat textul tipărit al capitolului acuzator.

Il reproduc întocmai, pentru a vedea și acei cari nu vor să vadă, cum d-l Mihalache însuși confirmă temeinicia acuzațiunilor cari i se aduc.

* * *

DOCUMENTUL ACUZATOR

„Armata română era împinsă spre aventura Hitler în plin.

Prietenul meu fusese mobilizat; **își îndeplinea un angajamet de onoare,** ce luase prin demisia - protest din Consilieratul Regal, ca protestare împotriva înființării „Partidului Națiunii" de către Regele Carol II, partid unic al Regelui, în scopul întăririi dictaturii și înfeudării totale în politică hitleristă, partid care a provocat U.R.S.S.-ul cu o replică promptă: intrarea în Basarabia.

In demisia - protest, prietenul meu spusese Regelui Carol II, că nu va mai lucra cu el, DECÂT „INTRU APĂRAREA HOTARELOR pe cari politica Sa le-a pus în primejdie".

Inainte de a pleca, se consultă cu ceilalți conducători ai partidului și prietenul Ion Mihalache se prezintă la Marele Cartier, unde fusese chemat, cu hotărîrea de a face tot ce s'ar putea, ca să determine pe general SĂ SE OPREASCĂ LA NISTRU.

Două săptămâni nu-l putu prinde.

Armatele începeau să treacă Nistrul.

Atunci a trimis o telegramă Generalului, cerând să fie demobilizat, întrucât prezența sa nu mai este utilă.

Generalul l-a chemat la o întâlnire într'o gară, apoi la Chișinău, de unde se pregătea să meargă la Nistru spre a asista la trecerea unor trupe noui.

Neputând vorbi la Chișinău, i-a cerut să-l însoțească în inspecție, spre a-i vorbi pe drum.

Prietenul meu i-a arătat că ceeace face este o aventură cu grele urmări pentru țară și în numele prietenilor săi, exponenți ai opiniei publice, i-a cerut să se oprească.

Generalul s'a repezit în Partidul Național-Țărănesc și în special în Iuliu Maniu, învinuindu-l că nu au noțiuni de strategie:

— Cum pot să apăr Basarabia, cu Rușii pe malul stâng al Nistrului, cu Germanii înaintând în restul frontului?

— Și până unde ai să împingi AVENTURA?

— Merg la Hitler și i spun: nici un soldat peste Bug!...

— Insiști în cererea de demobilizare?

— Neavând ce căuta pe la Bug și **având achitată o datorie de conștiință,** o cer.

— O vei avea. Ești liber.

Și astfel s'a înapoiat la București, cu inima zdrobită, după ce vorbise o singură dată cu Generalul Antonescu, după declararea războiului.

Dar, despre această întrevedere cu Generalul, Ion Mihalache mi-a povestit mai târziu, mult mai târziu.

Eram acum în toamnă"...

* * *

Așa dar, când d-l Mihalache însuși, cu mâna sa proprie, scrie, negru pe alb că fusese mobilizat pentru a-și „îndeplini" un angajament de onoare;

când însuşi scrie, că a fost chemat la Marele Cartier, care după câte ştim, nu-şi are sediul, în primele linii de luptă, şi unde se oploşesc toţi ambuscaţii de război;

când, în loc să se ducă să lupte, după cum se angajase faţă de Rege, umbla cu săptămânile, ca să-şi găsească generalul, pentru a conversa cu el;

când, de nicăeri nu reese că-şi luase angajamentul de onoare ca să fie mobilizat sau să ceară voluntariatul, ci numai ca să nu mai *lucreze* cu Regele;

când, mărturiseşte că i-a spus generalului că s'a *achitat* de datoria de conştiinţă, de unde rezultă categoric, independenţa pe care o avea de a veni şi pleca din armată, după poftă şi fantezii, ca unul care a plecat pe front, nu din voinţa altora, ci numai după a lui;

când, din întreaga atmosferă a capitolului, ţâşneşte groaza de a nu pomeni măcar de cuvântul de „voluntar";

întrebăm: mai este nevoie de altă dovadă?

Dacă din toate dovezile aduse, n'am rămâne decât cu documentul acesta şi totuşi ar fi prea suficient, pentru ca d-l Mihalache să fie pecetluit pentru vecie.

* * *

Ce s'a întâmplat după această schimbare, însă? căci, după câte se vede d-l Mihalache are obsesia schimburilor, fie de loturi, fie de capitole.

La prudenţa mea de a reţine coala tipărită cu documentul acuzator a corespuns prevederea familiei Mihalache care prin exponentul camarilei, I. V. Popescu-Mehedinţi, — de altfel nu numai pentru tăinuirea acestui capitol, dar şi pentru acoperirea multor altor schimburi scandaloase care s'au operat în lucrarea mea fără ca să ştiu, — administratorul editurei şi tipografiei unde mi-am scos cartea, *mi-a oprit, pur şi simplu manuscrisul original, al întregului volum, comunicându-mi fără nici o aparenţă de jenă măcar, cu o ingenuitate şi o rară candoare închipuindu-şi că nu-mi mai este necesar, l-a azvârlit în flăcări...*

M'am resemnat.

* * *

... Am adus atâtea şi atâtea dovezi şi argumente; o abundenţă dincolo de refuz; adevărul a eşit încăodată biruitor; excrocheria politică, falsitatea, duplicitatea doborîte...

Şi totuşi d-l Mihalache susţine şi astăzi că n'a fost voluntar şi s'a opus să trecem dincolo de Nistru...

* * *

Dealtfel problema apărării d-lui Mihalache în chestiunea voluntariatului, e mult mai grea decât apare la prima vedere.

Şi iată dece: nu avem de-aface numai cu o singură apărare, ci mai multe; aşa că, atunci când discutăm problema, trebue să fim foarte precauţi; mă rog, de care apărare e vorba?

Ca şi poeziile lui Eminescu sau ale altora, în mai multe variante, tot aşa e cazul cu apărarea d-lui Mihalache: o apărarea în mai multe variante.

Sistematizându-le avem până acum următoarele variante:

1. Varianta mărturisirilor verbale (mie, prietenilor, amicilor, partizanilor, etc.) pe cale directă.

2. Varianta memoriilor adresate în toamna anului trecut, (când urma să fie expropiat de toată averea) primului ministru, Marelui Stat Major al Armatei şi Ministerului de Răsboi.

3. Varianta „Documentului-Acuzator". (Ianuarie 1946).

4. Varianta depoziţiei scrisă depusă de dl. Mihalache, la dosarul procesului „Mareşalului" Antonescu în ziua de 12 Mai a. c.

* * *

Speram că s'a terminat.

A fost numai o iluzie; e ceva în soarta tragică a variantelor să se multiplice la infinit...

In No. 182 din Miercuri 18 Septembrie a. c. al ziarului „Dreptatea" dăm peste:

a) Un comunicat al Delegaţiei permanente a partidului Naţional Ţărănesc;

b) „Metodele luptei politice" — „In marginea unui comunicat al Delegaţiei permanente Naţional-Ţărăniste" (articol politic) ambele discutând chestiunea voluntariatului d-lui Mihalache.

* * *

Aşa dar, în ultimul moment, suntem nevoiţi să examinăm şi această variantă.

„Atât Marele Stat Major cât şi Ministerul de Războ știu că nu există din partea d-lui Mihalache, nici o cerere de „voluntariat" împotriva Naţiunilor Unite. (Naţiunile Unite, dealtfel, nici nu existau ca atare în Iunie 1941).

Mobilizabil fiind şi informat că va fi repartizat la Marele Cartier, pe lângă generalul Antonescu, d-l Mihalache a intervenit telegrafic să fie destinat la o unitate combatantă. D-sa a căutat să evite astfel o repartizare la Marele Cartier General, unde prezenţa sa ar fi fost interpretată ca o solidarizare a partidului Naţional-Ţărănesc, cu politica regimului de atunci".

Iar în articolul-comentariu, depe prima pagină, a aceluiaşi număr, citim:

„A afirma că d-l Ion Mihalache a nutrit sentimente germano-file şi că, ceva mai mult, s'a oferit pentru a contribui personal la războiul împotriva Uniunii Sovietice este echivalent cu a debita — în stil „fenedist" — orice alt neadevăr care frizează evidenţa".

* * *

Sunt adevăruri banale; faptele se judecă după intenţiunea lor.

Aceasta, pentru a fixa definitiv sensul cuvântului: „voluntar" sau „voluntariat".

E clar, e limpede, e evidenţa însăşi, că fie că i se spune „voluntariat", fie „mobilizat" fie „încadrat", fie „înrolat" fie „însumat" sau oricum i s'ar spune, în cazul nostru nu interesează înţelesul *juridic* al cuvântului, al expresiunii utilizate, ci înţelesul uzual care cuprinde intenţiunea.

Ori, ce a urmărit să ceară d-l Mihalache atunci când a intervenit telegrafic? Desigur, ca să fie trimis să lupte în războiul pornit.

Acest fapt, fie că se cheamă „voluntariat", fie „mobilizat" este incontestabil.

Odată lămuriţi asupra înţelesului şi definiţiei expresiunii utilizate de d-l Mihalache, să trecem la analiza comunicatului.

* * *

1) La **afirmaţia d-lui Mihalache** că nici Statul Major şi nici Ministerul de Război, nu ştiu ceva despre existenţa unei cereri de voluntariat a d-sale, răspundem: ceeace încearcă d-l Mihalache prin această frază, este ca să atragă în cursă, înaltele instituţiuni militare vizate, pentru a obţine un certificat de neculpabilitate.

Ori, chestiunea cum se prezintă?

Aceste instituţiuni militare, după D-l Mihalache nu se mai găsesc *astăzi*, în posesia cererii de voluntariat a d-sale.

De ce? Fiindcă arhivele acestor instituţiuni care conţineau actele de asemenea natură, au ars.

Dar faptul că unii presupun că nu mai există *astăzi*, nu înseamnă că n'ar fi existat, *altădată;* au fost, au ars; au existat, nu mai există.

Aşa că dacă d-l Mihalache vroia să fie corect ar fi trebuit să-şi formuleze comunicatul altfel şi anume: „atât StatulMajor cât şi Ministerul de Războiu ştiu că nu există şi nici n'a *existat*".

Ceea ce d-l Mihalache n'a făcut, fiindcă nu avea interesul s'o facă.

Căci, întrebăm: ce se va face d-l Mihalache când unul din ofițerii dela acele birouri cu asemenea acte va veni să spună: știu că nu există o asemenea cerere de voluntariat a d-lui Mihalache la noi, fiindcă arhivele au ars, dar, știu foarte bine că a existat o asemenea cerere fiindcă am citit-o cu ochii mei?

Să trecem...

* *

2) Mai departe, comunicatul susține: „mobilizabil fiind și informat că va fi repartizat la Marele Cartier, pe lângă generalul Antonescu, dl. Mihalache a intervenit telegrafic ca să fie destinat la o unitate combatantă".

Răspundem: în primul rând ce însemnează aceasta că dl. Mihalache fusese informat că va fi repartizat la Marele Cartier?

Ce sunt puerilitățile acestea?

De ce se vine cu asemenea argumente, cum să le spun..., cum să le denumesc..., cum să le definesc..., cum?

Dar bine, nu vorbise dl. Mihalache cu generalul Antonescu cu câteva zile mai înainte?

Nu discutase cu dânsul și cu Ică ceasuri întregi?

Așa cum expune chestiunea dl. Mihalache, ar reeși că cine știe ce comploturi misterioase și conspirații tenebroase și subterane fuseseră puse la cale de generalul Antonescu pentru a-l compromite pe d-sa? Dar cum e de conceput aceasta?

Dece această tentativă de compromitere numai cu d-sa?

Dece oare, nu s'a mai întâmplat tentativa și cu alții?

Dece numai cu d-sa, (în afară bine înțeles de Gheorghe Brătianu) din toți oamenii politici din această țară?

Ce motiv ar fi avut generalul Antonescu ca să-i ascundă d-lui Mihalache, atunci când s'au întâlnit și

vorbit, intențiunea sa de a-l chema la Cartierul General, în calitate de consilier politic?

Dece?

* *

3) Și, în fine: „D-sa a căutat să evite astfel o repartizare la Marele Cartier General, unde *prezența* sa ar fi fost interpretată ca o solidarizare a partidului Național-Țărănesc, cu politica regimului de atunci".

Răspundem: reese din acest final, că unicul motiv al intervențiunii făcute de dl. Mihalache pentru a fi trimis la o unitate combatantă ar fi fost acela că prezența d-sale la Marele Cartier să nu fie interpretată ca o solidarizare cu regimul.

Bizar, foarte bizar.

In primele trei variante, știam numai de motivarea angajamentului de onoare.

Deabea, în ultimele două variante ni se vorbește de o cu totul altă și nouă motivare: teama de a nu fi solidarizat cu politica regimului de atunci.

Cum se explică faptul extrem de bizar că, atât de târziu vine dl. Mihalache cu această nouă motivare?

Foarte simplu: „mareșalul" Antonescu nu fusese judecat și nici executat; așa că, dacă dl. Mihalache ar fi venit dela început cu motivarea „solidarizării", ar fi riscat să fie desmințit de acesta.

Odată judecat și mort, dl. Mihalache nu avea dece să se mai teamă.

Iată, deci, cum toate se explică, se limpezesc și se lămuresc.

Așa că nu ne putem opri să nu înregistrăm această ignominie la care s'a putut coborî vreodată o ființă omenească, cum a făcut dl. Mihalache, care aștepta judecata și executarea „mareșalului" Antonescu pentru a putea veni cu o altă excrocherie destinată să mistifice lumea.

Citind comunicatul îl vedem pe d-l Mihalache foarte zelos de interpretarea „prezenţei“ d-sale.

După cum se vede, d-sa are conştiinţa gravelor responsabilităţi politice şi înalta semnificaţie politică care poate să fie dată prezenţei unui om politic, la un moment dat, la un loc anumit, şi — evident, — într'o anumită companie.

De acord.

Dar dacă este aşa dece nu este consecvent dl. Mihalache?

Dar bine: dl. Mihalache a fost prezent şi la 10 Mai 1942 în tribună oficială, la paradă, alături de „mareşalul“ Antonescu, Ică, şi mareşalul von List.

Aşa că dacă prezenţa d-sale la Marele Cartier, în 1941, *ar fi însemnat numai* solidarizarea cu politica regimului de atunci, e logic ca să spunem că prezenţa d-sale la 10 Mai, a *însemnat chiar solidarizarea cu războiul imperialist.*

Se poate mai clar?

Căci doar, acolo, în tribuna dela 10 Mai 1942, dl. Mihalache nu saluta Armatele Roşii ale Generalissimului Stalin cari se reîntorceau dela recucerirea Ardealului de Nord...

* * *

La toate acestea, adăogăm: dece nu mai pomeneşte nimic dl. Mihalache în această din urmă variantă despre angajamentul de onoare luat faţă de Regele Carol al II-lea? *Dece nu mai aminteşte nimic despre trecerea armatelor peste Nistru? Dece ascunde faptul că a trecut el însuşi Nistrul? Dece nu ne vorbeşte nimic despre ce a văzut şi vizitat în „Transnistria?“*

Căci, întrebăm: când spune dl. Mihalache adevărul? In care variantă?

In variantele în care declara că singurul motiv al cererii sale a fost îndeplinirea angajamentului de onoare

luat faţă de Rege, sau în variantele ultime la cari adaogă şi teama de a nu fi solidarizat cu politica regimului de atunci?

* * *

Acum, articolul — comentariu.

Aici, dl. Mihalache încearcă să contopească în una singură şi alte acuzaţiuni cari i se aduc; şi anume: contestă că ar fi nutrit sentimente germano-file.

Vedeţi? dl. Mihalache, — prudent — nu vorbeşte decât de „filie“; dar de ce, mă rog, nu aminteşte nimic despre „fobiile“ d-sale?

A uitat oare de ce-mi vorbea şi ce vorbea, atunci, în epoca 1941—1943?

Nu-şi mai aduce aminte de imnurile de slavă şi exclamaţiile de admiraţie pentru germani şi hitlerism? şi nimic despre izbucnirile de ură, de sarcasm şi dispreţ, aruncate asupra Angliei, Americii şi în special, asupra Uniunii Sovietice?

E inutil să mai insistăm: ca să salveze averea dela expropriere şi pentru a nu fi asvârlit din viaţa politică a acestei ţări, dl. Mihalache, înnebunit de groază şi înspăimântat de perspective atât de sumbre, a încercat şi încearcă să mintă şi să înşele fără ruşine, fără obraz, fără o urmă de pudoare şi jenă, o lume întreagă.

10 MAI 1942

La mijlocul verii din 1941, dl. Ion Mihalache se străduia, pe malurile Nistrului, să-l convingă pe generalul Antonescu ca să nu treacă cu armatele române, dincolo.

Aşa susţine.....

Şi din moment ce dl. Mihalache are absolută siguranţă că nu va putea fi contrazis sau desminţit de închipuitul interlocutor depe vremuri, e liber să afirme orice fantezie.

Dar, una e logica faptelor şi alta e logica gândirii; vin faptele cu logica lor implacabilă, necruţătoare, răzbunătoare şi-l dezmint pe dl. Mihalache cu o cruzime fără calificativ.

* * *

Suntem în 10 Mai 1942; toată Capitala înghirlandată cu drapelele noastre, cari în fâlfâirea lor de pe înălţimile blocurilor ar vrea să se desprindă parcă din îmbrăţişarea steagurilor cu zvastică.

La şosea.

Tribuna oficială.

Conducătorul Statului, „mareşalul" Antonescu, având la dreapta lui pe mareşalul von List, biruitorul Balcanilor, primeşte defilarea trupelor româno-germane.

Trec, în pas de paradă, în ritmul înviorător al muzicilor militare, „biruitorii" de la Odessa, „eroii" din Crimeia, „luptători" de la Nipru şi de pe Don...

Mai la dreapta, în rând cu corpul diplomatic, membrii guvernului şi'n rând cu ei, personalităţile politice invitate.

Bărbierit proaspăt, în haine noi şi iţari cu dungă, Mihalache vesel, dispus, ridică ritmic pălăria, la trecerea drapelelor; jubilează.

Aşa dar, Mihalache venise să salute în tribuna oficială, alături de guvernul dictatorial şi braţ la braţ s'ar putea spune, cu trimisul lui Hitler, mareşalul von List, armatele germane cari ne cotropiseră ţara şi pe ostaşii români, cărora le urase să nu treacă, niciodată Nistrul.

Şi iată cum, iarăşi ţâşneşte minciuna: în 1941 Mihalache îl conjura pe Antonescu, să nu treacă cu armatele dincolo de Nistru, dar în 1942, saluta armatele cari veneau de acolo.

Aceasta era politica lui Mihalache care în clipele acele de entuziasm şi de urale, clipe de slavă şi de măriri, poate că, în adâncul sufletului lui, trăia imensa amărăciune de a se fi demobilizat intempestiv şi încerca regretul dureros a nu fi fost pe câmpiile de luptă.

...Cu gradul de colonel, c'o altă fotografie şi cu Crucea de Fier, în nu ştiu ce grad, şi cu nu ştiu câte panglici, în nu ştiu ce culori şi nuanţe, cu nu ştiu câte diamante, pe pieptul transformat într'un palimpsest de feerie...

* * *

...Când mai târziu l-am întrebat pe d-l Mihalache cum de-a putut, cum de-a îndrăznit, cum de-a avut tăria sufletească să se ducă la parada din acel 10 Mai, mi-a răspuns cu aerul omului plictisit, care mai fusese sâcâit şi de alţii, dar totuşi se sforţa să banalizeze întrebarea dându-i o importanţă minimă şi trecătoare: — „A! Apoi

să vezi dragă Nicuşor. Nici nu-mi trecea prin cap să mă duc la defilare ; de altfel, de abea acolo am aflat că în tribună, nu departe de mine, se găsea şi un mareşal neamţ Klist, Sierst, sau aşa ceva.

Tocmai eşeam de acasă, dela Nestor, ca să iau tramvaiul, să mă duc să-mi văd un nepot internat într'un spital, când dau cu ochii de Eugen Cristescu, care în maşină în ţinută de gală, se îndrepta spre şosea. A oprit maşina, a insistat ca să merg, n'am putut să-l refuz — tocmai îmi făcuse nişte servicii — şi asta a fost tot.

Am avut noroc de o vreme tare frumoasă..."

VETURIA GOGA LA TOPOLOVENI

Societatea de Patronaj în culmea tuturor măririlor; o ţară întreagă la picioarele ei; instituţia creată să aducă suflul dătător de speranţe al preceptelor evanghelice, devenise teroarea ţării româneşti; cu un apetit insaţiabil, Patronajul consuma miliarde adevărate; în fruntea ei, „inconsolabila văduvă" a lui Octavian Goga.

O anumită aristocraţie a Capitalei, una „sui generis" forma suita şi ţinea trena onoratei doamne.

... Intr'o dimineaţă de primăvară, în 1913, mai multe maşini luxoase se opresc în faţa şcoalei de menaj de fete, din Topoloveni.

Inaltă, marţială, cu ochelarii pe nas, c'un etern râs de bună dispoziţie pe buze, într'un splendid, încântător costum naţional înfrumuseţat de o năframă aurie, cu două salbe de piese de aur de toate mărimile şi din toate ţările, împrejurul gâtului, doamna Niculina întâmpină grupul de cucoane, precedat de d-na Goga; vizitarea obişnuită a claselor; complimente profesoarelor şi laude nesfârşite strălucitei patroane a şcoalei, doamna Niculina.

La ora prânzului, în marea sală de mese, banchetul de rigoare: glume, râsete, povestiri, o animaţie generală.

La cafea, de odată, doamna Veturia se ridică şi scoate din poşetă câteva foi de hârtie şi începe un discurs, în care despre toate era vorba, de jertfele armatelor române pentru isbăvirea creştinătăţii, de opera magnifică a „mareşalului", de lupta împotriva „hidrei" comuniste; despre

menaj şi despre educaţia fetelor însă, nici un cuvânt.

Doamna Niculina, surprinsă şi neobişnuită cu elocinţa, şi-a trecut dreptul de a răspunde, soţului ei, care, evident, nu putea să se sustragă de-a răspunde acestui mişcător gest de atenţiune al doamnelor din Bucureşti, venite să aducă omagiul lor colegei dela Topoloveni, pururea aplecată în opere de binefacere şi ajutor.

Şi aşa s'a făcut, că d-l Mihalache,—aşa mi-a confirmat însăşi doamna Niculina, — a ţinut unul din cele mai frumoase toasturi din viaţa lui, repede convertit într'un discurs politic, în care amintirea naţionalistului Goga se împletea cu omagii simţite pentru „mareşal" ; pentru ca să se termine cu proslăvirea unui regim care a salvat o ţară, ne-a aşezat în rândul marilor naţiuni civilizate şi se poate mândri că sub conducerea de fier a unui autentic conducător de popoare, s'a ridicat în ochii contimporaneităţii, în nimb de propăşire şi slavă.

... Desigur, în mormântul uitat şi părăsit dela Ciucea poetul care crezuse în svastică, se cutremura văzându-l pe Mihalache alături de nobila lui doamnă, ridicând osanale statelor totalitare.

CAPITOLUL V

CAMARILA ŞI FAMILIA MIHALACHE

Nestor Badea et comp.

Murise profesorul C. Stere.

După dorinţa lui expresă, urma să fie incinerat, aşa că familia i-a dus corpul la crematoriu.

In ziua incinerării, dimineaţa, în camera mea dela „Royal Palace" se aflau şapte din vechii lui devotaţi şi prieteni, cari veniseră să-l vadă pentru ultima oară: Alexandru Mâţă, Costache Leancă, Diomid Calistru, Ştefan Pirogan, Jenică Pascu, Grigore Ţurcan şi profesorul Andrei Scobioală. Din judeţul lui, unde se născuse, nimeni; absolut nimeni; nici moş Ion Codreanu chiar, care fusese intimul şi confidentul lui cel mai apropiat timp de două decenii.

Cu o zi mai înainte, vorbisem cu Nestor Badea, că în ziua următoare o să iau masa la el, pentru ca apoi să mergem împreună la crematoriu, incinerarea fiind fixată la orele 4 p. m.

Mi s'a părut, am avut o impresiune numai, ori realmente, atunci când i-am comunicat lui Badea programul fixat, am prins în ochii lui o ezitare? Căci mie, în infinita mea naivitate de a presupune „prietenilor" mei numai intenţii nobile şi avânturi sufleteşti curate sau impulsiuni de inimă total desinteresate, nici o clipă nu mi ar fi trecut prin minte că el sau eu, din acel grup de democraţi cari

intrasem în viaţa politică purtând marelui dispărut un cult religios, am putea să lipsim dela această amară ceremonie.

Fapt este că la ora fixată, împreună cu Nestor Badea, într'un taxi, am pornit spre Bellu.

Pe drum, deabea pornisem, se deslănţui o furtună violentă, cu cascade nesfârşite de ploaie încât se părea că toate zăgazurile văzduhului se prăbuşiseră deasupra noastră, cu urlete de vijelii, cum nu văzusem până atunci; într'adevăr, de data aceasta, se putea spune, înlăturând exagerările penibile din atâtea discursuri funebre, că i-a fost scris să fie prefăcut în scrum şi turnat într'o jalnică urnă de crematoriu, prin trăznete, prin fulgere şi furtuni, aşa cum îi fusese şi viaţa.

La crematoriu, din partidul nostru, numai doi inşi: Mişu Ralea şi Demostene Botez.

Desigur, Stere nu mai făcea parte din partidul nostru; dar nu mai mult, dacă o deplasare a unor fruntaşi sau a unuia singur la incinerarea marelui profesor ar fi putut fi găsită prea obositoare, măcar câteva petale dintr'o floare rătăcită.

Nimeni; nimic...

Poate îi era şi frică lumii să se apropie de trupul fără viaţă al lui Stere, de teama „Universului" care cu două zile mai înainte înserase notiţa sinistră: „Astă noapte, a încetat din viaţă, la Bucov, trădătorul Stere".

Iar prezenţa unui om politic acolo şi mai cu seamă a unui tânăr, era plină de primejdii dacă s'ar fi aflat de către ziarele din Brezoianu.

După ceremonia incinerării, reîntorcându-mă în oraş, la hotel, „cu Nestor Badea, la un moment dat, acesta mă interpelează:

— „Dragă Nicuşor, ştii că tu ai insistat să mergem împreună, adică şi eu la incinerarea lui Stere"...

— „Sigur; cum s'ar fi putut altfel? Cum să lipsim noi, tocmai noi, tu, eu şi atâţi din prietenii lui, dela incinerare? E o chestiune care nici nu se pune..."

— „Ba da! Ţie îţi spun...

N'aş fi mers... cu atmosfera aceasta împotriva lui, nu m'aş fi dus...

Dar ştii dece, totuşi, am fost?"

Şi clipind din ochi, şiret, cu acea şiretenie disgraţioasă a omului care ştie ce ştie sau vrea să pară că ştie, îmi răspunde în hohotirea unui râs gol şi alb:

— „Nu, Nicuşor, nu...

Am fost, fiindcă în 1903, Stere a fost raportorul legei Casei Rurale.

Ai înţeles?"

— „Cum să nu înţeleg?"

Am rămas trăznit.

Nestor Badea fusese numit de doi ani Directorul General al Casei Rurale.

Era acoperit...

* * *

Scurt de statură, grăsuţ, c'un păr bogat, cu ochii mereu iscoditori, c'un zâmbet deschis şi extrem de simpatic, nu ştiu care din prietenii, — desigur, unul din vechii şi devotaţii lui prieteni, — cu o maliţiozitate nepermisă, l-a caracterizat, spunând: „Dar interesantă figură mai e şi Nestor Badea ăsta; Badea îşi închipuie că e deajuns să ai diformitatea fizică a aristocratului cardinal Talleyrand de Périgord, pentru a şi avea îndreptăţirea să discuţi şi să dai soluţii în grave probleme din domeniul politicei externe.

Cu Nestor Badea, intrăm în culisele atât de complicate şi întortochiate ale familiei d-lui Mihalache.

Nici până astăzi, quasi-unanimitatea cadrelor partidului Naţional-Ţărănesc, chiar din luptătorii dela începuturile mişcării, nu sunt lămuriţi bine asupra rudeniei lui Badea cu d-l Mihalache.

Nestor Badea nu-i rudă de sânge cu d-l Mihalache, ci numai cu doamna Niculina, soţia celui din urmă; iar doamna, e fiica adoptată a preotesei Luţa Dumitrăchescu.

Aşa că toate rudele preotesei, sunt considerate ca fiind rudele doamnei Niculina.

Acesta este cazul şi cu Badea.

Şi soarta a făcut ca familia preotesei Dumitrăchescu din Dobreşti Muscel, — unde în gospodăria de temelie din sat, dată de zestre adoptatei, locuiesc soţii Mihalache, — să fie extrem de numeroasă, cu o infinitate de mătuşi, unchi, veri, cumnaţi, cumnate, nepoţi, nepoate, direct, indirect, de sânge, prin alianţă, fapt care dacă a dat naştere la nenumărate obligaţiuni din partea lui „Nenea Ionică" începând cu înaintarea la gradul I a unui nepot învăţător sau cu înfiinţarea unei parohii pentru înzestrarea fetei unei cumnate, al cărei vis de o viaţă întreagă fusese ca ginerele ei să fie preot, pentru a se putea mândri că îi este soacră şi sfârşind cu obţinerea unei vacanţe de procuror-general în Capitala ţării, în schimb necesităţile electorale făceau ca în ziua cea mare a alegerilor parlamentare, toate rudele, cu toate satele, depe valea Cârcinovului şi până departe, de jur împrejur, să se ridice până la una pentru izbânda în alegeri, întru slava şi mărirea d-lui ministru dela Dobreşti.

Nici odată nu l-am văzut mai trist şi mai amărât pe d-l Mihalache ca în ziua când a aflat că Armand Călinescu îl întrecuse cu mii de voturi în alegerile parlamentare din 1933; în imensa familie, a fost o consternare profundă; prestigiul politic al familiei fusese grav lovit; până atunci, nimeni nu îndrăznise să lovească — şi încă atât de crud — în infailibilitatea suveranităţii electorale a familiei Mihalache.

Poate aici trebue să căutăm şi explicaţia urii înverşunate pe care o poartă d-l Mihalache, până şi după moarte, fostului său subsecretar de stat dela Interne.

Bine înţeles, dl. Mihalache are suficientă inteligenţă ca să justifice această ură, făcând deabea astăzi aprecieri despre el şi te întrebi dece a fost nevoe să se aştepte asa-

sinatul pentru a fi posibile anumite îndrăzneli cari sunt extrem de riscate când adversarul este încă în viaţă:

— „Toate îi iert lui Armand Călinescu, dar una nu-i pot erta; nu că a trădat partidul şi a mai târît şi alte lichele după el; nu; dar fiindcă plecând, a vrut să ia cu el *substanţa* ţărănismului; a furat ţărăniştii, dar substanţa nu a putut-o fura; iată dece îl urăsc şi-l voi urî în veci fiindcă a vrut să fure însăşi substanţa".

Nici până astăzi — cu toate nopţile de insomnie — nu am înţeles ce voia să spună d-l Mihalache cu „substanţa".

* * *

Când cei rămaşi în partidul „istoric", vrând să-l aduleze pe Nestor Badea, vorbind despre el, recunosc: „...da! acesta este defectul lui Badea; e prea comod, nu-i făcut pentru lupte; nu are temperament; ce vreţi? nu poate cineva să aibă toate calităţile; însă citeşte, studiază, meditează, e creerul partidului"...

Şi adevărul? adevărul, care este? Nu-i vorba de comoditate, e pur şi simplu, un trândav, un leneş fără rival, un ...dar îmi opresc expresia a cărei vulgaritate aminteşte fiinţele care nu utilizează parfumul; acesta e singurul adevăr.

Şi toată viaţa lui, Nestor Badea n'a fost altceva decât un parazit.

Cu Nestor Badea, avem exemplul clasic al omului a cărui ascensiune în viaţă, nu se explică decât prin norocul rudeniei.

Urmăriţi-i viaţa: goală, stearpă, fără sens.

Copil: câteva clase primare în Priboeni-Muscel; adolescent: liceul de internat în Bucureşti; tânăr: licenţiat în drept al Facultăţii juridice din Capitala ţării; apoi, ajutor de judecător timp de vreo doi ani, într'un sat din Ilfov; în fine, advocat.

Şi intrând în politică, deodată, preşedintele tineretului ţărănesc pe ţară, în opoziţie.

Chemaţi la putere, Badea se alege deputat de Fălciu, al doilea pe listă, din generozitatea lui Mişu Ralea.

In guvernarea a doua, deputat de Putna, candidând al doilea după mine.

Căzuţi în opoziţie, după un şomaj prelungit de peste un an, *prin înţelegere cu liberalii cari erau la putere,* devine Directorul General al Casei Rurale, în 1934.

Şi de atunci, neîntrerupt, timp de 12 ani de zile, Nestor Badea a stat neclintit, senin, calm, imperturbabil, în fruntea marelui institut de credit rural din ţară.

Cu o casă în Parcul Bonaparte, distrusă în timpul bombardamentelor aeriene, reclădită complect imediat, valoarea ei ridicându-se astăzi la sute de milioane, Badea este liniştit.

Co-director al ziarului „Dreptatea" în 1944—1945, director singur în 1946, dar pentru câteva luni numai, fiind „lucrat" de camarila lui Maniu, Badea nu s'a surmenat.

Viaţa lui Nestor Badea, rudă şi cel mai intim prieten, confident şi colaborator al d-lui Mihalache, ilustrează de minune moravurile unei clase în descompunere.

* * *

Intrat în magistratură imediat după licenţă, prin intervenţia d-lui Mihalache, Nestor Badea n'a cunoscut umilinţa şi desnădejdea sfâşietoare a lunilor şi anilor de aşteptare şi genuflexiuni în anticamerile măririlor.

Incepând advocatura în Bucureşti, prietenia politică a d-lui Mihalache cu Grigore Iunian îi asigură lui Badea de a doua zi, postul de secretar al strălucitului jurisconsult, care a înţeles să facă un gest de politeţe, şefului său.

In 1928-1931 şi în 1932-1933, deputat guvernamental succesiv, de Fălciu şi Putna, judeţe în cari nici nu-i călcase piciorul, iar după ce s'a ales, nici n'a mai întrebat de ele.

Intreb: pe baza căror merite, a căror lupte duse, a

căror strădanii, muncă, jertfe, a intrat Nestor Badea de două ori în parlamentul ţării? Este măcar un singur om din tot partidul, care să susţină că dacă n'ar fi fost intimul d-lui Mihalache s'ar fi putut alege deputat?

La care adaog constatarea că atunci când eram sau cădeam în opoziţie, Nestor Badea nici nu-şi mai dădea măcar osteneala să candideze în vreun judeţ, măcar de formă, pentru respectul acelui minimum de pudoare pe care-l datora cel puţin vechilor luptători şi prieteni, cari în definitiv aveau tot dreptul să pretindă să nu fie trataţi ca nişte slugi de ordine proconsulare.

Decè să candideze în opoziţie? Pentruce? de ales, nu se puteau alege, decât maximum capii de listă; Badea nu putea fi, căci nu era şef de organizaţie; iar al doilea, sau al treilea, cădea sigur şi modest, tăcut, se retranşa în uitare...

După două guvernări şi două legislaturi parlamentare, Badea devine şomer; advocat pledant, propriu zis, nu fusese niciodată; acum era prea târziu s'o mai înceapă; riscurile de profesiune erau mari; nu mai era oricine şi prin intermediul d-lui I. Răducanu, Nestor Badea, fără să fi făcut nimic, fără nici o justificare măcar aparentă, fără să fi fost creditor sau măcar debitor agricol, este numit deodată, Director General al Casei Rurale.

* * *

Cât a fost parlamentar, Badea a vorbit numai o singură dată; în legislatura din 1928-1931 n'a şoptit un cuvânt; venea la şedinţe din când în când, îşi încasa diurna cu mai multă regularitate şi... atât.

In a doua legislatură, la buget, în primăvara anului 1933 şi-a făcut debutul; primul şi ultimul său discurs parlamentar.

In una din strălucitele sale improvizaţii, Paul Deschanel al Franţei, spunea: „Le debut parlamentaire, c'est le triomphe ou la guillotine".

In cazul lui Badea, n'a fost nici una, nici alta; n'a fost nici triumf, fiindcă nu avea dece să fie, mai ales că sala era aproape goală şi nici n'a putut fi trimis la ghilotină, pentru simplul motiv, ar spune un răutăcios, deoarece — şi este regretabil, — nu avem.

In realitate, a fost un discurs banal, fără nici o originalitate şi fără nici o rezonanţă, pe care nu l-a remarcat nimeni şi nimeni n'a ştiut de el; era ultima oară când Nestor Badea mai urca scările tribunei parlamentare.

Tot astfel, ca director general al Casei Rurale activitatea lui Nestor Badea s'a limitat la aceea, că timp de 12 ani, cu o punctualitate înmărmuritoare, intra la slujbă la orele 10, pentru a se întoarce acasă la 11 a. m., aceasta, timp de 12 ani.

Ca director al „Dreptăţii", are cel puţin scuza că a stat prea puţin şi nu a avut timpul necesar ca să dea măsura virtuţilor sale.

* * *

Şi omul acesta, care — s'ar putea spune, — este ţărănist dela începuturile mişcării, prin simplul fapt al legăturilor sale cu Mihalache, fără nici un efort, fără nici o muncă, fără să trăiască nici pe departe din apriga frământare şi zbuciumul neîncetat al luptelor politice în care se zbăteau şi se chinuiau prietenii lui, deţine cele mai înalte demnităţi în stat şi cele mai mari situaţiuni în partid. In partid, este membru în Comitetul Executiv Central şi în Delegaţia Permanentă.

Aceasta este însă numai partea formală, care în fapt, nu reprezintă absolut nimic; toate aceste demnităţi din partid, sunt simple posturi decorative, cari n'au nici o legătură cu directivele conducerii partidului şi hotărîrile politice cari se iau.

Marea importanţă a lui Nestor Badea, nu se exercită acolo, înlăuntrul comitetelor de partid, ci în umbră, în culise, în taina casei din Berna 3, unde locuieşte împreună cu d-l Mihalache.

Acolo îşi exercită Nestor Badea rolul funest de eminenţă cenuşie a d-lui Mihalache; această eminenţă cenuşie, a cărei voinţă o găsim în cele mai importante acte, atitudini, manifestări şi hotărîri politice ale d-lui Mihalache.

Nestor Badea rămâne marele blestem al ţărănimii şi democraţiei din ultimul deceniu de viaţă politică dela noi.

Postul său de director general al Casei Rurale ne-a costat neînchipuit de mult.

Acest post, legat de nenumăratele interese mari şi mici ale imensei familii cari se doreau satisfăcute cu orice preţ, a făcut ca d-l Mihalache să treacă din cedări în cedări, din compromisuri în compromisuri, din prăbuşiri în prăbuşiri până a fost rostogolit în catastrofa finală.

Şi numai aşa se explică cum a putut să se menţină Nestor Badea, timp de 12 ani, în capul Casei Rurale; s'au prăbuşit imperii şi regimuri; au căzut unul după altul, ca o avalanşă de hecatombe, guverne peste guverne; au fost asvârliţi rând pe rând, dela înălţimea atotputerniciei lor, zeci şi zeci de miniştri; ani şi ani de suişuri şi coborâri şi de prefaceri totale; un singur om a înfruntat toate şi pe toţi şi a rămas neclintit în mijlocul tuturor furtunilor şi vijeliilor, acesta este Nestor Badea...

Caci este evident pentru oricine că dacă Badea a fost menţinut în postul său, aceasta n'au făcut o guvernele pentru calităţile despre cari am vorbit şi nici pentru convingerile sale politice.

In dosul lui Nestor Badea însă, era Mihalache şi pentru aceasta, a trebuit ca Mihalache să îmbrace uniforme noui şi să se mândrească de a fi ajuns consilier regal; pentru aceasta, a trebuit ca Mihalache să se transforme în sluga regimului Antonescu şi să se ducă să facă imperialism în continentul sovietic; pentru aceasta a trebuit ca Mihalache să salute, în tribuna oficială de 10 Mai, alături de mareşalul von List, armatele hitleriste cari se

întorceau depe câmpiile cotropite ale unei țări care nu le făcuse nimic; deaceea, Doamna Niculina I. Mihalache a trebuit să primească pe Doamna Veturia Goga în ținută de gală, la Topoloveni, să-i dea banchete și să-i țină discursuri de slăvire și închinăciune; și în vremea aceasta sute de mii de tineri se stingeau uitați și neștiuți de nimeni departe de țara lor, pentru interesele, afacerile și combinațiunile fructuase ale lui Nestor Badea și ale familiei Mihalache. Acesta e adevărul.

* * *

Pe vremea dictaturilor mi-a fost dat să-l aud pe Nestor Badea de atâtea și atâtea ori, făcând profesii de credință, cari nu numai că nu aveau nimic comun cu partidul nostru, dar erau deadreptul protivnice, uluitoare.

In timpul dictaturii carliste, leit-motivul său era: „Să dea Dumnezeu să răușească această formulă. Căci cine știe ce ni se mai poate întâmpla. Știe Armand ce face... să lăsăm timpul să lucreze și apoi, vom vedea".

Asigurat de foștii lui prieteni că postul lui dela Casa Rurală îi este lăsat, Nestor Badea se simțea obligat să sprijine regimul, măcar verbal.

Și în vremea aceasta, prietenii din partid erau asvârliți în lagăre și 'n închisori, în lupta împotriva regimului căruia Badea îi închina imnuri de laudă și proslăvire.

* * *

Iar în timpul regimului Antonescu, Nestor Badea și tot grupul lui de tineri în frunte cu Popescu-Mehedinți et comp. strigau sus și tare că **„românizarea e cea mai reușită formulă economică care s'a putut găsi"**.

De altfel, era firesc ca acest grup să susțină regimul Antonescu, cu toate formulele lui; erau oameni, pe cari când am plecat în exil îi lăsasem ațin ând calea cunoscuților pentru un împrumut de câteve sute de lei, iar când m'am reîntors, i-am găsit cu palate, conducând mari între-

Proprietățile d-lui Ion Mihalache. Magazia de la Orezăria din Mătăsaru (Dâmbovița), evaluată la circa un miliard de lei.

Locuinţa d-lui Ion Mihalache din Bucureşti (proprietatea Nestor Badea), din strada Berna, No. 3, Parcul Bonaparte.

prinderi, cooptaţi în consilii de administraţie, manipulând zeci şi zeci de milioane. Şi aceasta era adevărat nu numai pentru Nestor Badea şi grupul lui, dar pentru toţi fruntaşii — fără excepţie — ai partidului Naţional-Ţărănesc, încât putem spune cu o preciziune fără ripostă, că regimul Antonescu a fost epoca de aur a acestui partid.

Când, după multă vreme, m'am reîntors în Capitală, după ani şi ani de peregrinări şi silnicii, purtând în suflet şi'n inimă, credinţa fanatică în conducătorii mei şi aducându-le din depărtările surghiunului, devotamentul de câine al unui luptător, care nu se pleacă, nu mi-am mai recunoscut prietenii...

Ii lăsasem pe atâţia săraci sau ducându-şi cu mare greutate viaţa de azi pe mâine şi i-am găsit cu case cumpărate şi mobilate după ultimul stil, cu ferme, cu moşii, băgaţi în bănci şi în consilii, făcând mereu planuri şi aranjând noui combinaţiuni.

Repet: regimul Antonescu a fost epoca de aur a partidului Naţional-Ţărănesc, iar partidul, ruşinea acestei blagoslovite ţări.

Retras în căminul plin de farmec al familiei sale, desigur, Nestor Badea ar fi putut deveni posesorul unei frumoase culturi, care i-ar fi adus un prestigiu şi o autoritate politică în partid, în faţa căreia cei mai aprigi şi înverşunaţi dintre detractorii lui, ar fi trebuit să se plece.

In ultimul timp, prin acele manevre atât de cunoscute şi proprii partidului „istoric", grupul lui lansase formula: „Nestor Badea citeşte, lucrează; citeşte şi meditează; el a rămas singurul doctrinar al nostru; să nu-i cerem muncă pe teren, să nu-i pretindem să fie un elector; să nu-l purtăm pe la întruniri, prin sate, prin ţară, prin sectoare şi circumscripţii; Badea să rămână doctrinarul şi ideologul ţărănismului nostru".

Priveam aceste scene şi surâdeam; căci, în definitiv, cultura unei personalităţi politice trebuie să se exprime; sub o formă sau alta, trebuie să-şi găsească expresiunea.

Din nenorocire, la Nestor Badea, exprimarea era cu nepútinţă.

In ultimii zece ani, n'a vorbit niciodată, nicăeri; nu l-a auzit nimeni ţinând un discurs sau o conferinţă, fie şi la secţia a IV-a, din circumscripţia 25, a sectorului de galben...

Când mă întrebau prietenii, dacă am citit ultimul articol de fond al lui Nestor Badea, priveam în altă parte; trăiam ruşinea ruşinei lui; iar când îl vedeam pe Badea mergând cu articolul din om în om, ca să li-l citească şi să se auto-elogieze, constatam că inconştienţa nu are limite...

* * *

Când i-am citit pasagiul referitor la dânsul, care urma să apară în cartea mea: „In preajma altei lumi" s'a supărat violent; era prea slab, prea moale pentru el; în inconştienţa auto-admiraţiei lui, nu putea să-l accepte sub nici un cuvânt, şi revoltat la culme, fără să mă întrebe măcar, s'a dus la birou şi a început să scrie.

A doua zi mi-a dat textul bătut la maşină, aşa cum a apărut în carte, pasagiu în care nu s'a ruşinat, n'a roşit şi nu s'a cutremurat să scrie că dânsul este desemnat de soartă să ajungă şeful partidului Naţional-Ţărănesc.

Camarila manistă a fost mai practică şi mai precaută: deocamdată l-a dat afară dela „Dreptatea".

* * *

Nu ştiu de ce, dar închizând ochii, îmi sculptez cu mintea, această scenă dintre cei doi Mihalache şi Nestor Badea; astăzi, acum, când sunt în prăpastie.

Amândoi, faţă în faţă, privindu-se în ochi, cu târzia şi ireparabila remuşcare a tuturor batjocurilor şi fărădelegilor săvârşite, vânduţi ca Iuda pentru bani şi măriri şi înspăimântaţi de moarte la ecoul de groază adus din depărtări *„ucigaşii ţărănimii care a crezut în voi"*.

CAPITOLUL VI

PERSONALITATEA D-LUI MIHALACHE

Odată, întrebându-l ce ar fi dorit să fie şi ce carieră ar fi preferat, Mihalache mi-a răspuns că de mic copil încă, mângâia visul că ar putea ajunge inginer.

Aceasta a fost dorinţa lui tainică, neştiută şi nebănuită de nimeni, inginer, şi ca specialitate, inginer hidraulic.

Nu l-am crezut atunci, după cum nu-l cred nici astăzi că ar fi sincer; am convingerea că într'adins şi-a ales această carieră de comunicat intimilor pentru a înduioşa pe aceia cari nu înţeleg ataşamentul profund pe care-l are şi-l simte Mihalache pentru grădinile lui de orez, cu şanţuri pline cu apă, cu canaluri aquatice, cu irigaţii din râuri şi ploi, grădinile lui de orezării pe cari duşmanii în ura lor implacabilă vor să-l exproprieze.

Convingerea mea este că tot de mic copil, n'ar fi dorit să se facă altceva decât ofiţer şi pentru ca să-i complac în presupusa lui imensă pasiune pentru apă, ofiţer de marină.

Slăbiciunea d-lui Mihalache pentru ofiţeri e atât de mare, încât nici nu concep măcar că ar fi putut dori să-şi aleagă o altă carieră.

Acum, în timpul din urmă, chiar anul acesta, Mihalache — lăudându-se pentru spiritul de întreprindere care-l caracterizează —, mi-a spus, cu o prefăcută părere de rău, parcă:

„Eu, dragă Nicuşor, nici n'am visat vreodată să fac politică, iar de iubit să ştii, că n'am iubit-o niciodată.

N'am căutat-o, am fost antrenat în ea; ţi se pare curios, surprinzător, că-ţi spun ceeace-ţi spun, te rog însă să crezi, sunt cu adevărat sincer.

Şi cred că, dacă n'ar fi fost politica, m'aş fi ocupat de afaceri, de întreprinderi, de construcţii, de atâtea lucruri şi ca om de afaceri sau aş fi dat lovitura şi m'aş fi îmbogăţit rapid sau m'aş fi curăţat de la început; dar sunt convins, că aş fi reuşit, şi astăzi aş fi fost unul din cei mai mari bogătaşi ai acestei ţări, bogăţii făcute şi mărite cu mintea mea şi spiritul meu de inventivitate şi creaţiune".

Il cred, era sincer, mai cu seamă partea din urmă.

Astăzi, cred că sentimentul predominant la Mihalache este sentimentul bogăţiei, al banilor, al arginţilor.

Desiguri ca orice ţăran, a fost stăpânit de patima de arginţi întotdeauna; în ultimul timp însă, patima aceasta spurcată, l-a deformat până într'atâta, încât pofta de câştig a căpătat proporţii maladive.

Interminabilii ani de opoziţie, apropierea fatală a bătrâneţii, accentuarea egoismului, înrăurirea anturajului şi a familiei, au măcinat încetul cu încetul zi de zi, sufletul de om politic al lui Mihalache prefăcându-l în scurgerea de timp, într'o imensă gură căscată în stare să înghită şi să devoreze toate minele cu metale preţioase.

L-am surprins de multe ori în situaţii jenante, pentru ca să fie nevoit să declare: — „Am fost nevoit să refuz invitaţia la masă, la „Capşa" pe care mi-a făcut-o Maniu (sau X sau Y). De ce? fiindcă atunci voi fi obligat să-l invit şi eu; recunosc că o discuţiune politică, în ambianţa caldă a unui cabinet particular e mai dulce, mai apropiată, mai antrenantă decât în atmosfera rece, cu decor masiv al unui birou sau biblioteci închise, dar ce să fac? ca să-mi plătească altul mesele, mă jigneşte; iar ca să le plătesc eu însumi, m'ar duce la ruină".....

De fapt, groaza de a nu cheltui şi a face risipă de bani a devenit la Mihalache o obsesie şi am trecut prin

momente extrem de penibile, ca să-l văd pe Mihalache preferând să aştepte ceasuri întregi şi rugându-se de prieteni ca să-i trimeată o maşină, decât să cheme un taxi.

Şi tare mă tem că această insaţiabilă poftă de îmbogăţire, de care a fost cuprins, frenetic, în ultimul timp, să nu devieze pe o pantă de-adreptul, funestă, a zgârceniei, care prin ea însăşi ar lumina caracteristica predominantă din fizionomia morală a d-lui Mihalache.

Şi mă întreb, foarte serios, dacă mai putem să mai vorbim astăzi de puritanul Mihalache, a cărui intransigenţă pe vremuri în domeniul exigenţelor şi scrupulelor morale, era de necombătut.

Nu vreau să fac insinuări, dar sunt situaţiuni şi fapte cari merită reflecţiune serioasă din partea acelora cari cred încă în puritanismul d-lui Mihalache.

Când a reapărut „Dreptatea" în Ianuarie, a. c. i-am demonstrat d-lui Mihalache imposibilitatea de a mai continua scoaterea gazetei la o tipografie care nu poate tipări decât în format mic, cu litere invizibile, în condiţiuni tehnice detestabile; am revenit şi cu o violenţă progresivă, de zeci şi de zeci de ori; seara îmi făgăduia că va lua măsuri pentru găsirea altei tipografii, dar dimineaţa, revenea; evident, am renunţat să mai insist, până când am ajuns la convigerea fermă că Dl. Mihalache este personal interesat, financiarmente, în întreprinderea editurei „S. A. R. E. C", la tipografia: „Imprimeria" în valoare de miliarde, şi la „Dreptatea", împreună cu Popescu-Mehedinţi şi Nestor Badea.

Mai mult: organizaţiile judeţene sunt oarecum obligate să-şi tipărească manifestele de partid şi electorale, la tipografia „Imprimeria", ceea ce înseamnă un izvor nesecat de câştiguri enorme.

Şi iată cum partidul a ajuns pentru Dl. Mihalache, nu acel strălucit instrument de luptă pentru realizarea aspiraţiilor politice, ci cea mai fructuoasă sursă de afaceri, pe câştig, de îmbogăţire.

Aşa că dl. Mihalache şi-a depăşit aşteptările şi previziunele: a reuşit să se menţină om politic, dublat de o personalitate financiară cu resurse de inventivitate nebănuite.

De nenumărate ori l'am avertizat pe dl. Mihalache, că va reuşi să se compromită: se pare că remarca mea, nu l-a emoţionat de loc; în curând însă, va fi compromis complect.

* * *

De multă vreme Mihalache are reputaţia omului vindicativ în măsura cea mai josnică; o reputaţie regretabilă, cunoscută de mult de elementele cadrelor partidului, dar necunoscută maselor populare şi marelui public.

Sunt nevoit să confirm că acesta e adevărul; mai mult; *n'am cunoscut un om politic la care vindicativitatea să fie atât de crudă, de aspră, de teribilă (acesta e cuvântul just) cum este la dânsul.*

Nimic din aparenţe nu lasă să se întrevadă asta; pasiunea aceasta care mai cu seamă, în domeniul politicii face ravagii nebănuite.

Un vechiu şi bun prieten, are odată, proasta inspiraţie ca să se amestece în lucruri cari nu-l priveau. Mihalache tocmai primise demnitatea de consilier regal; şi prietenul meu, C. S. se duce la el şi-i ţine următorul langaj: — „D-le Mihalache astăzi dimineaţă, la Palatul de Justiţie m'am întâlnit cu unul din partizanii noştri cei mai buni şi mai devotaţi din judeţ, fost primar în sat, Zamfir Sprânceanu şi acesta mi-a spus: „Dar cum se face ca tocmai d-l Mihalache să ne facă de ocară? Cum se poate asta? Tocmai dânsul? Atunci ce să mai spui de unul ca noi, care, dacă împins de nevoi, sărmanul, apucă cu drumul şi greşeşte?"...

„La asta, dl. Mihalache, i-a replicat prompt: „E un ţăran prost; ce-o să stau eu, să-i explic eu lui politica?"

Atât a fost...

„Dar de atunci Mihalache mă urmăreşte cu o furie, cu o îndărătnicie, cu o înverşunare demnă de o cauză cu mult mai mare şi mai importantă".

Şi într'adevăr, regularea compturilor n'a întârziat să vină; odată ce-a luat conducerea Capitalei, după plecarea D-rului N. Lupu din partid, primul lucru pe care l-a făcut d-l Mihalache a fost acela de a provoca alegeri în culoarea respectivă a prietenului meu, unde acesta este preşedinte.

A fost o luptă înverşunată, între prietenul C. S. şi un profund de antipatic profesor universitar, acesta din urmă susţinut din umbră de prietenii d-lui Mihalache, pe când „maniştii" susţineau pe cel dintâi.

A fost un spectacol penibil: lupta dintre „manişti" şi „mihalachişti", cu ţipete, cu insulte reciproce, cu bătăi, cu scandaluri, prin bodegi, prin cârciume, prin toate mahalalele Capitalei.

Rezultatul a fost un dezastru pentru d-l Mihalache; dânsul, care provocase noui alegeri ca să-l scoată pe prietenul meu din şefia culoarei, s'a pomenit cu un rezultat care a constituit pentru acesta din urmă, un adevărat triumf.

Incontestabil, într'o ţară cu alte moravuri şi altă tradiţie şi cu oameni care trăiesc cu sentimentul onoarei în toată plenitudinea lui, Mihalache ar fi trebuit să tragă imediat consecinţele gestului său şi să-şi dea demisia din şefia Capitalei.

......Dar asemenea greşeli nu face d-l Mihalache.

* * *

Cu desăvârşire lipsit de acel stil al personalităţii, prin care înţelegem acea armonioasă sincronizare a gândului cu fapta, d-l Mihalache e în stare, ca după cel mai strălucit discurs, în care înaltele preocupări morale şi intransigenţa sălbatică pe chestiuni de onestitate ocupă primul plan, să treacă a doua zi, cu o dezinvoltură deconcertantă, la transacţiile cele mai josnice, la aranja-

mentele cele mai spurcate şi la combinaţiunile politice cele mai respingătoare.

Desigur, aceasta a fost morala curentă, în ţara noastră, aplicată mai cu seamă de partidele „istorice"; separaţia dintre doctrină şi justificarea ei prin viaţă a fost fenomenul normal de morală la noi.

Şi în analele istoriei politice contimporane vom găsi foarte puţine personalităţi politice, la cari fapta, actul, gestul, să concorde cu ideile sublime cuprinse într'un discurs, cu protestele violente etalate într'un articol sau cu blestemele aruncate dintr'o mărturisire de credinţă.

Personalităţi politice, la cari armonia dintre gândire şi acţiune forma linia unică a sufletului lor, ca Petre Carp, fraţii Lahovari, Vasile Lascăr, Titu Maiorescu, Matei B. Cantacuzino, ni-e foarte greu să mai găsim astăzi.

De aceea, ar părea prezumţiozitate s'o cerem şi s'o pretindem dela d-l Mihalache.

Şi totuşi nu este aşa...

Tocmai pentrucă Ion Mihalache e al pământului, al ţărănimii, avem dreptul ca să-i cerem acea imperioasă consecvenţă dintre gând şi cuvânt, singura regulă morală politică pe care putem s'o acceptăm.

* * *

...Era în timpul parlamentului din 1928-1931: la un început de nouă sesiune parlamentară urma să fie ales biroul; îşi pusese candidatura şi un cunoscut elector al partidului, — care şi în sesiunea precedentă fusese vice-preşedinte al Camerei — şi tot la aceiaşi înaltă demnitate.

Aflând de acest lucru, intervine Mihalache cu o violenţă necunoscută, pe motiv că este un parlamentar care trafică cu mandatul său, un şperţar cunoscut în toate cercurile dubioase.

Intr'adevăr, cu câteva zile mai înainte numai, candidatul făcuse o „afacere" remuneratorie şi din nenorocire

lăsase, cu o chitanţă, dovada scrisă, evidentă, a traficului său.

Şi d-l Mihalache a învins; ameninţându-l cu parchetul, nenorocosul candidat şi-a retras candidatura...

S'ar părea şi aşa crezusem cu toţii cum crezusem şi eu, că la această atitudine şi luare de poziţie a d-lui Mihalache rezida numai grija de corectitudine morală; ori, nu trecu mult şi aflarăm adevăratul mobil al acelei eşiri; Mihalache îşi avea candidatul său la vice-preşedinţia Adunării Deputaţilor, iar reputaţia morală a acestuia din urmă nu depăşea cu mult trista reputaţie a celui dintâi...

Dar lucrurile nu s'au oprit aici; a trebuit să mai treacă 15 ani, pentru ca să aflăm epilogul; d-l Mihalache este astăzi cel mai aprig şi hotărît susţinător al fostului candidat „şperţar" de-odinioară, la preşedinţia unei organizaţiuni judeţene din şesurile Valahiei; bine înţeles, circumstanţele agravante morale de altădată s'au agravat cu trecerea ilustrului elector prin atâtea alte partide, cu ideologii cu totul opuse: cuzişti, vaidişti, etc...

Dar n'avea să se împiedece d-l Mihalache de asemenea fleacuri...

* * *

Şi exemplul de mai sus s'a multiplicat de nenumărate ori, în lunga carieră politică a d-lui Mihalache.

Cazul, cu un prea bine cunoscut exploatator de păduri, de prin părţile Moldovei este în mintea tuturor.

„Mirosind a brad de sus până jos" cunoscutul M. era execrat de d-l. Mihalache, pe motiv că nu vrea să aibă legături cu toţi „afaceriştii".

Adevăratul motiv însă, era cu totul altul: bine cunoscutul M. pe vremea aceea, era unul din partizanii înfocaţi ai d-lui Maniu, ceeace evident indispunea cumplit pe D-l Mihalache, mai cu seamă când auzise că acesta, din răzbunare meschină, dăduse mai multor şcoli din judeţul unde era preşedinte al organizaţiei, numele lui Iuliu Maniu atârnând pe

frontispiciul lor şi firma respectivă; a fost de ajuns ca M. să se certe cu d-l Maniu şi în special să dea jos firmele respective, înlocuindu-le cu numele d-lui Ion Mihalache „vechiul şi marele apostol al ţărănimii", ca relaţiile dintre d-l Mihalache şi M. să devină de o cordialitate înduioşătoare; şi astăzi „acesta" e unul din cei mai apropiaţi şi iubiţi prieteni ai preşedintelui organizaţiilor din Vechiul-Regat; „sperţarul", „tâlharul", „escrocul" „spaima codrilor" cum obişnuia să-l denumească în intimitate, este acum personagiul cu cea mai mare influenţă, „persona grata" a d-lui Mihalache.

* * *

Şi în cunoscutele scandaluri politice de la noi cu rezonanţă mondială, d-l Mihalache aducea, de asemeni elasticitatea morală relativă, în funcţie de interesele şi preocupările sale personale politice.

Nu mai departe decât cazul „Skoda", de care d-l Mihalache s'a servit ca de o permanentă armă de şantaj politic, împotriva d-lui Maniu.

In perioada dela 1933—1937 ca şef al partidului, de câte ori Maniu îi făcea greutăţi, îl ameninţa cu „Skoda" şi camarila Maniu devenea de o cuminţenie umilitoare.

Având convingerea profundă că Maniu cu Romulus Boilă, au fost personal, marii beneficiari ai acestui scandal european, împărtăşindu-şi intimilor, fără rezerve, opiniunile de mai sus, aceasta nu-l împiedeca ca în timpul desbaterilor parlamentare provocate de afacerea: „Skoda" să ia poziţie publică de la tribună pentru apărarea lor şi când fostul fruntaş al partidului, Eduard Mirto, victimă a strălucitului său talent de prodigios debatter parlamentar, cu verva îndrăcită a oratorilor de mare clasă, pus de d-l Mihalache, era nevoit să le apere turpitudinele şi traficurile, acesta mi se destăinuia, amărât: *„Uite dragă Nicuşor, ei au furat cu miliardele, dar de apărat, trebuie să-i apărăm „noi cei din Vechiul Regat". Şi continuând: — „Şi încă lumea nu le ştie pe toate; nu respiră, nu fac şi nu se gândesc la altceva decât la „afaceri" „gheşefturi" „şperţuri"; dacă ar fi să se ocupe cineva serios de activitatea lor politică şi parlamentară, ar trebui să cer Ministerului de Justiţie 20 de cabinete de judecători de instrucţie, 30 de procurori şi cel puţin zece Jilave sau Văcăreşti".*

Insă jocul politic continua şi la urmă, ţara, ca totdeauna, tot ea plătea.......

* * *

Pe şoseaua Bucureşti-Piteşti exact la intersecţia drumului care o coteşte spre Dobreşti, pe la kilometrul 100, dăm de Topoloveni, cunoscut în toată ţara prin asociaţia numelui de Mihalache.

Şi astăzi încă multă lume, crede că reşedinţa d-lui Mihalache e la Topoloveni; după cum am spus deja, astăzi şi de foarte multă vreme încă, d-l Mihalache locueşte la Dobreşti.

Topoloveni e comuna care cuprinde şi satul Goleştii-Badi, unde mai este în fiinţă şi azi, mica căsuţă unde s'a născut d-l Mihalache; e deajuns s'o vezi; o biată casă prăpădită, din marginea şoselei, în care bârfelile insinuante din vecinii bătrâni amintesc că locuia bunicul d-lui Mihalache, numit Giaferu, un grec venit de prin mahalalele Pireului şi pripăşit prin meleagurile Muscelului, cu nu ştiu ce negoţ, care însurându-se cu o localnică, numai cu cămaşa pe ea, s'a statornicit în sat.

Pierzându-şi averea în nişte speculaţii nenorocite, n'a lăsat copiilor decât o sărăcie fără nume, aşa că feciorul clăcaşului şi nepotul veneticului a putut ajunge să înveţe carte din mila unor chiaburi cari simţiseră stofă de calitate în micul copil care dorea să ajungă învăţător în satul unde se născuse.

Iar din faptul că între d-l Mihalache şi cunoscutul căpitan al marii industrii dela noi, N. Malaxa, sunt vechi şi trainice legături cunoscute, nu doresc să se tragă

concluzii pripite în ceeace priveşte obârşia de sânge şi apartenenţa etnică a celui dintâi; din contră, eu personal, l-aş socoti mai de grabă un titlu de nobleţă, şi socot că d-l Mihalache nu va mai repeta greşeala de a se supăra brusc până la congestie, ca atunci când nu ştiu care critic politic a pomenit de ascendenţa grecească a acestuia; dar nu-mi închipui ca d-l Mihalache să dispreţuiască faptul că s'ar putea în definitiv, să se tragă din urmaşii legitimi ai mândrei şi vechei Elade, gloria geniului uman.....

Astăzi Topoloveni e un sat model, adică mai bine zis a fost un sat model; e adevărat, a fost conceput ca atare, s'a lucrat în acest sens, a putut fi socotit astfel un anumit timp, astăzi însă a rămas numai amintirea unui sat model, un fel de muzeu de vechituri care nu mai interesează pe nimeni.

Nici până astăzi, nu m'am lămurit ce anume a urmărit d-l Mihalache când a pornit să facă din Topoloveni, un sat model; sau, poate, am început să mă lămuresc...

Căci, ce vedem, e groaznic şi fără nicio legătură cu scopul presupus urmărit. Un sat nu poate fi decât expresia naturală a posibilităţilor sale; îşi trage suflul de viaţă şi ritmul de progres şi desvoltare din adâncurile lui, din resursele sale economice şi sociale; şi numai din rezervele sale morale şi sufleteşti poate să se ridice, să se desvolte intens, să progreseze.

Ori, nu-i de loc cazul cu satul Topoloveni.

Satul, vechiu, exista de mult; iar d-l Mihalache s'a pus să-l ridice şi să-l înfrumuseţeze; şi, într'adevăr a reuşit; dar ce?...

A ridicat o şcoală de menaj, primăria şi cooperativa; un restaurant, puţin pavaj; un corp de clădiri, cu prăvălii, o bae comunală, cam astea.

Ca arhitect d-l Mihalache şi l-a adus pe un vechiu prieten din copilărie, cu care are legături de profundă intimitate şi care determina fondurile necesare ridicării satului model, arhitectul Max Popovici.

Odată ce d-l Mihalache şi-a propus să facă din Topoloveni un sat model s'a pus întrebarea: de unde fonduri? Şi d-l Mihalache a început cu pantahuza, cu pomana, pe la cei bogaţi, dela Stat, dela Ministere, de pretutindeni; Malaxa, de ex. 2 milioane; Max Auschnitt, trei, Ministerul x, atâta...; şi aşa mai departe...

Şi în câţiva ani, s'au ridicat clădirile enumărate mai sus.

La început, entuziasm; entuziasmul tuturor începuturilor; când priveşti fotografiile sau cărţile poştale ilustrate din primii ani rămâi extaziat.

Dar când îl priveşti acum, trăieşti un sentiment de regret şi un necunoscut ar întreba şi pe bună dreptate: „dar cine a fost ticălosul sau dobitocul care şi-a bătut joc de acest sat?"

Căci, ce însemnează aceasta? Unde mai este satul model?

In restaurantul în stil gotic, nişte beţivi, cu lăutarii la ureche, chiuie ca'n codru; o murdărie, parcă ar fi o cotineaţă pentru porci; baia comunală, cu ţevile stricate, nu mai merge de ani de zile; prăvăliile goale şi animate numai în zilele de târg; pavajul măcinat; şcoala de menaj cu closetele înfundate lângă sala pentru cursuri; o promiscuitate fără cuvânt.

Sat model? Dar care a fost satul vecin, care a luat drept model Topolovenii?

Ruinele de azi, sunt o ruşine; iar satul Topoloveni n'a progresat cu nimic; căci nu era suficient să-l faci, trebuia să-l ţii şi să-l susţii, să-l întreţii, şi din moment ce satul, în mod natural, nu are veniturile suficiente pentru a-şi întreţine instituţiunile create, înseamnă că banii cheltuiţi au fost aruncaţi în vânt...

Şi mai sunt multe de spus încă... foarte multe chiar; acuzaţiuni grave, cu indicaţiuni precise, cari aruncă o lumină extrem de suspectă asupra modalităţii manipulării fondurilor imense utilizate aici...

Cine a avut răspunderea fondurilor colectate?
Cine a avut gestiunea lor?
Cât s'a colectat; de unde şi cât?
Cât s'a cheltuit?
Cine şi cui s'a dat socoteală?

Fiindcă nu-i admisibil să vedem bătaia de joc şi neruşinarea „satului-model" dela Topoloveni şi să nu se ia nicio măsură...

* * *

In una din zilele din toamna anului trecut răsfoind vechile reviste din biblioteca d-lui Mihalache dela Dobreşti dau peste un exemplar din „Neamul Românesc" al lui Iorga.

Un număr bogat, conţinea desbaterile congresului partidului Naţional-Democrat, ţinut în 1910; iar la discuţiunea asupra problemei evreieşti, nenumărate note marginale ale d-lui Mihalache, cu aprecieri, cu comentarii, cu interpretări, cu adaosuri cari exprimau opiniunile d-sale în această atât de delicată problemă şi se diferenţiază total de opiniunile publice ale d-lui Mihalache de astăzi.

Accentuez; opiniunele publice; fiindcă din nenorocire, avem oameni politici cari au două feluri de opiniuni: *publice* şi *personale.*

Acesta este cazul şi cu d. Mihalache.

In intimitate, are asupra „jidanilor" opiniuni nu prea măgulitoare pentru rasa lui Israel; iar în public, vorbeşte altfel, despre „evrei".

Nu mai vorbesc de imensa familie Mihalache şi nici de camarila lui...

De aceea, n'am fost surprins, când la o întrebare a mea, dl Mihalache mi-a răspuns, ridicând ipocrizia pe culmi necunoscute încă:

— „*Ce părere am asupra jidanilor? uite ţi-o spun : mă lupt cu mine însumi ca să nu devin antisemit".*

D-l Mihalache este oratorul cascadelor de fraze; a perioadelor vaste; a scăpărărilor de fulger; a tunetelor fără sfârşit; de nuanţe infinite...

Curios, dl Mihalache ne oferă spectacolul unui orator care poate să treacă cu uşurinţă dela fluenţa frazelor ce nu mai isprăvesc, la condamnarea plastică, la formula sintetică ca o maximă, lapidară şi sugestivă.

„Mă lupt cu mine însumi ca să nu devin antisemit"; e maximă clasică, care ţine şi cuprinde în ea, toate furiile, toată demenţa, tot uraganul celui mai feroce antisemitism.

Adică: adevăratul Mihalache e antisemit; toţi şi toate dela costumul pe care-l poartă şi până la cultura pe care a asimilat-o de la educaţia de şcolar, până la lecturile din Cuza şi Iorga din 1900—1914, fac pe Mihalache, ca om, antisemit şi de aceea spune... „mă lupt cu mine însumi"...

Intervine însă omul politic; omul de stat cu răspundere politică; omul realităţilor sociale; fruntaşul unui partid care se intitulează „democrat"; şi de aceea, complectează fraza cu... „ca să nu devin antisemit".

* * *

Şi parcă aud şi acuma imprecaţiunile violente, injuriile şi insultele fără rost, eşirile de mahala, ameninţările terifiante aruncate ca nişte blesteme din pridvorul casei dela Dobreşti...

Era hoarda care nu se luptase cu ea însăşi pentru a nu deveni antisemită, sau luptase în zadar?

* * *

— „Să nu mă faceţi sentimental incorijibil; să nu-mi spuneţi că am inimă de fată de pension; să nu râdeţi de mine că am sângele făcut din sirop de zmeură sau fragi; să nu credeţi că plâng ca un copil, când mă uit cum se taie un puişor, nu! de loc; dar vă fac mărturisirea cinstită că nici nu aprob, nici nu concep, nici nu pot fi

partizanul pedepsei cu moartea; prefer moartea, decât să fiu dus cu forţa ca să privesc o execuţie capitală"...

Eram mai mulţi inşi împrejurul unei mese de ţară, pe minunata terasă dela via din Călineşti; în faţa noastră, depărtări fără sfârşit; slava blondă a razelor de soare coborând spre asfinţit; eram în cea mai frumoasă lună, luna primăverii, luna lui Heine, luna Mai.

Discuţiunea o deschisese d-l Mihalache, gazda noastră; cu toţii, eram cinci prieteni de partid; vorbeam despre viitorul proces al „mareşalului" Antonescu et Comp. Mihalache deschisese discuţiunea ca să ne cunoască opiniunile cu privire la proces şi prietenul, M. P. continuă:

— „Aşa că părerea mea, d-le Mihalache este aceasta: da! este vinovat „mareşalul" Antonescu: el este marele vinovat, marele responsabil, adevăratul autor al dezastrelor ţării; dar, una este culpabilitatea şi alta sancţiunea, pedeapsa, şi deşi sunt primul care să cer condamnarea lui, nu pot, nu pot, nu pot, ce vreţi? — să accept executarea lui, pedeapsa cu moartea...

— „Dar ticălosul ăsta, bestia asta, fiara aceasta adusă din junglă care ne-a nenorocit ţara, să scape aşa numai cu o pedeapsă pe viaţă, chiar dacă ar fi să fie munca silnică, până la moarte?..." izbucni violent d-l Mihalache. Rămăsei împietrit; nu-mi venia să-mi cred ochilor; priveam pe comesenii mei, dar nu vedeam la vreunul din dânşii, acea stupefacţie, în care fusesem asvârlit brusc de eşirea neaşteptată a lui Mihalache; înţelegeam; prietenii mei nu ştiau ce ştiam eu; nu vorbiseră şi nu discutaseră cu el mai îndelung, pe îndelete, aşa cum discutasem eu; aşa că nu aveau de unde să ştie ce gândise şi ce-mi spusese Mihalache mai înainte, pentru ca să-şi explice perplexitatea mea, dacă ar fi fost să înţeleagă tot ce se petrecea în sufletul zbuciumat şi chinuit al meu.

— „Da! Da! continuă d-l Mihalache.

„Acesta a fost blestemul şi nenorocirea ţării, acesta a fost cea mai ticăloasă fiinţă omenească din

câţi au fost vreodată în fruntea acestei ţări: a trimis la moarte sute de mii de tineri, fără ca să clipească din ochi; a trimis în lagăre şi puşcării şi Transnistria, zeci şi sute de mii de oameni fără nicio vină, fără judecată măcar, fără ca să dea socoteală cuiva; a condus ţara ca un despot, ca un tiran, ca un dictator. N'avea nevoie de parlament şi îşi bătea joc de noi toţi, punându-ne ca pe nişte vite şi dobitoace necuvântătoare, ca să răspundem: „da!" la plebisciturile lui; nu! hotărît nu! pentru un asemenea om, o asemenea fiară şi bestie, pentru un asemenea ticălos, nu este şi nu poate fi altă pedeapsă decât moartea.

Numai moartea: ar fi ruşine, o nemernicie, ar fi ultima dintre laşităţi, dacă am avea puterea să ertăm un asemenea monstru.

Moartea, moartea, moartea. Acesta trebue să fie glasul ţării, aceasta trebue să fie porunca istoriei...

Cum a fost executat Laval, aşa trebue executat şi Antonescu.

Trebue să dăm o pildă generaţiilor viitoare; altfel, suntem pierduţi". Gâfâind, cu respiraţia grea, sacadată, întretăiată, Mihalache, îşi şterge fruntea cu o batistă; spusese totul, dintr'o dată, fără pauze, fără exclamaţii, fără să se oprească măcar la terminarea frazelor, încălicându-le unele peste altele.

Comesenii toţi emoţionaţi.

Eu însă, înţelegeam: înţelesesem.

M-i era aproape silă să mă uit la omul acesta, care în clipele acelea, întruchipa, pentru mine cea din urmă abjecţiune a geniului uman şi cea mai crudă şi sângeroasă ferocitate ce-mi fusese dat să văd vreodată.

In clipele acele, trăiam sentimentul tragic, că uram şi blestemam fiinţele cari m'au adus la viaţă ca să văd, să aud, ceeace vedeam şi auzeam atunci.

Atunci mi-am dat seama că suntem de abia eşiţi din peşterile epocei de piatră; atunci am văzut până unde se poate coborî ticăloşia umană; atunci am înţeles întâi că *ferocitatea fiarelor din junglă sunt mângâieri duioase, pe lângă ferocitatea unui Mihalache.*

Il priveam fără să par că-l urmăresc cu privirea; îl priveam şi aveam în faţă un impostor sinistru, fără inimă, fără suflet, fără sensibilitate, în stare de orice.

* * *

Nu mai de mult, ci cu o lună numai mai înainte avusesem prilejul să vorbesc cu d-l Mihalache despre „mareşal".

Mă interesau amintirile lui, în legătură cu „mareşalul".

Şi Mihalache îmi vorbise cu o simpatie, cu o căldură, cu o pasiune atât de vădită pentru el, încât eu însumi, fusesem mişcat; anumite scene necunoscute de marele public, anumite discuţiuni, anumite aprecieri, şi de abea voalat, aproape regretul că n'a avut noroc în politica pe care a dus-o şi n'a reuşit, amestecat cu o admiraţie pe care nu şi-o ascundea de loc.

Dar pe atunci „mareşalul" nu era în ţară şi nimeni nu se gândea la el sau prea puţin, cu atât mai puţin despre procesul care avea să înceapă în curând.

D-l Mihalache îmi mărturisise cinstit sentimentele pe cari le hrănea pentru „mareşal"; Mihalache avea aceste sentimente, atâta vreme cât interesele lui politice şi situaţia lui politică nu erau periclitate.

Odată adus în ţară însă şi procesul anunţat, Mihalache îşi modifică radical atitudinea faţă de „mareşal"; acum nu mai avea interes să-l laude, să-l acopere şi să-l descrie în culori luminoase.

Calculul lui Mihalache era următorul:

Mihalache e acuzat de adversari, ca sprjinitor, colaborator şi prieten al regimului Antonescu; deci, dacă îi

va lua apărarea public, adversarii vor putea spune foarte uşor: iată dovada complicităţii lui Mihalache.

Aşa fiind, Mihalache va face o întoarcere complectă de atitudine, îl va acuza pe „mareşal" cu ultima cruzime, mergând până a-i cere public şi moartea...

* * *

Şi astfel vedem cum acela care fusese timp de patru ani sluga nemernică şi obedientă a „mareşalului" Antonescu, acum îi cere moartea.

* * *

Se făcuse noapte; întuneric; senin; cerul înstelat; în văluri de purpură, luna începea să se urce; izbucnirea lui Mihalache adusese tăcere; din depărtări, de dincolo de zările de peste munţi, pornise să bată un vânt rece; peste noi, ca o prevestire tristă, un fâlfâit de aripi, aducător de moarte...

* * *

Eşisem din lagăr.

Mă reîntorceam în Capitala mea dragă, cu dorul şi speranţa că împreună cu prietenii de acolo, să pornim la o intensificare a luptei noastre de opoziţie democrată şi naţională, împotriva regimului Antonescu pentru atingerea obiectivelor fixate: eşirea urgentă din Axă, pace cu Uniunea Sovietică, alianţă cu Naţiunile Unite.

Din primele zile, mi-am dat seama de tragicul situaţiei; în partid haos, debandadă, certuri, provocări la duel (Ilie Lazăr-Inginer St. Mihăescu); intrigi pentru ocuparea demnităţilor; nici un elan de luptă; nici un entuziasm; aperitivele dela „Carul cu Bere" de unde denumirea frequentatorilor obicinuiţi, de „caroberiştii" partidului; o infinitate de chestiuni cari mi-au umplut sufletul de amărăciune.

Singura rază din partid: tineretul şi în special grupul

de mare autoritate morală şi incontestabil prestigiu, în frunte cu vechii luptători: Anton Alexandrescu, G. Mazilescu, Vasile Modoran, I. Simion, Ioan D. Ioan, singurii care mai ţineau nestinsă făclia convingerilor democratice...

Mi-amintesc o scenă: rugat de grupul Anton Alexandrescu, am avut o lungă convorbire cu dl Maniu cerându-i lămurirea cazurilor Inginer St. Mihăescu şi D. Gerotta, cari deţinuseră înalte demnităţi sub regimul Antonescu.

Răspunsul d-lui Maniu mi-a ucis ultimele iluzii, domnii de mai sus, au primit acele demnităţi, cu încuviinţarea scrisă a d-sale, adăogându-mi: „cine se atinge de ei înseamnă că se atinge de mine, cine îi atacă pe ei, înseamnă că mă atacă pe mine; cine cere excluderea lor, înseamnează că mă vizează pe mine".

Am cerut apoi convocarea Comitetului Executiv Central, care nu mai fusese convocat, de a doua zi, după noaptea fatală din 11 Februarie 1938; răspunsul negativ, pe motivul transportului.

Am cerut întărirea legăturilor politice cu Partidul Comunist, mai cu seamă că, încă în lagăr, pusesem temeliile unei organizaţii de Front Patriotic Naţional, transformat mai târziu, în Uniunea Patriotică; răspunsul? mereu şi mereu negativ, de teama coruperii cadrelor noastre şi în deosebi a intelectualilor tineri.

Dela Maniu am trecut la Mihalache, căruia i-am pus aceleaşi probleme.

Am găsit un Mihalache trist, plictisit, absent, nervos la insistenţele mele; mi-a dat aceleaşi răspunsuri ca şi Maniu.

Mai mult chiar, dădusem peste un Mihalache care apăra şi cu mai multă căldură pe acei cari ocupaseră demnităţi sub Antonescu, mergând până acolo încât să-mi spună cu o candoare delicioasă, că nu numai că nu-mi împărtăşeşte opiniile, dar socoate că aceşti prieteni merită recunoştinţa partidului, pentru imensele servicii aduse partizanilor.

Şi explicaţia adevărată era uşoară: Inginerul Mihăescu îi punea la dispoziţie maşina în permanenţă şi-i furniza „havane" veritabile, marea slăbiciune a d-lui Mihalache la cafeaua cu cognac dela sfârşitul meselor; profesorul D. Gerotta îl avea atât pe el, cât şi pe doamna Niculina, în permanenţă invitaţi la dejun şi-i făcea servicii cu sanatoriul; iar cu căpitanul Popescu, secretarul general dela Aprovizionare, relaţiunile erau atât de strânse, încât intrase cu el în combinaţii de afaceri lucrative, aducându-i o fabrică de ţesătorie chiar la Dobreşti.

Şi noi cari în naivitatea noastră ceream d-lui Mihalache epurarea partidului...

* * *

Nu cu mult înainte de reîntoarcerea mea în Bucureşti, începuseră să lucreze comisiunile cercului de studii ale partidului; şi gândeam: nu sunt toate speranţele spulberate; mai este o candelă aprinsă; să nu dezesperăm.

Comisiunea de reformă agrară, care mă preocupa în deosebi, îşi ţinea şedinţele în casa lui Nicu Penescu, unde în seara de 12 Decembrie 1943, mi-am făcut expozeul cu propuneri concrete; în aceiaşi seară, după mine imediat, a luat cuvântul Anton Alexandrescu, care a desvoltat un lung şi foarte documentat proiect de reformă agrară.

Propunerile noastre erau radicale.

Iată expozeul meu:

„Toate reformele agrare la noi au fost elaborate — ca sub povara unui blestem — în vremuri turburi, sângeroase şi de groază şi, de cele mai multe ori, au fost legate de fenomenul rusesc.

2 Mai 1864 e consecinţa logică a desfiinţării servajului sub Alexandru Nicolaevici; reformele din 1907, — provocate de răscoala ţăranilor de atunci, cari s'au ridicat să ceară pământ — în urma revoluţiei ruseşti din 1905; anunţarea exproprierii din 1917, urmarea firească a prăbuşirii Romanovilor; şi noi, astăzi, discutăm cu viziunea

Armatelor Roşii care se apropie de graniţele noastre.

* * *

Ne temem de comunism?

Atunci trebue să ne convingem de adevărul spuselor lui Sir Samuel Hoare: „Dacă vreţi să scăpaţi de comunism, să facem mai întâi ordine la noi acasă!"

Ori, cum înţelegem noi să facem ordine în casa noastră?

Priviţi campania unui anumit ziar, care, — după ce a făcut atâta rău ţării — acuma a deschis o luptă furibundă împotriva ţăranilor.

Se discută aspectele economice ale problemei agrare chestiunea măririi producţiei; decalajul preţurilor; mecanizarea agriculturii; se invocă statistici, vechea dispută a culturii intensive şi extensive, „mono şi pluricultura", tot ce voiţi, dar problema exproprierii şi împroprietăririi, care trebue să le domine pe toate celelalte, e ocolită cu acel talent specific al unei burghezii care nu vrea să înţeleagă că de acum înainte începe o nouă viaţă, altă lume, altă epocă; epoca ţărănismului integral.

Necontestat, trăim vremuri epocale; suntem la uriaşa răscruce a destinelor mondiale.

Din nenorocire însă, nu ne-am ridicat toţi la înălţimea unică a acestei epoci; trăim încă cu vechea mentalitate a burgheziei înstărite, comode, în plină beatitudine a opulenţelor, şi care nu vrea să renunţe cu nimic din bogăţiile ei.

* * *

Dacă alte partide sau grupări politice se complac în echivoc şi nu au curajul sau nu pot să atace problema deschis, noi, Partidul Naţional-Ţărănesc, avem datoria să ne spunem cuvântul întreg şi răspicat.

Noi suntem ţărănişti; suntem partid ţărănesc, al ţăranilor, al milioanelor de nedreptăţiţi ai soartei; toată ideologia, toată doctrina, tot programul nostru se condensează în aceste cuvinte şi lozinci; dreptate celor mulţi şi flămânzi; dreptate celor cari au dreptul să trăiască nu numai în ţara lor, dar şi pe pământul lor.

* * *

A ocoli problema — care, după mine, este şi esenţială şi primordială — ar fi o greşală, o naivitate.

Adevărul e acesta: ţăranii cer pământ; şi nu este putere pe lume şi nu s'a născut încă acea minunată elocinţă care să poată ascunde, ocoli sau mistifica adevărul.

Examinând valoarea argumentelor de azi ale adversarilor exproprierii şi împroprietăririi, cu o infinită durere a trebuit să constat că sunt eternele argumente potrivnice tuturor reformelor agrare din trecut.

Şi dacă ar fi să ne declarăm sensibili în faţa acestor argumente, ar trebui să deplângem şi să regretăm acele strălucite momente istorice, de pe urma cărora zeci de familii ţărăneşti, în scurgerea vremurilor, au putut să trăiască o viaţă mai bună, mai dreaptă, mai omenească.

Aceasta, nu o putem face.

Mai mult: nici nu mă interesează aceste argumente.

Singura realitate este: ţăranii cer pământ. Şi duşmanii lor le dau argumente.

Imi vine greu să cred că se vor lăsa convinşi.

* * *

Ţăranii nu cer pomană; ei cer dreptate; ei nu atacă, nu cer şi nu reclamă pământul altora, muncit de alţii, ci pământul muncit de ei, veacuri şi veacuri dearândul.

Deaceea mă ridic, astăzi, aici, în casa ţăranilor, înaintea conducătorilor lor, ca să vă spun: când vorbesc de pământul care trebue să fie dat ţăranilor, e vorba de repararea complectă a celei mai cumplite şi sălbatice injustiţii sociale, care dăinuie din noaptea timpurilor şi tot n'a fost încă complect rezolvată.

* * *

Ca mâine se vor întoarce din depărtările tuturor Rusiilor, acei care au plecat să lupte „pentru patrie".

Şi aceştia vor aduce cu ei nu numai ce-au văzut acolo, dar şi amintirea tragică a tovarăşilor lor de arme, cari s'au stins în alte ţări.

Cum vom putea trece peste aceste realităţi?

Şi de ce nu se întreabă duşmanii ţărănimii: pentru ce au luptat, s'au întors schilozi şi s'au jertfit atât amar de oameni?

Ca să proteguiască miliardele, latifundiile, fermele şi block-urile atâtor privilegiaţi? Nu se poate.

Ca urmare a desvoltărilor de mai sus, dau expresie practică şi concretă problemei agrare, venind cu următoarele propuneri:

Problema exproprierii şi împroprietăririi trebue să constitue problema dominantă a Partidului Naţional-Ţărănesc.

* * *

Partidul Naţional-Ţărănesc fixează principiul proprietăţii de muncă în aplicarea exproprierii şi împroprietăririi.

* * *

Să se exproprieze în folosul Statului, cu indemnizaţiile fireşti, pentru cauză de înaltă utilitate naţională, socială şi politică, toate proprietăţile rurale, de orice natură ar fi ele, cu tot inventarul viu şi mort al acestor exploataţiuni, dela 50 de hectare în sus.

* * *

Pe toate aceste bunuri expropriate vor fi împroprietăriţi ţăranii, în loturi variind după numărul membrilor familiilor respective, fixându-se un minimum de 5 (cinci) pogoane.

* * *

Odată cu împroprietărirea, pentru a nu se mai repeta gravele greşeli din trecut, Statul va pune o grijă şi diligenţă excepţională, ca să acorde, prin intermediul unei

Case Rurale, cu puteri şi atribuţiuni mult mărite, credite necesare cu cea mai mică dobândă, în favoarea ţăranilor. In acelaş timp se va crea o instituţie specială, care să procure nouilor împroprietăriţi inventarul viu şi mort, seminţe şi tot ce le va fi necesar, pentru ca ţăranii să se găsească în posesia tuturor mijloacelor tehnice şi economice şi să poată munci serios bunurile lor.

* * *

Se lasă la libera şi complecta voinţă a ţăranilor de a se constitui în obştii sau alte forme de exploatare în comun.

Statul va interveni cu toată puterea sa materială şi morală, spre a da o cât mai întinsă desvoltare obştiilor. Le va procura toate înlesnirile şi avantagiile, ca: credite cu dobândă mică, inventar agricol, viu şi mort, etc., spre a determina pe ţărani să se înscrie în ele şi a-i convinge de foloasele lucrării în comun, pentru o mai bună rentabilitate a pământului şi o mai bună valorificare a produselor lor.

* * *

Se declară inalienabile toate proprietăţile rurale de pe întinsul ţării; nu se vor putea nici vinde, nici da de zestre, iar moştenirea va reveni primul născut, cu despăgubirea justă a restului de succesori.

Arendarea oricăror bunuri rurale este cu desăvârşire interzisă.

* * *

Celor cari se vor dovedi incapabili, din orice motive (lene, beţie, nepricepere, rea voinţă) să-şi lucreze pământul şi nu vor respecta recomandările autorităţilor constituite, li se va confisca pământul în folosul Statului, fără nicio despăgubire.

* * *

Toate actele juridice (vânzări, donaţii, partagii, etc.) făcute şi săvârşite după data de 1 Aprilie 1942, pentru a eluda dispoziţiunile legii de faţă, se declară nule.

Comisia de reformă agrară — odată principiile de bază stabilite — să purceadă de urgenţă la întocmirea detailată a legii şi regulamentului, pentru ca aplicarea ei să se poată face cu calm, linişte şi ordine, într'un spirit de înaltă şi deplină concordie naţională.

Odată cu libertatea dată de a discuta cât mai larg această problemă, d-l Iuliu Maniu şi-a exprimat părerea că nu e bine să fie adusă reforma agrară în discuţiunea opiniei publice.

Cu tot regretul, nu pot împărtăşi părerea d-lui Preşedinte.

Pentru ce?

Iată: în primul rând, fiindcă adversarii ţărănimii o discută zilnic şi public, fie în întruniri, fie în gazete.

Adversarii s'o discute şi noi să tăcem? Aceasta nu se poate.

* * *

In al doilea rând, fiind un partid politic, noi trebue să ne expunem răspicat programul nostru, mai cu seamă în problema agrară.

Nici echivocurile, nici aşteptările, nici tergiversările nu pot fi permise.

Un program lămurit, simplu, categoric.

Ţara aşteaptă cuvântul nostru: trebue să i-l dăm.

* * *

In al treilea rând, să nu ne facem iluzia că dacă noi nu vorbim şi agităm problema, alţii fac la fel. Aceasta este o profundă şi impardonabilă eroare.

* * *

Dar este capabil Partidul Naţional-Ţărănesc să rezolve integral problema agrară? Şi cum cer interesele juste şi legitime ale ţărănimii, care se confundă cu interesele juste şi legitime ale ţării şi Statului?

Am multe îndoeli, dar tot n'am pierdut speranţa.

De ce? Motivul principal e structura socială a cadrelor partidului nostru.

Nu are rost şi nu înţeleg să se aducă în discuţiunile noastre nume, persoane, natura şi quantumul averilor lor.

Dar este elementar ca oamenii ale căror interese vor fi lezate, prin aplicarea unui program de înfăptuiri democratice radicale, să se opună, justificând atitudinea lor prin diferite consideraţiuni teoretice. Elaborarea nu va fi uşoară şi prevăd că vom avea de dat o luptă aprigă şi îndârjită. De rezultatul acestei lupte atârnă, după mine, triumful partidului.

Enunţ chiar: problema agrară e problema de existenţă a Partidului Naţional-Ţărănesc.

Sau va şti s'o rezolve, şi atunci Partidul nostru va merge din biruinţă în biruinţă, spre menirea istorică hărăzită de soartă, sau nu va putea, şi atunci Partidul îşi va fi iscălit sentinţa de moarte şi se va mistui şi stinge în bezna tuturor nimicniciilor.

Altă eşire nu e cu putinţă.

* * *

In poezia „1907", Vlahuţă pune pe bătrânul Rege Carol I, să asculte Adevărul şi Minciuna. Sfârşitul ei îl recomand tuturor acelor ce nu sunt încă pătrunşi de ineluctabilul uragan al prefacerilor şi zguduirilor sociale ce vor să vină:

„Deschide ochii mari bătrânul Rege
Şi de pe jilţu-i se ridică,
Au cine liniştea lui scumpă-i strică?
Şi-al vremii rost, el tot nu-l înţelege".

In ceeace mă priveşte, mi-am spus gândul fără şovăire.

Mă aflu aici, în faţa unor vechi prieteni de luptă; suntem alături de un sfert de secol; format sufleteşte la şcoala lui Stere, în 1919 ne-am adunat în jurul lui Ion

Mihalache, care venea din tranşeele victoriei, hotărît să pornească lupta.

Am început-o atunci, dar n'am terminat-o încă.

* * *

Şi pentru ca să se vadă mai limpede poziţia stângii partidului, în opoziţie cu aceea a reacţionarilor, spicuim câteva pasagii caracteristice din expozeul lui Anton Alexandrescu:

„Dar Partidul Naţional-Ţărănesc a rămas la vechiul punct de vedere şi, pe deasupra, s'a pomenit cu cadre de conducere care nu aveau nimic comun nici cu munca ogoarelor, nici cu nevoile ţărănimii. Ba, uneori, tocmai dimpotrivă...

Deaceea guvernările lui au fost nu numai sterile, dar, chiar vitrege pentru clasa ţărănească.

Nu s'a reuşit să se facă nici o lege cerută atât de arzător de interesele clasei ţărăneşti, deoarece aceasta s'ar fi dovedit izbitor de potrivnică principiilor clasice ale liberalismului şi structurii statului nostru birocratic, cum nu e altul în Europa.

S'a întărit însă regimul legal în vigoare, pentru a păstra încrederea străinătăţii care investea capitaluri în exploatarea avuţiilor pământului, miluind şi pe politicienii noştri cu locuri în consiliile de administraţie din care dobândeau nemuncitele tantieme.

Avem noi în agricultură o minoritate cel puţin, care muncind după principiile liberale să poată fi câştigată depe urma acestor legiuiri? Nu. Marii proprietari, organizaseră ei cel puţin, exploatările lor după legile capitaliste? Nici atât. Fiindcă braţe libere în întregime, lipsesc.

Era firesc deci ca această abatere pornită dela programul din 1919 să se isprăvească cu exploatarea ţăranilor de către ţărănişti; cu timpul au devenit şi ei burghezi

cinstiţi, căpătând pofta să pună şi ei mâna, fiecare, pe câte o moşioară, ca tot omul care se respectă"...

* * *

Soluţia singură, justă şi cerută dealtfel, cu stricteţe de evenimente este: trecerea pământului în stăpânirea ţăranilor muncitori de pământ. Privind principiul proprietăţii ca funcţie socială, problema ne apare destul de simplă. Necesitatea mai ajustează câteodată principiile eterne, cum le-a ajustat — chiar regimul liberal — atunci când principiul absolutei proprietăţi a subsolului împiedica exploatarea lui şi a fost înlăturat şi înlocuit cu formula naţionalizării.

* * *

„Desigur că întreaga aşezare a statului va trebui ajustată după puterile de sprijinire dreaptă şi onestă, a maselor producătoare. Vom avea un stat mai puţin înzorzonat, mai puţin fudul şi luxos, cu o capitală mai puţin străină de propriul ei popor, mai cu chibzuială rânduit şi cu o populaţie demnă şi conştientă care să îşi dea seama *că ea prin ea şi pentru ea* întreţine instituţiile sociale, culturale, sanitare. Conştiinţa datoriei naşte conştiinţa dreptului, dreptul naşte controlul şi răspunderea. Atunci se ajunge la o viaţă publică serioasă şi cinstită. Nu ca acum când săteanului i se ia cu zece mâini şi i se dă ca o pomană, ca o mărinimie, cu una singură, cultivându-i nenorocita mentalitate de miluit, de slugă..."

* * *

Ţărănimea nu a exploatat, nu a jefuit şi nici nu va putea exploata pe nimeni; e majoritară, nu o poate face, nu are nevoie să o facă. E depozitara celui mai preţios capital, puterea infinită de muncă a braţelor ei.

Intr'un stat constituit din clase sociale, rezolvarea problemelor care s'au pus şi se pun din timp în timp se

face numai în funcţie de raportul de forţă dintre aceste clase. Pe această lege s'a desvoltat statul modern, pe aceasta ne vom continua şi noi desvoltarea.

S'a susţinut că trebue găsită o „formulă", care, apoi, *să fie impusă cu forţa* — la nevoe.

1. In primul rând, un partid nu poate să guverneze dictatorial, împotriva clasei pe care o reprezintă, deoarece, clasa îşi va căuta alt reprezentant.

2. Apoi, un partid democrat nu poate vorbi de forţă. Democraţie înseamnează mase; forţă, înseamnează apărarea privilegiilor unei minorităţi, în mod fals, pretinsă democrată. Dealtfel cunoaştem destui inşi care în alte ramuri de activitate, tună contra privilegiilor, iar în a lor conrup şi încearcă chiar să stăpânească politic, cumpărând ori încercând să atragă fruntaşi politici slabi de înger.

3. In sfârşit, după cataclismul cel pe care îl străbatem, mulţimile ridică într'un ritm mult mai rapid treapta conştiinţei cetăţeneşti şi a propriului lor interes. Inrâuriri străine pot avea loc numai într'o epocă cu totul paşnică şi când la ei acasă cea mai invidiată armonie stăpâneşte.

Pentru aceste motive cred că ţărănimea îşi va impune pretenţia ei, care este justă şi morală şi în spiritul vremii şi care sună destul de simplu: *PĂMÂNT*.

* * *

A fost o şedinţă furtunoasă, desbateri violente, controverse aprige; marea majoritate împotriva proiectului Anton Alexandrescu, care în expozeu şi-l agrementase cu atacuri îndrăzneţe îndreptate împotriva fruntaşilor din partid.

Aveam în faţa noastră conducerea superioară a partidului; fruntaşii lui; şi toţi, toţi, toţi fără excepţie, împotriva proiectului de reformă agrară al lui Anton Alexandrescu, care atunci, în seara din 12 Decemvrie 1943, a făcut, pentru cei cari nu-l cunoşteau încă, nu numai dovada strălucită a unor imense rezerve de virtualităţi politice dar şi al unui curaj cu care aveau să dea încă multe lupte, în

marea dispută dintre forţele reacţionare şi aspiraţiile democratice.

Aveam în faţa noastră un alt partid.

Vechiul ţărănism murise; Mihalache absent; de acolo, de departe dela Dobreşti, îi cânta prohodul Dar forţele reacţiunii erau aici, în inima Capitalei, şi aici trebuia dată lupta.

* * *

Odată expozeul lui Anton Alexandrescu terminat, au început desbaterile.

Incă din cursul expozeului meu, se prevedea ce o să fie.

La un moment dat, atunci unde pomeneam de jertfele ţărănimii în război şi accentuam că *acele sute de mii de tineri cari s'au stins în depărtările câmpurilor de bătaie, n'au murit ca să continuie opulenţa scandaloasă a latifundiarilor cari au împins exploatarea omului până la cea din urmă expresie, deodată se ridică Nicu Penescu şi cu o voce tunătoare izbucni:*

— *„Decât să se admită proectul acesta, dau moşia şi să-mi ia statul tot, dar la ţărani nu dau nimic, nimic, nimic"...*

Era zugrăvită atâta ură împotriva ţăranilor, pe faţa aceea, încât nu-mi închipui să mai văd a doua oară o asemenea faţă, cu o asemenea expresie.

Cel dintâi care s'a ridicat să răspundă lui Anton Alexandrescu şi mie, a fost Miti Gerotta, cu volume peste volume etalate pe masă, cu stati tici, cu grafice, cu documente.

După el, Nicu Penescu.

Apoi profesorul Gh. Taşcă, preşedintele Comisiunii noastre.

După el, cu observaţiuni mai desvoltate sau mai concise: Inginerul Vasile Serdici, Nicu Pascu, Ghiţă Pop, Aurel Dobrescu, I. Hudiţă...

Toţi, în afară de chestie; noi puneam problema ne-

cesităţii ineluctabile a exproprierii şi împroprietăririi ţăranilor fără pământ, iar dânşii, forţele reacţionare, se încăpăţânau să discute numai aspectul economic al ei, limitând discuţiunea la a şti dacă e preferabilă proprietatea fermă în faţa unei proprietăţi individuale ţărăneşti.

Restul, nu-i interesa.

Şi la toate argumentele lor, la criticile lor întrerupeam obstinat, perzistent, cu un calm care exaspera la culme şi flegmatic:

— „Bine, aveţi dreptate; dar ce faceţi cu acei cari n'au pământ deloc?"

Au urmat şi scene caraghioase: după o întrerupere a mea, ca cea de sus, s'a făcut deodată tăcere; ne uitam unii la alţii, nu ştiau ce să răspundă şi am isbucnit în râs, cu toţii, şi ei şi noi...

* * *

Evident, cu asemenea forţe reacţionare, cu asemenea dispoziţie de suflet, cu un astfel de partid naţional-ţărănesc, era imposibil să se ajungă la vreun rezultat şi, mai cu seamă, unul care să satisfacă revendicările şi aspiraţiile ţărănimii.

Ca să fiu consequent cu mine însumi, fiindcă îl provocasem pe d-l Mihalache la sfârşitul expozeului meu şi deoarece d-sa fusese absent de la toate şedinţele noastre (unde însă, avea ca observatori pe Nestor Badea şi pe Popescu Mehedinţi), m'am hotărît să mă duc să-l văd, la Dobreşti.

* * *

Expunându-i discuţiunile dela şedinţele comisiunii de reformă agrară am avut imediat impresiunea netă, că chestiunea reformei agrare nu-l preocupa deloc sau dorea să pară că nu-l interesează.

Desigur, singura ipoteză valabilă e aceasta din urmă; îl interesa, dar fugea de discuţie.

Şi fugea, pentrucă şedea de vorbă cu mine: adică cu un prieten care rămăsese pe linia cinstită de gândire politică, de respect al tradiţiilor de luptă îndârjită pentru triumful ideologiei ţărănismului; dacă ar fi avut în faţă una din forţele reacţionare, incontestabil, s'ar fi găsit la largul său.

Vădit jenat, răspunzându-mi monosilabic, ca să macine discuţia sau căutând s'o prelungească pentru a nu mai ajunge la vreo concluzie, ridicându-se din pat, unde se tolănise degajat, din zece în zece minute, ba ca să dea o dispoziţie ciobanului, care tocmai atunci coborîse dela munte, ba ca să repare lampa electrică, ba ca să pună nu ştiu ce la aparatul de radio, o infinitate de nimicuri casnice cari îi serveau drept pretext pentru ca să nu discute cu mine serios.

Observând manevra, mă ridic la un moment dat şi c'o expresie vădit revoltată, tocmai ca să înţeleagă că i-am descoperit jocul, îi spun:

— „Dragă d-le Mihalache, eu mă duc în camera mea; mă duc ca să mai ţin de urât lui moşu (moş Ion Codreanu, cu care venisem la Dobreşti), aşa că atunci când o să fii complect liber, pentru ca să discutăm în toată liniştea, să vii să-mi spui"...

Văzând atitudinea mea bătăioasă, Mihalache îmi răspunde: „Uite, numai două minute, să-i dreg foarfecele asta lui Niculina şi sunt al D-tale".

* * *

Continuând expunerea, i-am demonstrat d-lui Mihalache absoluta necesitate de a lua, de urgenţă o atitudine hotărîtă în problema agrară, de a veni imediat la Bucureşti, de a-şi expune punctul de vedere în faţa comisiunii de studii şi apoi, supunând chestiunea în Biroul Politic, partidul să dea un comunicat lămuritor, aşteptat cu nerăbdare, atât de cadrele judeţene, cât şi de opinia publică.

Răspunsul D-lui Mihalache a fost una din cele mai

crude lovituri primite vreodată în viaţă; cred că redau exact conţinutul:

— „Dragă d-le Graur (întotdeauna înlocuia afectuosul diminutiv de Nicuşor, prin Graur, când vroia să pară solemn) nu mă aştepta să vin la Bucureşti şi mai cu seamă în chestiunea aceasta.

Sunt categoric (deocamdată aceasta rămâne numai între noi) împotriva oricărei exproprieri şi, în consecinţă şi a oricărei împroprietăriri.

Motivele: pe mine nu mă mai interesează astăzi problema agrară, decât prin aspectul ei economic; latura socială, nu mă mai preocupă.

Mai mult: îţi fac confidenţa că *regret şi exproprierea pe care am făcut-o, după războiul celălalt*; ai văzut ce rezultate detestabile a dat, a făcut ca dintr'o ţară mică, cum eram pe atunci, care deţinea locul de frunte printre ţările exportatoare de grâu, să ajungem, fiind România Mare, să fim respinşi de pe pieţele mondiale, cari înainte preferau grâul românesc acelui din Canada.

Şi *dacă este cineva care poate să se mândrească că a salvat ceeace se mai putea salva din exproprierea şi împroprietărirea din 1920, sunt* eu; *numai datorită legii mele de regulamentare a circulaţiunii bunurilor rurale*, rezultate din expropriere situaţia s'a îmbunătăţit şi am dat posibilitatea ca imense terenuri agricole, lăsate în paragină şi nelucrate de ani de zile de ţărani puturoşi, leneşi, trândavi, alcoolizaţi şi transformaţi în trepăduşi electorali, pământul acesta să intre pe mâna elementelor harnice şi serioase.

Aşa că, pentru aceleaşi motive pentru cari regret exproprierea din 1920, mă declar astăzi adversar al unei noui exproprieri, acum, după încetarea războiului.

Eu văd chestiunea agrară la noi, astfel: pentru ca ţara noastră să poată rezista concurenţei statelor producătoare de cereale, trebue să realizăm o cât mai mare

producţie, cu cheltueli cât mai mici şi dând o marfă cât mai selectă.

Ori, acest obiectiv nu-l putem atinge cu loturi mici, cu mica proprietate ţărănească, de aceea sunt partizanul proprietăţii mari, a proprietăţilor-fermă, a proprietăţii mari, pe care vom putea să facem industrializarea agricolă, pe care am preconizat-o încă din 1933, prin programul dela Câmpulung.

Iar în ceeace priveşte ţăranii d-tale, sunt partizanul colhozurilor săteşti; după cum ştii, am trecut Nistrul şi acolo, în Transnistria, am avut ocaziunea să cercetez la faţa locului, pe teren, realizările Uniunii, în acest domeniu; am rămas înmărmurit, extaziat, am plecat de acolo cu un simţământ de admiraţie fără sfârşit; o spun categoric (evident, numai între noi, cu cea mai mare discreţie) că susţin introducerea colhozurilor în ţara noastră.

Te văd sceptic, parcă, dragă Nicuşor, dar crede-mă acestea sunt convingerile mele profunde".

* * *

„In ceeace priveşte proiectul Anton Alexandrescu şi al d-tale, de care mi-ai vorbit, desigur că nu pot să vă aprob, cu cota voastră de 50 de hectare; aceasta ar însemna să laşi o întreagă clasă de proprietari mari, pe drumuri; a i lăsa numai cu 50 de hectare, e tot una cu a i lua tot; şi apoi, cu ce îi va despăgubi statul? căci, a le lua pământul şi a nu i despăgubi, ar fi o adevărată spoliaţiune, pe care, ca om de ordine, nu o pot împărtăşi.

Văd apoi că, fixând principiul proprietăţii de muncă, înţelegeţi că pământul să fie lucrat de proprietar şi membrii familiei lui; ei, acum! spune şi D ta, mă vezi, pe mine, ţinând coarnele plugului şi arând cu el, bucata mea?...

Dar, încă un lucru şi de cea mai mare importanţă: tot vorbiţi, vă agitaţi şi cereţi expropriere, dar mă rog aţi cercetat dacă a mai rămas ceva de expropriat? Şi cât? Şi unde?

Căci, ori mai este pământ şi atunci, poţi expropria; ori, nu mai este şi atunci, de ce să turburăm opinia publică degeaba şi să băgăm în capul ţăranilor idei periculoase apetituri primejdioase, pofte nejustificate, cari, la un moment dat se pot transforma în răscoale sau chiar revoluţii, din cari cine ştie dacă vom putea scăpa şi cu cămaşa de pe noi.

Căci, eu îmi cunosc ţăranii mei, d-le Graur, odată zăgazurile sfărâmate şi măturate de uraganul forţelor deslănţuite, ale mulţimilor inconştiente, nimeni şi nimic nu ne va mai putea salva.

Ne vor lua şi 30 hectare şi 20 şi 10 hectare, ca să rămânem, ca şi dânşii cu 2-3-4 sau 5.

De aceea trebuie să fim foarte prudenţi şi extrem de circumspecţi; părerea mea este că trebuie să aplicăm în această problemă a exproprierii. formula înţeleaptă a lui Nestor Badea: tăcere. tăcere, tăcere; să nu sgândărim patimele; să nu deşteptăm poftele să ne ferim de aceste curente vulgare. nesănătoase şi atât de periculoase; căci, să nu uitaţi un lucru pe care alţii nu l-au sesizat, dar asupra căruia eu am meditat îndelung: soldaţii noştrii se întorc din Uniunea sovietică; acolo. cine poate să afirme oare contrariul? e infinit probabil că au căzut victima unei propagande criminale, care a făcut din ei comunişti, sau dracu mai ştie ce; au văzut cu ochii lor, realizări grandioase, pe cari, eu însumi, recunosc că sunt, şi atunci, să nu ne găsim. la un moment dat, surprinşi că se revarsă şi porneşte puhoiul hoardelor flămânde şi a stihiilor dezlănţuite peste noi. toţi, de nu mai rămâne nimic din toate câte avem.

Să tăcem; să fim cuminţi; să fim precauţi; şi pe cât va fi posibil, să facem adevărata propagandă necesară ca să le scoatem din cap ţăranilor. că, dacă au fost la război trebuie neapărat să le

dăm pământ; căci. în definitiv, de unde teoria asta? aceste concepţii criminale sunt datorite numai şi numai propagandei bolşevice

Uite: am avut războiul din 1877; le-a dat cineva ţăranilor cari se întorceau dela Plevna, pământ? am avut apoi războiul din 1913; au primit ţăranii vreun milimetru de pământ?

Aşa că, dacă e de lucrat în vreo direcţie, este numai în direcţia de care vorbesc eu.

Asta e...; asta e tot; iată dar, opiniunile mele: te rog foarte mult să păstrezi asupra lor toată discreţia necesară, ca să nu mă pui în situaţii jenante, penibile, chiar grele.

Şi cu aceasta ţi-am dat şi răspunsul pentru ce nu viu la Bucureşti. D-voastră staţi, lucraţi acolo în comisiunile de studii, examinaţi problema, mai cu seamă sub aspectul ei economic, dar fără agitaţii, fără zgomot, fără surle şi tobe, în linişte.

Şi în special, recomandaţia mea dela început: tăcere, tăcere, tăcere."

In tot timpul lungului său expozeu, într'adins nu l-am întrerupt pe Mihalache decât de puţine ori şi numai când era absolut necesar.

Văzând dela început că nu mai puteam să fac apel şi să mi pun nădejdile în Mihalache pentru a obţine, înlăuntrul partidului, triumful convingerilor noastre democratice am socotit că nu-i bine să-l biciuesc cu întrebări sau întreruperi, cari ar fi stricat expunerii pe care o aşteptam şi care m-a lămurit, pe deplin, asupra politicii lui.

* * *

Dar spectacolul pe care-l aveam în faţă, era jalnic; venisem să revăd pe omul din care, cu un sfert de secol mai înainte, o generaţie întreagă îşi făcuse un idol; masse impunătoare de intelectuali, cari cu acel ferbinte entuziasm al tinereţii ce nu cunoaşte obstacole, era fericită că poate

urma pe ţăranul mândru, hotărît şi dârz dela Topoloveni Muscelului; pe luptătorul în care ţărănimea îşi pusese nădejdile înfrigurate şi visurile ei, mereu şi mereu batjocorite, şi acum, aveam în faţă şi priveam în ochi, un impostor, un politician de duzină, un şarlatan.

Mihalache nu mai era acelaş din trecut.

Şi nu numai că nu vroia să mai fie, dar fiindcă nici nu mai putea să fie altfel, nu mai era liber, nu mai era al său; gigant, cu aripile frânte; Mihalache era acuma robul opulenţelor adunate; era sluga inconştientă a avuţiilor strânse; era jucăria bogăţiilor cari îi dădeau fiorii unei voluptăţi nebănuite şi necunoscute de dânsul; nu mai era sufletul cinstit şi curat care se zbate şi nici calda pasiune ce se frământă, nici omul de luptă hotărît să mute şi munţii; acuma, era un oarecare, târît în voia insticţului său, oprit în mocirlă, în sferele minore ale pasiunii mărunte, un altul, cu totul altul decât de pe vremea când începeau a se lumina zorile ţărănismului român...

Priveam pe noul Mihalache şi aproape să mi dea lacrimele; dar cum, cum, cum a fost cu putinţă? suferearn cumplit; aveam în faţă o epavă, trădător al clasei lui, trădător faţă de sine însuşi; în imensă uzină a tuturor şarlatanilor politici din această ţară, unul mai mult; şi, iată, că era cu putinţă.

Cu toate atitudinile studiate minuţios, începând cu acea poză gravă şi deadreptul greţoasă şi profund antipatică, mai ales când, ca să-ţi răspundă la o întrebare sau să-ţi comunice ceva, se înfigea greu cu picioarele depărtate, în pământ, şi cu mâinele în buzunare, te privea pretenţios şi distant, o mască pe care familiarii lui au avut ocaziunea să o admire de nenumărate ori, Mihalache nu mai aparţinea, clasei năpăstuite şi încontinuu înşelate şi minţite.

Acum Mihalache era al altora, aparţinea unei alte lumi; o lume în care era nevoit să joace teatru, zi de zi; o lume şi o clasă în care, ca să poată fi primit, acceptat şi să se poată menţine, trebuia să pară.

Cu ambiţia de a lăsa nu numai vremii în care trăieşte, dar şi posterităţii, imagina lui, e nevoit astăzi Mihalache să sufere torturile iadului, pentru a se arăta altfel de cum e.

Vrând să pară moral şi să arate altora superioritatea sa morală, nu şi-a dat seama că a trebuit să facă atâtea tranzacţii de conştiinţă, atâtea abdicări şi concesiuni, fără număr şi fără sfârşit.

Un om sfârşit.

Astăzi, când trăeşte în altă lume, pe care o caută, îi place şi-o doreşte şi care dacă îl primeşte şi-l acceptă, nu înseamnă că-l dispreţueşte mai puţin, Mihalache e omul sfârşit.

Prizonier al nouei lumi de latifundiari, industriaşi, financiari, lumea de club a miliardarilor, începând cu Malaxa şi Polizu-Micşuneşti şi sfârşind cu Gerotta şi Profesorul Taşcă, cari n'au şi nu pot avea nimic comun cu robii tăcuţi ai pământului, cărora le era frate, astăzi Mihalache nu mai este altceva, decât stipendiatul talentat al clasei care ar fi trebuit să-l urască.

* * *

Nu de mult mă găseam acasă, la Nestor Badea; orele $4^1/_2$—5 p. m.; îşi fac apariţia, venind din oraş, soţii Mihalache.

Doamna Niculina într'un magnific costum naţional; o rară, rară frumuseţe; extaziat:

— „Cucoană Niculina, dar eşti o minune, eşti..."

— „Da! Se pare că am un costum frumos; şi Malaxa, că tocmai dela dânşii venim, — am dejunat la ei, — îmi spunea că un asemenea costum n'a văzut încă."

Nu mai trece mult şi sosesc câţiva familiari ai casei; peste câteva minute, o şi auzeam din nou, pe doamna Niculina;

— „Uite, chiar adineaori îi spuneam d-lui Nicuşor că Malaxa, la care am luat masa..."

Peste vreo jumătate de ceas câţiva prieteni politici, cu oră dată de d-l Mihalache, care, ca de obiceiu, după masă, îşi făcea siesta, sus, în camera dela etaj; având o întâlnire, am salutat compania şi m'am retras; dela uşa de intrare, unde îmi îmbrăcam paltonul, o aud din nou, pe d-na Niculina, primind pe noii sosiţi: „Luaţi loc; Mihalache s'a urcat să se odihnească puţin, căci tocmai acum am sosit dela masă, dela Malaxa, unde"...

* * *

In complectarea caracterizării şi fixării definitive a personalităţii d-lui Mihalache, atât în domeniul politic, cât şi sub raport personal avem o serie nesfârşită de fapte, gesturi, atitudini, pentru cari ar trebui volume.

Il găsim pe Mihalache sub toate aspectele: laşitate, afaceri, trafic politic, ură, răzbunare, vindicativitate năprasnică, ferocitate, insensibilitate, gama infinită a tuturor păcatelor şi patimilor omeneşti.

* * *

Suntem în vara anului 1932.

La guvern, partidul Naţional-Ţărănesc.

Problema dominantă a zilei: conversiunea datoriilor agricole.

Gravitatea acelei probleme era atât de mare, încât nu mai am nevoie să insist.

Şi clasa cea mai interesată era tocmai ţărănimea.

Exponentul ei în guvern şi parlament, d-l Mihalache.

Ce s'a petrecut atunci, te împietreşte

In loc ca dl Mihalache să deschidă, să pornească şi să conducă lupta de apărare a intereselor a milioane de ţărani aduşi în sapă de lemn, azvârliţi pe drumuri şi cu bulendrele, scoarţele şi zestrea fetelor, bătute cu toba perceptorului nemilos, în loc ca să se ridice la tribuna parlamentară ca de acolo să arunce anatema împotriva liberalismului bancar al tuturor Brătenilor, cari de decenii şi decenii duceau cea mai feroce politică de exploatare a muncitorilor de brazdă, părăseşte ţara şi ia drumul Occidentului, pentru ca să se întindă leneş şi tacticos pe nisipul plăjilor dela Ostanda sau Biaritz.

Când ne-a comunicat hotărîrea lui de a pleca din ţară, noi, grupul de prieteni sinceri şi devotaţi (Petre Andrei, M Ralea, M. Ghelmegeanu, Ion Răducanu, Dumitru Moldovanu,) l-am implorat şi conjurat să rămână în capitală şi să nu facă această imensă greşală politică de a fugi şi lăsa ţărănimea în voia soartei, pe mâna lui Maniu, Mironescu, Vaida, întovărăşiţi atunci, „pro causa", cu toate dinastiile financiare ale partidului liberal.

Tentativele noastre au eşuat.

Ion Mihalache a plecat.

Şi ca o culme, ca o ironie şi paradox al vremurilor, acela care a dus, cu o nobilă stăruinţă şi cu un mare curaj şi autoritate, lupta pentru realizarea conversiunii datoriilor agricole, a fost mult hulitul reacţionar... C. Argetoianu.

Dar, nu numai atât; cei trei deputaţi de Muscel, partizanii cei mai apropiaţi ai d lui Mihalache din organizaţia politică pe care o prezida, au împins mascarada până la ridicol: unul a votat „contra"; un altul, s'a abţinut; iar ultimul a lipsit de la şedinţa de vot nominal.

In altă ţară, cu alte moravuri, cu alte tradiţii, cu altă conştiinţă civică şi cu altă opinie publică, gestul şi purtarea lui Mihalache de atunci, l-ar fi scos definitiv şi pentru deapururi — execrat —, din viaţa politică a acestei ţări.

Laşitatea d-lui Mihalache de atunci, am plătit-o scump; iar ţărănismul a primit una din cele mai crude lovituri, cu atât mai mult, cu cât venia din partea celuia în care flămânzii şi oropsiţii de vea-

curi ai acestui pământ își puseseră atâtea și atâtea nădejdi.

* * *

Una din marile laude, în care d-l Mihalache se complace, în ambianța de platitudini și adulațiuni ai camarilei sale, aceea care revine obsedant și cotidian în discuțiune, este că nu face parte din niciun consiliu de administrație.

Și, în momente ipocrite de revoltă, pentru a smulge exclamații admirative din grupul familiar, nu o singură dată l-am auzit pe Mihalache proferând zgomotos: — „Eu, care n'am făcut și nu fac parte din niciun consiliu de administrație, eu care n'am încasat în viața mea o tantiemă sau un jeton de prezență, eu care"...

Ca și cum, faptul de a fi membru într'un consiliu de administrație ar constitui un sacrilegiu și o ticăloșie, iar faptul de a nu fi, certificatul sacro-sanct al celei mai autentice moralități.

Dar în dosul acestui certificat se ascund atâtea mașinațiuni, atâtea aranjamente și atâtea turpitudini.

Și cazul pe care-l expun e numai unul dintr'o serie extrem de bogată.

De multă, multă vreme, inginerul G. A., fost parlamentar în mai multe rânduri, vechiu țărănist, încadrat în una din organizațiile dintr'o provincie unită — era în disgrația d lui Mihalache.

Motivul: reputația mai mult decât dubioasă a inginerului, amestecat într'o serie neîntreruptă de afaceri cu „șperț"și—după cum se știe,—d-l Mihalache era intratabil și intransigent în chestiunile de onoare și moralitate.

Era chiar pe punctul de a fi exclus, din partid, când deodată, inginerul G. A. are norocul să fie numit director general al unei mari întreprinderi de fier, table, cuie, ustensile și articole pentru construcții, tocmai domeniul atât de drag d-lui Mihalache.

Atitudinea d-lui Mihalache față de inginer se modifică brusc.

Cu atât mai mult, cu cât și purtarea inginerului față de d l Mihalache era de o rară drăgălășenie; începu să-i dea baloturi de tablă pentru acoperitul bisericilor, cuie pentru case, lăzi cu șuruburi, mormane de sârmă și tot ce putea să fabrice marea întreprindere pe bază de fier.

Apoi, o avalanșă de atențiuni, începând cu mașina luxoasă pusă la dispoziția ilimitată a familiei Mihalache și sfârșind cu acele duioase cadouri casnice de ziua onomastică a membrilor din camarilă.

Apoi, legăturile dintre d-l Mihalache și inginer deveniră atât de strânse, de familiare și intime, încât marea întreprindere în fruntea căreia se găsește unul din marii industriași evrei din țară, la care recentul prieten deținea unul din marile posturi de conducere, deveni cumpărătoarea pe preț de bursă curentă, a vagoanelor de orez de la ferma din Mătăsaru.

* * *

„Do ut des!"

In timp de un an — și ca martor cotidian al tuturor acestor evenimente fericite pot să dau toate preciziunele — inginerul nostru, devenit președinte al unei organizații județene, reuși să-l asvârle dela președenția organizației provinciale pe vechiul titular de peste două decenii, profesor universitar, de-o sărăcie cumplită; a pătruns în Delegația Permanentă a partidului și, acum câteva luni, îmi declara că e prea bătrân ca să primească numai demnitatea de subsecretar de stat.

Legăturile dintre atențiunile inginerului față de familia Mihalache și ascensiunea politică atât de rapidă a celui dintâi, e prea frapantă, pentru a mai insista.

Dar aceasta, dacă nu se numește consiliu de administrație sau tantieme sau jetoane sau apuntamente, în bună limbă românească, nu are decât un singur nume: trafic politic.

Și traficantul politic: Ion Mihalache.

Mihalache şi-a exploatat fără jenă şi fără scrupule situaţiunea înaltă politică; căci nu este admisibil ca acelaş inginer, care era calificat de Mihalache drept excroc şi şperţar, să ajungă în schimbul platitudinelor remuneratorii şi fructuoase faţă de acelaş Mihalache, la cele mai înalte demnităţi din partid.

Şi sărmanul profesor, incapabil ca să înţeleagă ce s'a petrecut cu dânsul, într'un asemenea tempo vertiginos, ia la rând pe fruntaşii partidului şi cu lacrimi în ochi, îşi povesteşte odiseia...

* * *

Ca voluntar în războiul împotriva Uniunii Sovietice, în frământarea lăuntrică de care era chinuit ca să găsească alte noi şi încă multe argumente în apărarea sa, d l Mihalache cu o seninătate de o rară savoare, îmi spunea odată, în cursul unei promenade dealungul văii Grecilor, din preajma casei dela Dobreşti.

— „De altfel, dragă Nicuşor, eu cât am fost mobilizat şi am purtat uniforma de maior pe mine, nici n'am luat solda; am lăsat-o aco'o la regimentul meu, ca s'o dea soldaţilor, sau poate or fi mâncat-o majurii ăia de pe acolo. Dar eu, nu m'am atins de un ban; n'am luat un leu din toată solda"...

In judecata D sale, D l Mihalache îşi închipuia că dacă n'a încasat solda a adus supremul argument al inocenţei sale.

Sau, poate, în clipele de revoltă şi amărăciune, văzând desesperat, imensul scandal provocat de inconştienţa unui gest ireparabil, singur numai cu sine însuşi, să-şi fi spus: „Dacă măcar, din toată dandanaua asta, m'aş fi ales cu solda".

* * *

...Din adâncul amintirilor mele, se desprind încă multe, foarte multe şi nenumărate scene, tablouri, momente, adevărate frânturi de viaţă trăite, ca să completeze şi să

întregească, ca o lămurire definitivă a psihologiei sale, personalitatea atât de vastă şi complexă a d lui Mihalache.

Ne oprim.

Am dat prea mult chiar.

Şi terminând, încerc sentimentul amar al tuturor regretelor: acela, ca în loc să fi fost nevoit — dintr'o imperioasă datorie de conştiinţă — să dau lumii, imaginea lamentabilă a unei vieţi, începută şi deschisă atât de frumos şi promiţător în zilele de speranţe şi pasiune de la începuturile ţărănismului, dar sfârşită atât de trist, şi jalnic, spre imensa decepţie a generaţiei de luptători şi credincioşi fanatici, aşi fi dus şi adâncit, până la spiritualizare, afecţiunea caldă, duioasă şi puternică a celei mai trainice prietenii...

CAPITOLUL VII

LICHIDAREA PARTIDULUI NAȚIONAL-ȚĂRĂNESC (MANIU)

In 3 Ianuarie a. c. în casa lui Leucuţia, din Schitu Măgureanu, unde locuia şi d-l Iuliu Maniu, la orele 5 p. m. se afla adunată delegaţia permanentă a partidului pentru a discuta şi a lua hotărîri de cea mai mare importanţă.

Viaţa politică excitată la paroxism.

La Moscova se încheiase, cu câteva zile mai înainte, viitorul statut politic al ţării noastre; semnatarii acordului, reprezentanţii împuterniciţi ai Naţiunilor Unite: Vâşinski, Kerr şi Hariman se aflau, în acel moment, în Capitală.

Problema de căpetenie, şi hotărîrea importantă de luat, era aceea de a desemna persoana care va reprezenta partidul nostru în guvernul Dr. Groza.

După o expunere lungă a d-lui Maniu, şi după un referat al secretarului general N. Penescu, au luat cuvântul mai mulţi fruntaşi, printre cari: N. Sauciuc Săveanu, Cezar Spineanu, Pantelimon Halippa, I. Hudiţă, N. Polizu-Micşuneşti, susţinând cu toţii că persoana cea mai indicată ca să reprezinte partidul în guvern este Ion Mihalache.

Incă de la început, d-l Maniu, ne atrăsese atenţia, că Moscova ne lasă toată libertatea de a ne designa reprezentaţii, cu excepţia a trei persoane: Iuliu Maniu, Dinu Brătianu şi Doctorul N. Lupu.

In cursul cuvântării nu ştiu cui, care făcuse imprudenţa să amestece şi numele d-rului Lupu, sub forma

cumplit de jignitoare, că... „de sigur, ar fi foarte bun şi d-rul Lupu, pe care cu toţii îl iubim şi-l...“, deodată se ridică acel vizat şi, cu faţa congestionată, răsuflând greu, în prada unei emoţiuni violente, îl întrerupe spunând: „Apoi, să mă erţi, d-le, că nu este aşa; nu-i aşa cum v'a expus d-l Maniu; nu; d-l Maniu nu v'a spus adevărul; eu nu sunt pus pe lista excluşilor de la Moscova.

Şi eu am informaţiile mele, nu numai D-voastră.

Da! Este adevărat! Sunt excluşi d-nii Maniu şi Brătianu, dar eu, nu; aceasta e din capul domnilor Maniu şi Mihalache.

Eu, d-lor, ţin să vă previn de pe acum, că îmi pun candidatura pentru acest loc; dar nu este vorba de o simplă candidatură, ci înţeleg să trag toate consecinţele, în cazul că nu voi fi votat; mă retrag, pur şi simplu, din partid.

Apoi, să mă ertaţi, d-lor, dar eu nu înţeleg să fiu mereu a zecea roată la căruţă“.

Şi continuând, d-rul Lupu, arată că, dacă partidul mai înseamnă ceva în ţară, este, în primul rând, datorită reformelor sociale şi politice pentru realizarea cărora dânsul a militat cel mai mult: conversiunea, camăta, legislaţia muncii şi atâtea altele.

Intrerupt de d-l D. Căpăţineanu, — care fără nici un rost şi cu o totală lipsă de tact, ţipând şi gesticulând dezordonat începuse să-l atace, — D-rul N. Lupu îşi luă bastonul şi părăsi adunarea, într'o detestabilă stare fizică, care m'a făcut pe mine şi pe Leucuţia, cari l-am întovărăşit în camera unde-şi lăsase paltonul, să fim deadreptul îngrijoraţi de cine ştie ce criză care ar fi putut deveni fatală.

Evident, şedinţa a continuat.

La urmă a luat cuvântul d-l Ion Mihalache care a jucat şi de data aceasta, o scenă penibilă de teatru.

S'a erijat în martir, spunându-ne că în faţa unanimităţii de glasuri din delegaţie, nu se mai poate opune;

Că, îşi dă foarte bine seama că postul pe care-l ocupă, este unul de mare sacrificiu; că ar fi foarte fericit dacă d-rul Lupu ar fi acceptat şi de reprezentanţii Naţiunilor Unite cum şi de partid;

că dânsul se găseşte astăzi, în groaznica situaţie, cum spun şi cărţile sfinte, a proorocului Daniil din groapa leilor, sfârşind prin a declara că înţelege să se pună în slujba ţării şi a neamului, cu conştiinţa că e cea mai grea sarcină pe care a avut o vreodată în viaţa sa polică.

Nu mai insist asupra faptului că toate asigurările date de d-l Mihalache n'au mai avut niciun rost, deoarece reprezentanţii aliaţilor nu l-au acceptat (şi motivul principal al excluderii sale, a fost tocmai voluntariatul din Rusia, despre realitatea căruia s'au convins pe deplin şi d-nii Kerr şi Hariman) în guvern însă ţin să accentuez că şi de data aceasta, d-l Mihalache se găsea în plin dezacord dintre vorbă şi faptă.

* * *

Il urmăream extrem de atent pe d-l Mihalache în momentele dramatice când d-rul Lupu îşi sfâşia sufletul şi-şi chinuia inima, amintind adunării trecutul său de luptă, de sbucium şi frământări închinate toate democraţiei.

Intins disgraţios pe un scaun, cu picioarele răschirate, cu mâinele sub ceafă, cu spatele întors la orator, căutam să descopăr măcar o licărire de durere şi amărăciune, o undă de emoţie sfinţită printr'un gest, o crispaţie de faţă, o clipire de ochi, un oftat timid şi discret; nimic, parcă ar fi fost de piatră.

Se afla acolo, şi-şi trăia drama, omul care în definitiv dăduse două decenii din viaţa lui acestui partid; vorbea acolo, vechiul prieten de trei decenii, cu care, alături, dăduseră atâtea şi atâtea bătălii şi care se vedea acum, singur, izolat, părăsit de toţi din partidul pentru care se străduise atâta.

Şi Mihalache impasibil, rece, crud, îşi trăia una din

marele izbânzi şi imense satisfacţii; tocmai aceasta dorise şi Mihalache care, de data aceasta, de acord cu Maniu, manevra, de câteva luni, pentru ca d-rul Lupu să fie izgonit din partid şi a lua dânsul şefia politică a Capitalei şi preşedinţia organizaţiilor din Vechiul-Regat.

Am trăit zi de zi, timp de câteva luni, toate combinaţiunile, toate sforăriile, toate intrigile şi toate manevrele d-lui Mihalache şi a camarilei sale pentru a-l izgoni pe d-rul Lupu din partid; şi adevărul, acesta e: *d-rul Lupu nu a plecat, ci a fost izgonit.*

Pentru a se descotorosi de doctor, d-l Mihalache a pus în joc toate resursele fanteziei sale atât de bogată şi văzând că metodele utilizate până atunci nu dăduseră nici un rezultat, a recurs la perfidie.

Deşi nu se punea problema, deşi d-rul Lupu ameninţa mereu cu demisia, dar nu credea în ea, deşi nu era nevoie de demisie pentru a aplana neînţelegerile permanente din organizaţia Capitalei, totuşi, din toate aceste împrejurări, Mihalache şi-a făurit instrumentul cu care să-l opereze pe doctor.

Şi a reuşit.

A început să-l viziteze pe doctor zilnic, rugându-l, conjurându-l şi implorându-l ca să nu facă gestul fatal; că aceasta ar însemna lichidarea partidului; că fără doctor, partidul nici nu se poate concepe; că ar fi să dea lovitura de graţie partidului; că dacă pleacă şi dânsul, Mihalache zdrobit n'ar mai avea puterea să lupte şi se retrage definitiv din politică; că ar fi o catastrofă ireparabilă; etc... etc.

A mers până acolo cu perfidia, încât d-l Mihalache se apucase să se plângă prietenilor intimi ai doctorului, că e zadarnică orice nouă tentativă de a-l mai reţine pe acesta în partid, întrucât hotărirea lui e luată de a-l părăsi în curând.

Cu acest procedeu, d-rul Lupu a fost adus în dispoziţiunea sufletească de a crede realmente că soarta partidului atârnă de el; că, într'adevăr a ajuns personalitatea politică hotărîtoare din ţară; aşa că a fost suficientă o coliziune mai gravă, pentru a-l determina pe doctor să părăsească un partid, din care fusese izgonit prin perfidia vechiului prieten Mihalache.

Şi astfel camarila lui Mihalache a putut să jubileze din plin, cu siguranţa că în special Capitala, va deveni moşia lor.

Acele momente de instalare a d-lui Mihalache la şefia Capitalei, au fost cele mai fericite pe cari le-a trăit vreodată camarila şi familia lui.

Am cunoscut scene de o savoare unică: Nestor Badea, I. V. Popescu-Mehedinţi, profesorul C. K. Constantinescu, doctorul Lucian Stănculescu, Jean Marinache, inginerul N. Vasilescu et Comp., împărţind demnităţi, dând şefii de culoare, făcând preşedinţi de circumscripţie, eliminând pe indesirabili. excluzând pe „manişti", aceasta, bine înţeles, în cercul discret al intimităţii lor.

Nu mai contau meritele. statele serioase de serviciu. munca, jertfele, devotamentul, constanţa în partid; toate imperativele democraţiei. azvârlite peste bord; poftele, capriciile. fanteziile, antipatiile sau simpatiile personale ale d-lui Mihalache şi companiei sale urmau să dispună şi să hotărască tot, în dispreţul respectului datorat democraţiei şi poruncilor ei.

Din nenorocire însă d-l Mihalache a făcut imprudenţa să provoace conflicte. şi să se angajeze personal în luptele electorale din sectoare; a fost înfrânt public, s'a compromis iremediabil şi astăzi capitala naţional-ţărănistă nu-i decât o ruină; deja în agonie de mult, Mihalache a reuşit s'o ucidă prompt, spre infinita bucurie a „maniştilor" cari nu se sfiesc s'o spună deschis: — „Auzi? Capitala să ajungă să fie condusă de necioplitul din Goleştii — Badi..."

Şi astfel, încă unul, încă unul din fruntaşi, a părăsit partidul; procesul de descompunere, de lichidare, de dis-

pariţie totală a partidului îşi urmează cursul, cu fatalitatea implacabilă a tuturor sfârşiturilor.

Iar d-l Mihalache cu binecuvântarea d-lui Maniu, prezidează înmormântarea.

Profesorul Stere, pleacă în 1930. Grigore Iunian în 1933. Ardelenii în 1935. Elita tânără, în 1938. Tineretul democratic în 1945.

Rând pe rând, în serii neîntrerupte, grupuri şi grupuri de vechi luptători părăsesc partidul în aceşti doi ultimi ani, pentru ca astăzi spre groaza şi ruşinea unui întreg trecut, în locurile din Biroul Politic, unde statuau un Stere, un Iunian, un Costăchescu, un Mirto, Madgearu, un Petre Andrei, un Armand Călinescu, hotărăsc majorându-l pe Mihalache nişte domni, pe cari peniţa refuză măcar să-i amintească.

* * *

Sub masca ipocrită a dezinteresării totale şi afectând o totală lipsă de ambiţie şi poftă de măriri, d-l Mihalache ascunde apetituri fără nume şi fără sfârşit.

Afectând că se supune jertfei, ca şi profetul Daniil din groapa leilor, Mihalache în realitate se târa încă în Ianuarie să intre în minister; şi, în special pentru faptul de a avea toate aparenţele de partea sa, că a rezistat, a rezistat mereu şi dârz, a rezistat neînduplecat şi numai după ce a obţinut unanimitatea în partid, a primit sacrificiul de a se numi din nou „excelenţă".

Şi după ce nu a mai fost nevoie de sacrificiul său şi s'a pomenit că nu-i primit în guvern se chinuia nopţi întregi la rând să afle de unde şi cum i-a venit lovitura.

Am trăit cu el şi Nestor Badea acele zile şi nopţi de chin, aşa că le păstrez amintirea; parcă mi răsună şi acum în urechi, acele lamentaţiuni amare şi jalnice, ţâşnite din revolta trădării, cari se terminau, după îndoeli şi infinite ipoteze: — „Are dreptate Nicuşor, tot dela Maniu, tot dela Maniu ne vine lovitura.

O să ne răfuim noi.
Aceasta, n'o s'o uit niciodată.
Tot dela Maniu, tot dela Maniu".

* * *

De-o vanitate incomensurabilă, d-l Mihalache a reuşit să lanseze anumite legende.

Neputând să ajungă niciodată prim-ministru, şi-a creat legenda, că el nu este omul ambiţiunilor deşarte; dovada? i s'a făcut oferta de cinci ori să fie prim-ministru şi a refuzat.

Iar opinia publică de la noi a acceptat legenda; „că nu stă nimeni doar, să-i numere ofertele" după cum spunea foarte plastic, unul din foştii lui prieteni.

Dar nu mai de demult, ci chiar în primăvara aceasta ntr'o seară, aducând vorba despre aceste cinci oferte, ne am pus amândoi, ajutându-ne memoria reciproc, să le numărăm.

Mihalache spunea, mai îmi dădea amănunte şi-mi povestea amintiri şi eu le număram; aprobându-l, într'adevăr, au eşit cinci...

Adevărul însă, e cu totul altul; şi nu ceeace spune d-l Mihalache.

Căci, iar nu ştiu cum se face, dar în chestiunile importante, întotdeauna intervine infailibilul sistem Mihalache, care produce dovezi incontrolabile.

D-l Mihalache afirmă, că i s'a propus de Inalta Regenţă; dar prinţul Nicolae nu poate vorbi şi ceilalţi regenţi, sunt dispăruţi de mult; şi Patriarhul Miron Cristea şi Buzdugan şi Sărăţeanu.

D-l Mihalache afirmă că i s'a oferit de Regele Carol II, dar Regele Carol II a arătat tocmai contrarul, că sub nici un cuvânt nu poate primi un ţăran ca prim-sfetnic al său iar de controlat acum, este evident că nu se poate.

Mai rămâne, cine? „Mareşalul" Antonescu; dar

soarta neînduplecată şi crudă cu dl Mihalache, i-a răpit şi de data aceasta posibilitatea de a fi controlat.

Şi ceeace este mai grav, dl Mihalache a aşteptat parcă dispariţia celui din urmă, pentru a avea în fine curajul să amintească de oferta ce i s'a făcut.

De altfel, mie, niciodată nu mi-a spus dl Mihalache că „mareşalul" i-ar fi oferit preşedinţia; ci numai „vice-preşedinţia", pentru ca apoi.. mai târziu... după un timp de...

Mai rămăsese unul, despre care nu aflasem până atunci că i-ar fi oferit guvernul; pentru prima oară, eu însumi n'am aflat-o, decât din depoziţia absentă a d-lui Mihalache dela Tribunalul Poporului; mie, nu mi-a spus-o niciodată.

Acesta, e... Hitler.

Din nenorocire, nici acesta nu poate confirma;... mi s'a părut sau realmente, am surprins o îngrijorare în ochii d-lui Mihalache, atunci când Badea îi citea o notiţă din jurnal cu ipoteza unui Hitler care trăeşte?

Fapt este, dar, că nimeni din toţi cei enumeraţi mai sus şi singurii cari aveau calitatea s'o facă, n'au pomenit vreodată de aceste oferte; şi iarăşi, fapt, că nimeni şi nici unul din toţi oamenii noştri politici nu pomeneşte de acest lucru, ceeace ar fi fost imposibil, dacă ar fi fost exact; singurul care afirmă este numai Mihalache.

Şi faptul acesta, de a-i se fi făcut propunerea de preşedinte de consiliu, are o importanţă excepţională; pentrucă acesta e principalul argument al d-lui Mihalache ca să dovedească lumii, cinstea şi dezinteresarea sa politică; i s'a oferit, a refuzat; şi nu odată; ci, de 5 ori; se poate oare mai mare dovadă de lipsă de ambiţie, de glorii şi măriri a unui om?

Adevărul însă, e cu totul altul: cum să nu refuze, ceeace nu i s'a oferit?

Apoi nu ne este permis să trecem cu uşurinţă peste

această grosolană mistificare a adevărului politic, aşa cum a încercat s'o facă d-l Mihalache.

Să vii şi să minţi o ţară întreagă, speculând naivitatea unei opinii publice nepăsătoare asupra unei chestiuni de moralitate publică, de care atârnă prestigiul şi autoritatea ta, constituie culmea neruşinării politice; şi incontestabil, n'ar mai avea nevoe de nici o altă dovadă pentru a convinge şi pe cei mai îndărătnici dintre increduli, în ce constă şi pe ce se reazimă moralitatea unui şarlatan.

Sprijinit pe reiteratele lui afirmaţiuni că a refuzat de cinci ori să fie prim-ministru, numai aşa se explică, cum am publicat în cartea mea „In preajma altei lumi", această sfruntată legendă şi mistificare.

Dar facem mai mult; noi înşine facem şi aducem dovada, că n'a fost cine şi nu s'a putut cum ca să i se facă d-lui Mihalache cele 5 oferte în discuţie.

Să luăm la rând guvernările:

Până în 1928, nu se pune problema; partidul nu vine la putere, decât în acel an.

In guvernarea 1930—1931, avem o singură criză, aceea din toamna anului 1930, când după demisia d-lui Maniu urma să se indice succesorul şi a fost găsit în G. G. Mironescu, agreat şi de rege şi de Maniu.

Aceasta a fost singura dată când dl Mihalache ar fi putut lua preşedinţia; singura, prima şi ultima.

A dorit-o intens, dar n'a putut; ca să mai facă apel la forţele democratice, Mihalache nu mai putea, iar regele şi cu Maniu îi erau potrivnici.

Urmează guvernarea Iorga-Argetoianu; deci, exclusă orice ofertă.

Din nou guvernare naţional-ţărănistă, în anii 1932—1933 cu Maniu şi cu Vaida, la preşedinţie; de d-l Mihalache, nici pomeneală; ajunsese să se ţină după umbra lui Titulescu făcând pe delegatul ambulant prin capitalele

Europei, sau scăldându-se în apele oceanului, pe marile plăji mondiale.

Vine guvernarea Tătărescu din 1933-1937; deci, iar nici o ofertă.

1938-1939-1940: dictatura carlistă; ofertă? nici una: dovada? cum se poate imagina că regele ar fi voit să-l facă prim-ministru, când nu s'a ostenit să vorbească cu consilierul său regal timp de ani, măcar cinci minute?

In fine, dictatura lui Antonescu.

Aici se pare că insistă mai mult, d-l Mihalache; dar nici sub acest regim, — presupunând că l credem, — d-lui Mihalache nu i se oferise, decât „vice-preşedinţia"; atât, nu mai mult.

De altfel, pentru orice observator politic serios era exclus ca să vedem pe „mareşal" înconjurându-se de personalităţi politice, de prim rang dela noi; iar dovada este categorică; în tot timpul regimului său, nu s'a încurcat cu numirea personalităţilor proeminente; dece dar ar fi făcut excepţie cu dl. Mihalache.

Cu această legendă a ofertelor, d-l Mihalache urmărea două lucruri:

a) ca să inducă în eroare opinia publică, dându-şi mincinos o importanţă deplasată;

b) ca să facă dovada superiorităţii sale morale.

Legenda e sfâşiată şi eroul ei compromis şi prăbuşit în ridicol.

Aceasta, în ceeace priveşte trecutul, cât despre viitor, desigur că — nu se mai pune problema.

Capitolul Mihalache e un capitol mort; terminat; închis.

Desigur, nimeni nu va mai veni să-l turbure din solitudinea reveriilor dela Dobreşti sau să-l caute să-i facă oferte în munţii cu pilaf dela Mătăsaru.

Ii vom respecta şi liniştea şi modestia, pentru totdeauna.

Capitolul Mihalache s'a sfârşit...

CAPITOLUL VIII

PERSPECTIVELE ŢĂRĂNISMULUI

Cu mai mulţi prieteni — printre cari şi câţiva tineri sentimentali, cu o frăgezime de sensibilitate ca nişte adolescenţi, — pierduţi în aleele unui magnific parc, cu boschete de liliac în floare, sub vraja şi suflul armonios şi miresmat al unei minunate seri de primăvară, fugind din Capitala care se topea în depărtări, vorbeam, discutam, evocam fapte, amintiri şi oameni.

* * *

Tocmai isprăvisem de povestit companiei mele, în legătură cu participarea d-lui Mihalache la celebrul Consiliu de Coroană ţinut la Castelul Peleş, la Sinaia, în Ianuarie 1925, convocat pe chestiunea renunţării la tron a Principelui Carol.

Domnul Mihalache era pe atunci şeful Partidului Ţărănesc nefuzionat încă; în această calitate, a fost chemat la Palat şi el pentru a-şi da părerea.

Cu grija ca partidul să fie reprezentat cât mai demn şi serios, Stere îi indicase d-lui Mihalache, ce şi cum să vorbească.

Mihalache însă, în loc să urmeze cu conştiinciozitatea unui şcolar ascultător directivele lui Stere, a vorbit cum s'a priceput: adică, dezastruos.

Pentruce a făcut Mihalache aceasta, îmi povestea mai târziu Stere?

Foarte simplu: din sentimentul de ură izvorât din

invidie faţă de superioritatea evidentă a dascălului său.

„Deaceea, conchidea Stere, cu un asemenea om şi şef, cu un temperament atât de bizar, nu pot decât să prevăd perspectivele sumbre ale ţărănismului român".

* * *

Isprăvind, unul din prieteni, mă întrebă:

— „Ne-ai povestit, Domnule Graur, atâtea şi atâtea din viaţa politică a lui Mihalache.

Totuşi, iartă mă că pun problema deschis, toate aceste amintiri ale d-tale, nu fac dovada că ţărănismul acesta care a reuşit să pună la un moment dat, în mişcare, forţele adânci ale maselor populare, este acum în lichidare.

Ce te face să crezi că uşurat de balasturile unor moravuri demascate şi depăşite, despărţit de oameni care l-au purtat pe căi străine lui şi însufleţit de noi avânturi de tinereţe, de alte idei şi de alţi oameni, — generoşi, cu inima deschisă, cari compătimesc cu toate suferinţele şi se trudesc să le aline, entuziaşti şi fanatici, ataşaţi cu pasiune de convingerile lor politice şi la cari probitatea stă deasupra tuturor preocupărilor —, ţărănismul pe care îl cunoaştem nu va putea să supravieţuiască şi chiar să-şi dea roadele pe care până acum nu le-a dat?"

...— „Dragii mei, ţărănismul lui Mihalache este pe cale de dispariţie; procesul de lichidare e în curs.

Acest ţărănism va dispare pentru multe şi multe motive, dintre cari carenţele de care v'am vorbit, nu sunt dintre cele mai importante. Este o criză a ţărănismului-Mihalache, în sine. Este vorba de o criză în adaptarea istorică a ţărănismului-Mihalache şi de o criză în structura lui.

Pe ce îmi întemeiez aceste convingeri?

Ţărănismul-Mihalache şi aplicarea lui programatică: Statul Ţărănesc, este un ţărănism care a ţâşnit ca o răbufnire exaltată şi patetică a categoriilor de înstăriţi ai

ţărănimii, după o perioadă de poetică filantropie sămănătoristă.

Greşit pornit, s'a găsit repede în necesitatea de a-şi căuta aliaţi. Lipsa de orientare doctrinară şi carenţa în fermitatea caracterelor, l-au împins să-şi aleagă prietenii dintre duşmani. Aşa se explică fuziunea cu Partidul Naţional al d-lui Maniu.

Odată fuziunea făcută, ţărănismul a fost supus la zguduiri din ce în ce mai adânci.

Este cunoscută, desigur, istoria Partidului Naţional-Ţărănesc. Nu voi insista. Vreau numai să subliniez câteva lucruri cari mi se par semnificative. Mişcare de ţărani, deci mişcarea unei categorii sociale care îmbină un element burghez: proprietatea, şi un element proletarian: munca directă, Partidul Naţional-Ţărănesc în luptă cu marea burghezie liberală, a fost nevoit să se folosească tocmai de mijloacele pe care le combătea, adică să ducă o politică financiară şi economică tip „mare burgheză", pe care s'o poată opune atotputerniciei economice a liberalilor.

Această tactică însă l-a împiedecat să facă politica intereselor categoriei pe care o reprezenta. Numai aşa se poate explica de ce, venit la putere, nu şi-a putut aplica programul şi în acelaş timp, deşi partid cu o imensă popularitate, n'a putut rămâne la cârma ţării decât prea puţin timp.

E logic să mă întrebaţi: dece Partidul Naţional-Ţărănesc a fost silit să facă o politică contrară intereselor ţărănimii? Nu mai vorbesc de carenţa morală a caracterelor, ci mă refer la explicaţia doctrinară care se poate da şi care este aceasta: ţărănimea nefiind o clasă socială unitară, reprezentanţa ei politică nu se poate desvolta de sine stătătoare.

Să mă fac lămurit.

Mai întâi, ţărănimea nu este o clasă socială unitară pentrucă în sânul ei se găsesc elemente eterogene, tipice

mai multor clase sociale, fără să îmbrace însă hotărît toate caracteristicile vreuneia din ele.

De pildă, în rândurile ţărănimii se găsesc, — şi mai ales se găseau până la recenta reformă agrară, — elemente de mare burghezie: proprietarii marilor întinderi de pământ. Forma de exploatare a acestor întinderi de pământ se aseamănă cu exploatarea capitalistă iar deţinătorii lor manifestă tendinţele generale ale marei burghezii: exclusivitatea interesului personal ca motor al activităţii economice şi tendinţa de expansiune personală, fără rezerva implicaţiunilor sociale sau morale.

Totuşi, această categorie a ţărănimii nu se poate confunda în totul cu marea burghezie, în special pentru următoarele motive:

— există, după cum a existat întotdeauna, o luptă surdă (cu rare izbucniri) între fostul „legat de pământ", actual concurent al foştilor boieri şi categoria marilor burghezi, posesorii de altădată a întinderilor nesfârşite;

— lipsa de vast orizont mare burghez a pomenitei categorii de ţărani. Vreau să spun că este o mare diferenţă între boierul care, cultivat şi voiajat, cunoaşte dimensiunile aproape fără limită a activităţii capitaliste şi ştie ce posibilităţi de dominaţie şi profit ascunde apartenenţa la clasa marei burghezii şi ţăranul înstărit, al cărui orizont mărginit îl face să fie satisfăcut cu poziţia lui eminentă în cadrul redus şi strâmt al satului.

Este adevărat că generaţiile de ţărani cari păşesc la oraş, ajung să-şi însuşească şi orizontul şi apetiturile marei burghezii. Dar odată cu aceasta ei au pierdut contactul cu satul, l-au uitat; ei nu mai sunt ţărani înstăriţi, ci parveniţii oraşului.

Pe o treaptă mai jos, se aşează mica burghezie a satului, cu următoarele nuanţări:

— această categorie are în cea dintâi, primul şi principalul ei concurent; ea aspiră, în primul rând, să treacă prin poziţia marei burghezii a satului, în care vede pe de

altă parte şi elementul de exploatare. O bună parte a micii burghezii ţărăneşti insuficient înzestrată cu pământ de cultură, trebue să împartă cu ţăranii înstăriţi, produsul muncii lor directe.

— deasemenea, această categorie de ţărani cuprinde şi un element proletarian, pentrucă îndeobşte ea depune o muncă directă ceeace o face să ia în anumite cazuri atitudinea protestatară a proletariatului industrial;

— tot în această categorie, atât de lipsită de omogenitate, intră meseriaşii şi intelectualitatea satului cu ambiguitate a mentalităţii;

— mai rămâne categoria proletariatului agricol, care sub rezervele tendinţelor de proprietate ale pământului şi a faptului că este lipsită de o clară conştiinţă de clasă datorită împrejurărilor că depune o muncă specifică şi că nu se găseşte concentrată cu proletariatul industrial, are cu acesta din urmă multe asemănări în ceeace priveşte, soarta şi starea sufletească şi revoluţionară.

Din toate acestea puteţi vedea că este greu să izbutească să se reprezinte în măsură egală categoriile diferite şi de multe ori cu interese contradictorii ale ţărănimii.

Ceeace dă unitate ţărănimii, este opoziţia faţă de oraş. Oraşul este pentru ţăran farul strălucitor al tuturor tentaţiilor, dar şi sursa blestemată a tuturor greutăţilor şi neajunsurilor.

Cred că am fost înţeles.

Ţărănimea nu este o clasă, pentrucă nefiind omogenă nu are o conştiinţă de clasă şi prin urmare este lipsită de suportul moral pe care îl presupune o muncă independentă, specifică.

Iată dece un organism care pretinde că reprezintă ţărănimea nu poate rămâne şi nu se poate desvolta de sine stătător.

El are nevoie de sprijn; are nevoie de prietenia unei clase.

Este momentul acum ca să pricepeţi dece Partidul

Național-Țărănesc adoptând o tactică greșită și-a dovedit neputința. Conducerea lui, în luptă cu liberalii, impunându-i o tactică burgheză îi da posibilitatea de a reprezenta numai o singură categorie a țărănimii, cea mai puțin numeroasă, a înstăriților. Celelalte rămâneau fără reprezentare. De aici ciocnirile intestine și contradicțiile interioare ale statului țărănesc și marea lui neputință.

Unde erau adevărații prieteni ai țărănimii? Tot la oraș, dar în fabrici, uzine, ateliere, și printre muncitorii cu mintea.

Dece? Foarte simplu. Pentrucă mai întâi, muncitorimea noastră este alimentată și susținută de refugiații satelor, de acei care nu mai găsesc pe locurile părinților mijloace îndestulătoare de trai.

Aceștia, — lipsiți de o tradiție muncitorească, transmisă din generație în generație — păstrează intacte și strânse legături cu satul.

Părinții și familia lui, rudele, prietenii din timpurile copilăriei neștiutoare și fericite, fiorii primului sărut și a primei îmbrățișări de dragoste, imaginea bisericii din deal și a cimitirului cu mormintele celor dragi, sau poate o rămășiță de ogor întorc necontenit ochii proaspătului proletariat industrial către sat. Inima și visurile lui sunt acolo.

In al doilea rând, țărănimea și muncitorimea au un acelaș adversar: burghezul capitalist și exploatator. Chiar și marea burghezie a satelor are în acesta, cel puțin un concurent.

In al treilea rând, muncitorimea orașului este interesată în prosperitatea satelor, căci buna stare a țăranului implică desvoltarea industrială, debușeu de desfacere a roadelor muncii proletariatului industrial. Deci interdependență între buna stare a țărănimii și muncitorimii.

In sfârșit muncitorimea, prin însăși natura clasei, este combativă și hotărîtă; țărănimea însă, este lentă și rezistentă; ea este lipsită de elementul motor și stimulator pe care îl poate oferi muncitorimea.

Prietenul firesc al țărănimii este muncitorimea.

Pe de altă parte, nu se poate exagera rolul pe care categoria intelectualilor, — o anumită parte a ei — îl poate juca în stabilirea, strângerea și desvoltarea alianței dintre muncitori și țărani. Intelectualitatea noastră ca și muncitorimea își află origina principală în țărănime.

Ea se află în general în alternativa de a se supune clasei dominante și de a se pierde în ea sau de a nu se putea desvolta ca atare. Interesele intelectualității sunt alături de muncitorimea satelor și a orașelor, pentrucă împlinirea lor este dependentă de o bună stare generală. Iar muncitorii și țăranii sunt interesați în desvoltarea unei intelectualități capabile și integre, deoarece intelectualitatea este factorul de lumină și precizie pe care îl presupune lupta conștientă și eficientă pentru o stare mai bună a marei majorități.

Iată deci, pentru ce tactica Partidului Național-Țărănesc a fost greșită. S'a asociat, mai întâi, cu burghezia „naționalelor" din Ardeal; venit la putere n'a dat viață legală partidelor muncitorești cari chemate la luptă în prima zi ar fi căpătat organicitate și forță; și s'a alăturat, — voit sau nevoit din motive de tactică momentană, dar cu importante repercusiuni, — aventurilor politice contrare intereselor țărănești.

* * *

Acum, chestiunea: care este soarta țărănismului la noi?

Noi suntem un popor de țărani.

Problema țărănească la noi nu e o problemă oarecare ca toate celelalte, ea este problema — cheie a întregii noastre vieți ca neam, ca fragment al umanității.

Nu se poate trece cu ușurință peste această problemă, nu se poate întrezări ridicarea noastră din înapoierea în care ne găsim și progresul pe care îl dorim cu toții pentru a ajunge la nivelul de cultură și civilizație al altor popoare

faţă de care noi suntem cu decenii sau secole în urmă, fără soluţionarea justă a ei.

Apoi, cred că vom asista la modificări şi că niciuna din poziţiile ocupate actualmente de diversele partide, nu va rămâne neatinsă de aceste modificări.

Mai întâi, socotesc că marea burghezie a intrat pe panta morţii lente, fără însă să se sconteze pe un deces prea timpuriu. Mai mult, cred că vom asista la o nouă reînviere a ei, — desigur de scurtă durată, — dar vom mai trece totuşi printr'o fază burgheză.

In concluzie, Partidul Liberal va mai avea viaţă, dar raportul de forţe politice va fi altul decât cel din trecut căci reprezentanţii burgheziei vor schimba atotputernicia de odinioară, cu calitatea de apărători ai ultimelor rezistenţe burgheze.

Impotriva lor va sta din ce în ce mai impunător partidul muncitorimii.

La mijloc se va înălţa un nou partid al ţărănimii, de data aceasta cu o doctrină şi un program realist şi mai cu seamă, cu o tactică nouă, în care alianţa cu muncitorimea şi contribuţia intelectualităţii vor fi cei doi piloni de viaţă şi cele două condiţii de desvoltare.

Numai prin coordonarea sforţărilor muncitorimii din toate categoriile se poate nădăjdui la biruinţa democraţiei.

Aceasta este formula progresului social: uniunea ţărănimii cu muncitorimea.

Dela acţiunea solidară a muncitorimii industriale şi agricole atârnă destinul omenirii.

Acest partid al ţărănimii trebue să strângă laolaltă toate interesele lumii satelor; trebue să capete vigoarea şi organicitatea cerută unui partid destinat să scoată cu adevărat pe ţărani din mizeria şi disperarea în care se găsesc.

Fără osanale sau exaltări poetice, fără iluzia unui stat orientat de tipologia ţărănească şi — mai ales — condus de elemente la care pregătirea ştiinţifică să fie însoţită de capacitatea practică şi hotărîrea realizatoare, noul partid al ţărănimii trebue s'o ducă înţelept şi sigur spre o adevărată viaţă omenească şi spre porţile deschise ale lumii civilizate".

EPILOG

Scrisoarea de demisie adresată d-lui Ion Mihalache

STIMATE
DOMNULE MIHALACHE,

Nu mi-aş fi putut închipui vreodată că uraganul prefacerilor politice care zguduie astăzi umanitatea întreagă, mă va cuprinde în deslănţuirea lui, pentru ca să mă despart de d-ta şi partidul d-tale şi după 27 de ani de prietenie cu adevărat loială, cinstită, dezinteresată, devotată, totală, să fiu nevoit să aleg un alt drum şi să pornesc din nou să lupt pentru o altă lume şi o nouă viaţă.

Mă cunoşti prea bine, d-le Mihalache şi ştii că nici nu pot fi şi nici nu pot face pe şarlatanul.

Dece să mă ascund, să mă mint pe mine însumi, să par altfel de cum sunt şi să-mi escamotez sentimentele de profundă zguduire sufletească ce mă stăpânesc în clipele acestea, când trebue să evoc, sub povara copleşitoare a tuturor emoţiunilor, un întreg trecut de lupte, de aprige încercări, de avânturi entuziaste, de idealuri trăite, de izbânzi şi de înfrângeri, de atâtea şi atâtea nădejdi şi doruri, purtate împreună timp de aproape trei decenii

dealungul şi dealatul acestei ţări, care aştepta dela noi clipa resurecţiunilor întotdeauna posibile?

Te rog să mă crezi, stimate d-le Mihalache: în clipele când aştern pe hârtie aceste rânduri, din amintirile atâtor şi atâtor tragedii sufleteşti cunoscute, îmi apar în minte acele minunate personalităţi care au făcut cândva mândria unui partid şi au cinstit o ţară; şi, cu o cumplită strângere de inimă, cu lacrimi de abia reţinute, mi-amintesc de strălucita pleiadă de altădată, de „vechea gardă" a ţărănismului din conducerea supremă a partidului nostru, de unde au trebuit să plece — izgoniţi ca nişte slugi netrebnice şi păcătoase — şi Constantin Stere şi Grigore Iunian şi doctorul Lupu şi Eduard Mirto şi Ion Răducanu şi Dem. Dobrescu, iar din generaţia tânără, Petre Andrei şi Armand Călinescu, Mişu Ralea şi Mişu Ghelmegeanu şi atâţi şi atâţi din acele neuitate cadre ale unui partid căruia nu-i era permis să se închine decât unui singur idol, neînţeles şi impenetrabil, pururea enigmatic şi senin, veşnic surâzător şi tare pe infailibilitatea previziunilor lui.

Acum două săptămâni ne găseam în plină şedinţă a delegaţiei noastre permanente; priveam participanţii din sală; o mărturisesc ca o spovedanie: trăiam un sentiment de infinită jale, contopit cu o tristeţe fără nume şi fără cuvânt.

O altă lume şi alţi oameni...: moşieri expropiaţi; noui industriaşi; avocaţi ai tuturor cauzelor; înalţi demnitari din epoca antonescienilor; îmbogăţiţi de ultima oră. Iar dacă vreun glas cinstit, onest, căuta să se ridice să vorbească şi'n numele ţărănimii care aşteaptă dreptate, trebuia să se piardă înăbuşit sub larma dominatoare a intoleranţilor cu alte preocupări şi interese.

De sus, din perete, portretul lui Virgil Madgearu ne privea compătimitor...

Stau nopţi şi nopţi la rând, şi mă întreb: ce soartă ce blestem neînţeles ne-a urmărit ani şi ani la rând ca să vedem cum din mândrul partid de altădată — în care s'au contopit parcă printr'o minune a armoniei, toate

generaţiile, toate tradiţiile şi toate aspiraţiile, odată cu cele mai distinse şi subtile valori spirituale pe care le-a dat această ţară — n'a rămas decât un sărman port părăsit, refugiu al tuturor ambiţiilor nejustificate şi al epavelor iremediabil condamnate?

Ce blestem crud a făcut ca partidul nostru să încapă încetul cu încetul, în scurgerea vremii, pe mâna unor neofiţi, lipsiţi cu totul şi de ataşament şi de înţelegere faţă de ţărănime şi de idealurile ei?...

Nu mai pot avea nimic comun cu partidul alianţelor electorale cu liberalii; nu pot subscrie la politica de compromisuri, promiscuitate şi echivoc; şi nu pot admite ca partidul ţăranilor să ajungă casa de refugiu a hitlerismului român.

Altele, cu totul altele trebue să fie idealurile şi scopurile noastre:

a) alianţa dintre partidul nostru şi partidele muncitoreşti;

b) sdrobirea tuturor epavelor hitleriste din ţară, oriunde s'ar afla ele;

c) alianţă şi prietenie totală cu Uniunea Sovietică.

* * *

E mult de atunci, d-le Mihalache; când, în 5 Decembrie 1918 am început lupta, eram alţii; eram alţi oameni; aveam alte gânduri; hrăneam alte idealuri; visam altă lume.

Astăzi, nu ne mai recunoaştem. De aceea socotesc, este cinstit să ne despărţim...

7 Iunie 1946.

(ss) NICUŞOR GRAUR
